

MAGYAR KÖNYV-SZEMLÉ.

KÖZREBOCSÁTJA

A M. NEMZETI MÚZEUM
KÖNYVTÁRA.

BUDAPEST.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVKIADÓ HIVATALA,

1877.

Hogy a Konstantinápolyból érkezett Corvin-codexeket kimerítően ismertető czikket megszakítás nélkül adhassuk, jónak láttuk ezúttal kettős füzetet bocsátani közre. A jövő füzet e szerint okt. végén fog megjelenni.

A HARMADIK és NEGYEDIK FÜZET TARTALMA:

8.	Pulszky Ferencz: A Corvina maradványai	145—152
	A sztambuli szerailban európaiak által látott, nyugati nyelveken írt codexek	153—157
12	Csontos János: A Konstantinápolyból érkezett Corvinák bibliographiai ismertetése	157—218
12	Bubics Zsigmond: A Nemzeti Múzeum fa- és rézmetszetei	218—222
	Id. Szinnyey József: Hirlapirodalmunk 1848—49-ben. .	223—243
	Tipray Tivadar: A magyar irodalom 1877-ben . . .	244—254
	Hazai nem-magyar irodalom	255—257
	Vegyes közlemények	257—260

MAGYAR KÖNYV-SZEMLE.

A magyar Nemzeti Múzeum könyvtára ezen cím alatt folyó-
iratot indít meg, mely a magyarországi könyvészet és a hazai könyv-
tárak közlönye óhajt lenni.

Közölni fog a régibb magyarországi bibliographia körébe tar-
tozó értekezéseket és az újabb felfedezésekről szóló értesítéseket.
Ismertetni fogja a hazai könyvtáraknak történetét, szervezetét, neve-
zetesebb tudományos kincseit és szerzeményeit. Továbbá összeállít-
tandja a magyarországi sajtó irodalmi érdekű termékeinek és a
hazánkat érdeklő külföldi munkáknak lehetőleg teljes és pontos
jegyzékét.

Készséggel megnyitja hasábjait a könyvtárnokok és könyvgyűj-
tők felszólásainak, javaslatainak és kérdéseinek; számít mindazoknak
szives közreműködésére, kiket hivatalos állásuk és irodalmi foglalko-
zásuk ezen térre vezet.

A „Könyv-Szemle“ megjelenik évenként 24 ívnyi terjedelem-
ben, két-havi füzetekben, díszes kiállításban.

Előfizetési ára egész évre bérmentes szétküldéssel együtt
2 frt 40 kr.

Az első évfolyam szintén 2 frt 40 kron rendelhető meg.

Az előfizetési pénzek Knoll Károly úrhoz a M. Tud. Aka-
démia könyvkiadó hivatalába, vagy a Történelmi társulat pénz-
tárához, vagy végre a legközelebbi könyvkereskedésbe, egyéb
küldemények és irodalmi közlemények a Magy. Nemzeti Múzeum
könyvtárába küldendők.

A CORVINA MARADVANYAI.

Pulszky Ferencztől.

(Felolvastatott a M. T. Akadémia június 4-diki ülésében.)

A Corvina ismételten fordúlt már elő az Akadémia előtt. Mátyás király híres könyvtáráról szóltak itten Podhraczký, Toldy, Ipolyi, Henszlmann, Mátray, Rómer. Előadásaikból tudjuk, hogy Mátyás nagy pénzen szerezte össze a korában megkapható kéziratokat; hogy Taddeo Ugoletti könyvtárnoka azokat, melyek kaphatók nem voltak, Florenczben iratta le; hogy Gherardo és Attavante festették a legkiválóbbaknak díszlapjait; hogy a nagy király halálakor még több ily művészileg kiállított könyv nem volt teljesen elkészítve s kifizetve; hogy Ulászló és Lajos alatt a könyvtár minden felügyelet hiában pusztulni kezdett; hogy e két király a becsesebb könyveket bőkezűen elajándékozgatta; hogy Cuspinian a német császár küldöttje gyakori követjárásában Budára, ura számára mindig hozott codexeket Bécsbe; hogy a legszebb Missálét Mária az özvegy királyné Brüsszselbe vitte magával, hol az most is a könyvtár legbecsesebb ereklyéje; hogy János király idejében a régi gondatlanság uralkodott udvaránál a könyvtár tekintetében; hogy midőn Szolimán 1540-ben Budát elfoglalta, a régi Corvina már csak részben állt fenn; hogy a török császár azt, nem tudjuk melyik évben, Konstantinápolyba vitte át, s a kincstárba tétette; hogy Pázmány Péter, Bethlen Gábor és Rákóczy György sikertelenül igyekeztek ezen kincset hazánknak visszaszerezni; hogy végre Mátyás királynak Sztambulban létező codexei annyira feledésbe mentek, miszerint meg létezésükről is csak homályos hagyomány tartotta fel a hírt. — Görög fanarioták, kik a török icsoglánokkal érintkeztek, beszéltek, hogy a kubbe Altiban, a kincstárban, azon teremén túl, hol a próféta ereklyéi őriztetnek, egy szeglet-szobában nagy mennyiségű könyv hever, de oda keresztény nem juthat semmi áron, mert az ereklyeterem padlóját csak a hívők lába taposhatja, hitetlennek tilos a beme-

net. Ezen hír egész Európában el volt terjedve s a tudósok megfejtkezve a Corvináról, mindig azt remélték, hogy a byzanci császárok könyvtára rejlik a kincstár mesés szobájában, melyből előbbutóbb valamelyik görög vagy római író elveszett munkája kerülhet még napfényre: Alkaiosnak ódái, Menandernek komédiai, vagy Livius és Tacitus elveszett könyvei. A francia udvar tett tehát e részben ismételt lépéseket, később az orosz és az osztrák kormány, hogy követjeik a rejtett codexek tartalmáról tudomást szerezhessenek magoknak; de minden diplomatiái eljárás sokáig sikertelen maradt, végre annyi még is kieszközöltetett, hogy midőn a búcsúzó nagyköveteknek a kincstárt megmutatták, ez alkalommal a kincstárőr egy-két codexet is hozott ki, hogy ezeket is mutogathassa. A tudománynak ebből haszna nem volt, s csak a vágy lett élénkebb a porban heverő felejtett könyveket megvizsgálhatni. Végre Lepsius a híres egyiptolog volt az első a nyugati tudósok között, s Tischendorf a bibliai szövegeknek ismert kutatója a második, kik az orosz czár ajánlata következtében oly szerencsések lehettek, hogy nagyobb számú köteteket nem csak láthattak, hanem kezelhettek is; de ezeknek sem engedték meg a közelítést a kincstár rejtelmes szobájához, a codexeket hihozták onnét s úgy mutatták be nekik. Mordtmann az örmény tudós, ki mind Lepsiust mind Tischendorft mindig kísérte, midőn ezeknek alkalom nyújtott a codexek vizsgálására, egy jegyzéket készített azon munkákról, melyeket láthatott. Mind a hárman a byzanci császári könyvtár maradvékát keresték, de reményeikben csalódtak, mert végre még is azon meggyőződésre jutottak, hogy ez többé nem létezik; minthogy pedig a Corvina-codexek jellegét nem ismerték, a vörös vagy violaszín bársonnyal bevont fatáblakötést, a színes czímfelírást a könyv aranyzott szeletén s a hollós czímert a czímlapon, ezekre nem is fordítottak különös figyelmet.

1862-ben Kubinyi Ferencz, az Akadémia azon lelkes tagja, ki a Nemzeti Múzeum kincseit is oly bőkezűen gyarapította, Ipolyi Arnold és Henszlmann Imre Konstantinápolyba utaztak azon czélból, hogy bármi módon hozzá férhessenek a Corvina fennmaradt köteteihez; báró Prokesch-Osten nagykövet közbenjárása folytán két alkalommal láthatták a sztambuli kincstárban rejlő codexek egy részét, s első pillantásra felismerték sokakon a budai királyi könyvtár jelvényeit, minden látottakat pedig pontos jegyzékbe vettek.

Általok lett figyelmeztetve a nagykövet azon különös érdek iránt, melylyel e könyvek hazánkra nézve bírnak, minek folytán ő is megvizsgáltatta azokat Dethier tanár által, ki is terjedelmesebben írt le közülök tizennégy darabot mint a melyek kétségtelenül a Corvinából valók, s kilenczet, melyekről alapos a valószínűség, hogy szintén a magyar királyi könyvtárban voltak elhelyezve. A három akadémikus visszatértével Ipolyi Arnold 1862-ben júliusban adta elő az Akadémiának a konstantinápolyi tapasztalatokat, két évvel később 1864. april 25. Henszlmann Imre terjesztette az Akadémia elébe a jelentést a sztambuli szerailban látott codexekről, s Dethier, Kubinyiek és Mordtmann jegyzékei nyomán hetvenöt kéziratot sorolt fel, mint a melyek a Kubbe Altiban őriztetnek, a mint ez a M. T. Akadémia jegyzőkönyvei 1864-ben kiadott második kötetének 89—93 lapjain és a jelen czikkhez csatolt függelékben olvasható.

Midőn 1869-ben Ő Felsége a suezi csatorna megnyitásának alkalmából Konstantinápolyt meglátogatta, a szultán a legdíszesebb négy kéziratot a Corvinából neki ajánlta fel, Ő Felsége pedig a M. Nemzeti Múzeumnak ajándékozta. Az Akadémia ezeket Mátray és Toldy felolvasásaiból elégségesen ismeri, s emlékezni fog még azon, a rézmetszet történelmére nézve is nevezetes kártyáról, melyet az egyik kötetben valamelyik olvasója, talán maga Mátyás király jegyül bennhagyott, s mely azt bizonyítja, hogy a tizenötödik század óta e könyvet senki nem nyitotta fel. — Azóta a kéziratok a Kubbe Altiból átszállítottak ez Eszki Szeraj egyik köskjébe, hol azoknak egy részét 1875-ben magam is láttam. Ez idén a mint tudva van, Abdul Hamid Ő Felsége harminczöt kötetet ajándékozott a budapesti királyi egyetemnek s ezen valóban fejedelmi ajándékért a képviselőház szavazta meg ünnepélyesen a nemzet köszönetét.

Midőn e kincsnek egy részét jelenleg a Tud. Akadémiának bemutatni szerencsém van, megjegyzem, hogy mind a 35 kézirat s az elébb visszakerült négy kötet a M. N. Múzeumban ideiglenesen közszemlére ki van állítva.

A szultán nagyszerű ajándéka azon helyzetbe tette tudósainkat, hogy a Corvinának sztambuli maradványa iránt most jobban tájékozhatjuk magunkat. Összehasonlítva azokat, melyek most már vissza kerültek a kiadott jegyzékkel, azt találjuk, hogy azon huszonhárom codex, melyet Dethier mint bizonyosan vagy valószínűleg Mátyás könyvtárából valót ismert fel, mind Budapesten van már.

Caesar commentárjainak végén azonban, melyeket Dethier az aranyzott szeleten olvasható cím következtében a Corvinához tartozóknak ítélte, mind a mellett, hogy a címlap ki van vágva, melyen a hollós címér lehetett, ezen szavakat olvassuk: *Marinus Tomacellus scribi fecit amicis aequae ac sibi. Angelus scripsit.* (Dethier lajstromában 8. sz. a.) A Kubinyiek jegyzékében 24. sz. a. előforduló *Vita Hadriani aliorumque imperatorum* nem egyéb mint Dethier 18. száma: *Scriptores Historiae Augustae.*

Azon tizenhét codex közül, melyeket csak Kubinyiek láttak s melyek szerintök Mordtmann jegyzékében nem fordulnak elő, jelenleg kilencz került vissza hozzánk, nyolcz Sztambulban maradt, az előbbiekk közül a *Versus varii* címen 29. sz. a. említett codexben Thewrewk Emil tagtársunk, ki a Corvina kézírataival tüzetesen foglalkozik, felismerte Boëthius munkáját. A Mordtmann lajstromában 64. sz. a. előforduló *Liber Trogi Pompeji Dethiernek* már fentebb említett 18. számához hozzá van kötve, a 61. sz. alatti *Candidi Grammaticon* pedig a 19-dikhez. A 75. szám alatti szlovén kézirat továbbá valószínűleg Kubinyiek illyr codexének felel meg a 36-dik szám alatt, melyre nézve megjegyezzük, hogy mind azon kéziratok közül, melyek Sztambulban maradtak, ez volna talán a legérdekesebb; glogolit betűkkel van írva, hátlapján címér látható mondatsszalaggal, melyen a következő felíratot olvassuk: „*Arma Domini Chervoe Ducis Spalatensis.*” Ez érdekelhetvén különösen horvát atyáinkfiat, illőnek tartom a szláv tudósokat e kézírratra figyelmeztetni, legyen ez Mordtmann szerint *Legendarium* vagy, Henszlmann szerint verses munka. Végre Mordtmann 56-dik száma „*Historia Universalis* (Byzantin. Gesch. Werk)” aligha nem Kubinyiek 33-dik szám alatti „görög codex,” történeti munka a komnéne korából. Az Akadémiával közlött hetvenöt szám e szerint hetvenre lesz leszállítandó. A Mordtmann által látott 34 illetőleg 31 könyv közül csak négy foglaltatik a szultán mostani ajándékában, ellenben négy codex tűnt ebben elő először, olyan, melyet sem Dethier sem Kubinyiek sem Mordtmann nem ismertek; jelesen Cicero in Verrem, szép flórenczi codex, Mátyás címérével s a színes címmel az aranyzott szeleten; Terentius, melyet Aloysius Haudry 1444 írt le, a mint ezt a könyv végén említi; továbbá Aristotelesnek spanyol fordítása s egy scholasztikus munka, mely Konstantinápolyban „*Traité sur le mouvement-*” nek nevezték el, ez meglehet, hogy Mordtmannak 65-dik száma „*Ein*

Buch über Logik, " Csontos János a Múzeum könyvtári segéde kiolvasott benne egy régi elmosódott címet: Liber physicorum. Az ismert 70 kéziratból maradt tehát még Sztambulban 33, nagyobbára görög szövegű.

Az ajándékozott codexek tudományos becséről jelenleg alig lehet még itélni. Tudósaink erről csak később fognak értekezni. Jelenleg csak ennyit jegyezhetünk meg, hogy a Dethier 20-dik szám alatti Festi Pompeji Lexicon vocum latinorum című kéziratra nézve Nagy Iván és b. Nyáry Albert épen most közlik a „Mátyáskori Diplom. Emlékek" III. kötetében a milánói hg. következő érdekes levelét:

Mediolani X. Novembris 1488.

Duci Joanni Corvino.

Crebris quondam exterarum gentium in Italiam incursionibus effectum est, ut nonsolum Romana, idest, latina lingua amissa sit, sed omnes fere preclarissimorum auctorum libri sint ex Italia asportati. Ex quibus quicquid reliquiarum superfuit, videmus beneficio Dei optimi maximi, qui ingenia horum temporum aperuit, in lucem productum esse, sed desunt adhuc multa, inter que maxima portio est doctissimi vocabulorum interpretis Festi Pompei, quem integrum in Biblioteca Vestra et quam Serenissima parentis Vestri Majestas summa sua laude, et opera vera Regia comparat, aut inter libros eruditissimi Viri Domini Thadei Parmensis preceptoris Vestri esse certo accepimus, qui nuntius ingenti profecto nos letitia affecit, cum putaremus alioquin pulcherimum opus penitus esse deperditum, hujus igitur habendi non parvo desiderio incensi sumus nos et Illustrissimus patruus noster, qui his studiis admodum delectatur et libentissime legit, que non sint vulgo comunicata. Quare hortamur, et quam possumus, studiosissime rogamus Illustrissimam Dominationem Vestram, ut hujus eruditissimi voluminis participes nos faciat, ex his duobus alterum impertiendo, ut aut librum ipsum ad nos mittat tantisper, dum hic transcribi curemus, aut istic ipsa ejus exemplum confici jubeat quam emendatissimum ac quam celerius fieri possit, deinde ad nos mittatur. Hoc tanti a nobis estimabitur, ut inter jucundissima Dominationis Vestre erga nos obsequia collocaturi simus.

(Milánói államltár.)

E kézirat jelenleg a szultán által újra bekötöttet, mint mind azon 35 codex, mely jelenleg hozzánk visszakerült, hol vörös hol zöld bőrbe, az egyik táblán Mátyás királynak, a másikon a szultánnak jelvényeivel; az előtt azonban, mind Festus Pompejus mind Vitruvius, a Scriptoresek, és Concorrenzio Mythológiája bőrbe voltak kötve; Dethier szavai szerint: Ils se distinguent par la relieure en veau (un en perchemin) sur laquelle il y a des bordures d'abeilles et le timbre en buste du Duc avec la legende Franciscus Sforza Mediolanensium Duc POMPPP. Úgy látszik tehát, hogy Corvin János csakugyan megküldte a kért kéziratot a milánói hercegnek, s hogy ez azt újra bekötve, három más kézirrattal együtt küldte vissza, feltéve hogy a herceg ki nem cserélte a kölcsön vett példányt, mert a kezünkben lévő kézirat nem is Festus Pompejus egész munkája hanem csak Paulus Diaconus kivonata.

Hogy Corvin János sokat foglalkozott a Corvinával, ez azon az országnagyokkal kötött szerződésből (1490. jun. 17.) is világos, mely szerint a budai vár kezénél hagyatott, a melynek egyik pontja következőképen szól:

„Similiter etiam Bibliothecam pro regni decore exstructam libris exhauriri non patiat, sed universos libros ibidem relinqui faciat, liceat tamen eidem cum consilio et revisione Praelatorum et Baronum, aliquos pro suo usu de illis recipere et de bibliotheca extrahere.“

Figyelemre méltó még a Tertullian codexnek (Dethiernek 14. száma.) végén látható e jegyzet: „Finivi transcurrendo Nitrie die 7 Juny 1468. Emendare bene non potui propter inemendatum exemplar.“ Ugyan ezen emendator kezeirásával találkozunk egy codex végén, mely Farkas Lajos könyvtárával jutott a Múzeumba, itt azonban Mátyás czímere bizonyára későbbi ügyetlen hamisítás, de a kézirat mégis a Corvinához tartozott, mert ugyanazon kéz mint az előbbi írta végére a következő szavakat: „Finivi legendo et signando die 26 Septembris 1470 (Jo.).“ Végre egy harmadik codexen Tacitus törtédekein (Dethier 6-dik száma.) ismét ugyan ezen kéztől olvassuk a Colophont „Jo. Ar. Legi transcurrendo 1467 sedmansit inemandatus.“

Mind a három kézirat a florencei jelleggel bír, az első Mátyás czímerével díszes, de mind a három aligha nem Vitéz János könyvtárából került a Corvinába, mert Vitéz volt 1467-ben, 68-ban, 70-ben a nyitrai püspökség administratora, hol a úgy látszik külön leíró

vagy emendatort tartott, neve a kezdő betűk tanúsága szerint Joannes Aretinus, Arezzói János lehet, kinek kezére meg a Terentius széljávításaiban is reá ismerünk. Ki lett legyen ezen Arezzói János, azt alig lehet biztossággal meghatározni; nem lehetetlen, hogy Giovanni Tortello Arezzóból, ki a pápa könyvtárát hozta rendbe. Leonardo Bruni ez időben Leonardus Aretinusnak írta magát, Carlo Marsupini Carolus Aretinusnak, így Giovanni Tortello is Joannes Aretinusnak nevezhette magát. Tudjuk, hogy kitűnő humanista volt, magyarországi útjáról azonban sehol nem találunk említést.

Theophrast könyve a plántákról (Dethier 7. száma.) azért is nevezetes, hogy erre Vespasiano Bisticci a florenczi könyvtáros reá írta nevét: „Vespasianus librarius Florentinus fecit fieri Florentiae.“ Vespasian tudvelevőleg maga is író volt s megvannak tőle nevezetesebb kortársainak és ismerőseinek biographiái. Midőn V-ik Miklós pápáról ír, megjegyzi hogy Theodorus Gaza az ő megbízásából fordította le Theophrastot. A kellemesen csevegő könyvtárosnak egy másik megjegyzése is némi világot vet egy oly kérdésre, mely eddig nincs megfejtve. Több író a Corvinában létezett könyvek számát 50,000-re teszi, mit számos tudósok lehetetlennek tartanak. Ezen kérdésre nézve nézetem szerint határozó az akkori olasz könyvtárak nagysága, már pedig Vespasian midőn Giovanni Tortelloról emlékezik meg, azt mondja, hogy Miklós pápa reá bízta könyvtárát, melyet ő rendezett, „el is készítette a leltárát s bámulatos a könyvek mennyisége, melyek e könyvtárban voltak, ő kilenczezer kötetnek mondta.“ Ez tehát rendkívüli számnak tartatott, tudjuk azonban szintén Vespasianótól, hogy az urbinói herczeg könyvtára Mátyás idejében még nagyobb volt a pápáénál, s hogy a Corvina a leggazdagabbak közé számíttatott; még is a 9000 és 50,000 közt oly nagy a különbség, hogy mi is kénytelenek vagyunk az utóbbi számot túlzottnak tartani. Ha azonban a kisebb számot is elfogadjuk, s avval a híres könyvtárból megmentett kéziratok ritkaságát összehasonlítjuk, fájdalom fogja el lelkünket s Goethével felsóhajtunk

— Wir tragen

Die Trümmer herüber und klagen

Ueber die verlorene Schöne.

Ha a szultán ajándékát figyelmesen vizsgáljuk, két kérdés merül még fel minden bibliographnál; az első valjon mind ezen kézirat csakugyan Mátyás könyvtárához tartozott-e, a másik valjon lehet-e

remélni, hogy Sztambulban az ismert codexeken kívül még több is fel volna található?

Az elsőre nézve elég biztosággal adhatunk igénlő feleletet, mert nincs tudva, hogy a törökök valaha máshonnan is vittek volna el könyveket mint Budáról. Szolimán idején kívül nyugoti könyvekre semmi súlyt nem fektettek, még a byzancezi császárok régi könyvtára is elpusztult vagy elkallódott kezök alatt, hiszen azon 70 codex közül, melyeket európai tudósok Konstantinápolyban láttak, csak egy tartozott a régi császári könyvtárhoz: Szt. János Evangélioma, melynek végén Alexius Comnenus neve fordul elő, s talán még két történelmi kézirat. Más részről fel sem tehetjük, hogy a Corvina minden könyve el lett volna látva Mátyás király címerével, sőt állíthatjuk, hogy csak azokon találjuk a gyűrűs hollót, melyek egyenesen az ő számára írtak le akár Budán, akár Florenczben; ezek díszesebbek ugyan, de irodalomtörténeti tekintetben kevésbé érdekesek, minthogy más ismeretes codexeknek, főleg a Laurentiana kézíratainak, másolatai. Azok miket Mátyás készen vett, nélkülözik címerét, s ilyenek az ajándékozott kötetek legtöbbjei.

A mi a második kérdést illeti, valjon rejlik-e még Sztambulban több Corvina-kézirat, mint a mennyit eddig ismerünk, s lehet-e reményünk, hogy boldogult Toldy Ferencz álmai teljesülhessenek, hogy Janus Pannonius magyar grammatikája vagy bármi más magyar kézirat onnét kerülhetne napfényre; erre biztos feleletet alig adhatunk. Azon körülmény azonban, hogy a Kubbe Altiban őrzött könyvek most az Eszki Szeraj egyik köskjében vannak elhelyezve, mely könyvtárul szereltetett fel, inkább gyengíti reményeinket. Igaz hogy az Eszki Szeraj könyvtárának lajstromát sem bírjuk még, holott ez is reánk nézve érdekes volna s megszerzése alig akadna komoly nehézségekre; azonban nem igen valószínű, hogy ott nevezetesebb Corvina-könyv találatnék, ezt már a jelen alkalommal megküldték volna nekünk, úgy a mint a Terentiust, a spanyol Aristotelest, a Cicerót in Verrem megküldték, melyekről eddigelé senkinek tudomása nem volt. Még kevésbé járhatunk annak végére, nem maradt-e még a Kubbe Alti valamely szobájában még több régi codex. De annyit még is kíváncsún tartanék, hogy az Akadémia Elnöksége Gróf Zichy Ferencz nagykövet útján igyekezzék megszerezni az Eszki Szerajban felállított nem különösen nagy könyvtárnak lajstromát, még úgy is, ha ebből a keleti nyelveken írt számos kézirat kimaradna.

A SZTAMBULI SZERAILBAN

európaiak által látott nyugati nyelveken írt codexek. *)

Legújabb időben több nyugat-európai tudósnak sikerült az idézett helyiségben őrzött könyvtár némely példányait látni; jelesen a Konstantinápolyban lakó Mordtmannnak háromszor, egyszer Fischen-
dorf, másodszer Lepsius társaságában. — Az 1862-ki május havában két ízben látták e könyvtár több darabjait Kubinyi, Ipolyi és Henszlmann; végre 1863-ban az osztrák nagykövet Dethiert, konstantinápolyi lakost küldte ki e czélra. Mordtmann, Kubinyiék és Dethier lajstromozták az általuk látott könyveket, és lajstromuk összehasonlítása a következő eredményre vezet:

I. Dethiernek lajstroma.

Profan írók.

* Rhetorica Georgii Trapezontii.

* Plauti Comoediae. A kiadott 20 színdarab.

* Plinius et alii panegyristae.

* Polybii Historiae Nicolai Perottii.

* Scriptores Historiae Augustae, Aurelius Victor, Aelius Spartianus, Julius Capitolinus, Aelius Lampridius, Volgatus (sic) Gallicanus, Trebellius Pollio, et Flavius Vopiscus.

* Cornelii Taciti fragmenta: Annales et historia. Semmi mi ki nincs adva.

* Teophrastus de Plantis Theodori Gazae Salonici.

* Commentarii Julii Caesaris Libri XIV.

* Svetonii vita XII. Caesarum 1487-ki évvel.

* Silii Italici poetae de 2-do bello punico Libri XVII.

*) Henszlmann Imrénék az Akadémia 1864. april 25-én bemutatott jelentése. A *-al jelölt codexeket immár hazánkban bírjuk.

Egyházi írók.

* Augustinus de Civitate Dei.

* Chronicon Eusebii, traductum per Hyeronimum cum additionibus Prosperi.

* Eusebii de praeparatione evangelica, opus traductum per Georgium Trapezuntinum 1449—1455. közt.

* Tertullianus adversus Marcionem, opus traductum per Septimium Florentinum. 1468-ban Nyitrán fejeztetett be leírása. „Finivi transcurrendo Nitrie de 11 Junii 1468. Emendare bene non potui propter inemendatum exemplar.“ Ezekből Kubinyiek láttak és meghatároztak Dethier-rel egyezőleg tizenkettőt, Mordtmann ezeknek csak hármát látta, t. i. Eusebiust, Tertulliant és Julius Caesart, a kettőt Kubinyiek nem látták. Mind a 14 kézirat kétségen kívül a Corvinából származik, ezt egyezőleg állítják Dethier és Kubinyiek.

II. Dethier lajstroma.

Profan írók.

* Regulae grammaticales, versus et prosa.

* Cicero de amicitia, de oratore, de senectute, de officiis, somnium Scipionis et alia, in fine epistola Sti Bernardi.

* Gabrielis de Concurrezio Mythologia antiqua.

* Scriptores Historiae Augustae ut supra Nr. 5. Spartianus, Capitolinus, Lampridius, Gallicanus, Pollio et Vopiscus.

* Vitruvii de architectura volumina duo in foliis 129, et Candidi peregrine historie 1463-ki évvel.

* Festi Pompeji Lexicon vocum latinarum.

* Quinti Curtii Rufi historiarum Alexandri magni 1491-ki évvel.

Egyházi írók.

Biblia latina.

* Itinerarium Clementis papae traductum ex Greco per Rufinum Aquilegiensem.

Dethier második lajstromának Mordtmann csak hat, Kubinyiek csak négy darabját látták, t. i. a grammatikát, Cicerót, Concurrezio mythológiáját és Kelemen pápa itinerariumát.

A felhozott 23 kéziratban nincsen semmi, a mi nem volna kiadva.

Dethiernek jegyzéke itt végződik, mert ő figyelmét csak a Corvinának bizonyos, vagy valószínű darabjaira terjeszté ki; azonban voltak a Corvinában kétségkívül oly könyvek is, melyeket Mátyás nem íratott le egyenesen könyvtára számára, hanem készen vett meg. A szerail ezen gyűjteményében lehetnek tehát a Corvinának oly codexei is, melyek Mátyás kézíratainak jellegét nem viselik magukon; ez pedig annál bizonyosabb, mert Mordtmann, ki megint görög codexet keresett, határozottan állítja, hogy a szerailban nyomát sem találta a Palaeologok könyvtárának.

Ezen könyvek közül látták:

III. Kubinyiéek lajstroma.

Profán kéziratok.

* Vita Hadriani aliorumque imperatorum.

* Liber Synonimorum Ven. Magistri Simonis Januensis.

* Magistri Campani Glossarium.

* Liber posteriorum Aristotelis. Magistri Pauli de Venetiis; íratott 1449-ben és 1451-ben.

Historia Naturalis cum figuris.

* Versus varii.

Εὐκλείδου Γεωμετρία és *Ἡρώδους ἀλεξανδρείου ἐπιπεδον μέτρησις*.

Kisebb görög codex.

Még egy kisebb görög codex.

Nagyobb görög codex rossz állapotban. Történeti munka a Komnenok korából.

Olasz Seneca.

* Olasz Dante, képekkel.

Illyr codex.

* Historiographus, kezdődik Nagy Sándorral.

Egyházi kéziratok.

* Speculum humanae salvationis, képekkel.

* Alberti magni de mineralibus.

Nagy Antiphonale, zsoltárral és ritualéval.

Szt. János evangéliuma görög nyelven.

Ezek közt látta Mordtmann is az Antiphonalét, Dantét, Simonis Synon. Aristoteles posterioresét, és a nagyobb görög történeti görög codexet; de ezeken kívül látta még a következőket is:

IV. Mordtmann lajstroma.

Profán kéziratok.

Ein kabalistisches Werk.

Homerus cum Eustathii scholiis.

Ptolemaei Astronomia.

Idem.

Diogenes Laërtius: Leben und Meinungen der Philosophen.

Ein Manuscript unbekannten Inhaltes.

Aristoteles *Περὶ ζωῶν μορίων*.

Aristoteles *Περὶ γενέσεως φθοράς*. Procli Diadochi Lycii *στοιχείωσις φυσική*. Heronis opera geometr. hydrostatica. Pythagorae Carmen aureum cum commentariis. Phocydis gnomae.

Ptolemaei geographia. Dionysii Periegetae Descriptio orbis.

Eudemii Rhetoris *Ἀξίων χρησίων συναγωγή*.

Ein griechisch-lateinisches Wörterbuch.

Ein Werk medizinischen Inhaltes.

Hesiodi Theogonia cum commentariis

Historia Universalis. (Byzantin. Gesch. Werk).

Pindari Carmina.

Noch ein Werk über Byzantin. Geschichte.

περὶ ἰδιωμάτων (lateinisch).

* Eine lateinische Grammatik.

Acht Folioblätter mit allegorischen Reiterfiguren der 7 Planeten mit lateinischen Versen.

* Ein chirurgisches Manuscript, sehr alt, mit vielen Figuren.

* Aristides et Catonis Censorini vitae e Plutarcho in latinum versae a Francisco Ribaro Veneto.

Liber Trogi Pompeji.

Ein Buch über Logik.

P. Candidi Grammaticon L. II. ejusdem peregrinae historiae L. III.

Catalonisch.

* Eine sailing direction für das Mittelmeer.

Descriptio Insularum Archipelagi. — Beide sehr merkwürdig.

Türkisch.

Skizzenbuch eines türkischen Hofbeamten.

Egyházi kéziratok.

Εξηγησις της βιβλον, τον ψαλτηριον και εγχομων τον Δαβιδ.

Antonii Monachi *Συναγωγή λεξεων.*

Ein himnologisches Manuscript.

Ein ascetisches Werk.

Glagolitische Schrift.

Die vier Evangelien slovenisch.

Heiligen Legenden slovenisch.

Kubinyiek és Mordtmann lajstromában van több kiadatlan, ú. m. a nagy görög. a Komnenek korából származó történet, P. Candidi két munkája stb.

A KONSTANTINÁPOLYBÓL ÉRKEZETT CORVINÁK BIBLIOGRAPHIAI ISMERTETÉSE.

Közli: Csontos János.*)

A Konstantinápolyból visszakerült kéziratokat három csoportra osztályozhatjuk. Az elsőbe tartoznak a kétségtelen Corvinák, melyek Mátyás király egyenes megrendelésére íratlak és a címlapon az ő címérét viselik.

A második csoportba helyezzük azokat, melyek nincsenek ugyan Mátyás király címérével díszítve, de kiállítási jellemők vagy egyéb körülmények valószínűvé teszik, hogy Mátyás király könyvtárából származnak.

A harmadikba azokat, melyek a Corvinák characteristiconját nem bírják, a mi azonban nem zárja ki azt, hogy vásárlás vagy ajándék útján Mátyás király könyvtárába kerültek, vagy a régi magyar királyi könyvtár alkatrészeit képezhették.

*) Kedves kötelességemnek tartom itt Dr. Pulszky Károly úrnak, ki a Corvinák műtörténeti részének leírásában segédkezet nyújtott, őszinte köszönetet kifejezni.

A kéziratok, melyeket II. Abdul Hamid szultán nagylelkűsége hazánkunknak visszaajándékozott, vörös, fehér és zöld színű bőrbe újra kötöttek, úgy azonban, hogy a díszpéldányok régi kötéseiből csak a táblákat nélkülözzük, a metszet helyesebben a vágás, a szöveg előtti tiszta levelek (még azok is, melyek a táblákhoz voltak ragasztva) a régié maradtak s úgy lettek mindenestől az új borítékba áttéve. Csak a papirkéziratokat s a hártýák közül néhányat vágtak újra körül.

A táblák külső részei, arany festékkel húzott többszörös csikokból keretet képeznek, melynek csúcsában arany félholdak vannak, míg a közepén Mátyás király illetőleg Törökország jelvényeit tüntetik fel.

Minden kézirat, többnyire 2-ik vagy 3-ik levélen, a török szultán, török nyelven ragyogó arany betűkkel írt dedicatióját tartalmazza, mely Dr. Erődi Béla fordítása szerint így hangzik: „A törvényhozó szultán Szulejman khan ő felsége ideje óta, a topkapui császári palota könyvtárában őrzött könyvek közül való. — Az oszman birodalom padisahja, a felséges II. Abdul Hamid khan ő felsége, Magyarország tudomány egyetemének adott ajándéka. 1294 (1877.) Rebbi ül evvel 25-én.”

Megjegyezzük, hogy a visszakerült kéziratok legtöbbször, rendes könyvtári signaturával van ellátva s némelyiken háromféle: u. m. török, latin és francia jelzést találunk.

I.

KÉTSÉGTELEN CORVINÁK.

Latin nyelven.

1. Theophrastus: De Historia Plantarum Libri Decem et De Causis Plantarum Libri Sex. Ex Greca Lingua in Latinam Traduxit Theodorus Gaza Grecus Thessalonicensis.

XV. századi hártýa-codex, ívrétben, 250 levél, 18 ékes initialissal.

E kéziratot azért említjük első helyen, mert Mátyás király megrendeléséből a florenczi Vespasianus bizományában készült, s a

visszakerült Corvinák között minden jellegét összevéve a legfényesebb. — Fehér, itt-ott ügyesen foltozott hártára, kerekded gömbölyű minusculákkal szépen de hibásan van írva; a hibák sem indikálva sem kijavítva nincsenek, conportálva tehát nem volt. — Két részből áll, s elsőben Theophrastusnak: a növények történetéről, másodikban a növények származásáról című munkáit foglalja magában; görögből latinra fordítva.

Az írás tintával húzott vonalokon egész hasábban foly, a díslapon 29 a többi lapokon 33 sort tesz ki, a fejezetek inscriptiói vörösek, a levelek széles margóval birnak. Kevés molynyomot leszámítva, kitűnően van conserválva.

Az eredeti boríték táblájához tartozó — de számításba nem vett — hártya-levél 1-ső lapján, egykorú cursiv írással olvasható; „Vespasianus Florentinus fecit fieri florentie“ — miből megtudhatjuk, hogy e codexet Vespasianus*) Bisticci, a híres florenczi kéziratkereskedő készítette, kivel hazánkból az esztergomi és kalocsai érseken s a pécsi püspökön kívül, Mátyás király is üzleti viszonyban állott. Egy üres a régi kötésből fönmaradt hártya levél után, következik egy másik tiszta levél, melynek innenső lapja üres, tulsó lapja pedig fényes arannyal beszegett zöld babérkoszorút tüntet elő. Ennek belsejében, a latin fordító előszava, arany majusculákkal következőkép jeleztetik: THEODORI GRECI THESSALONICENSIS AD THOMAM SUMMUM PONTIFICEM DIVUM THOMAM NICOLAUM QUINTUM PREFATIO IN THEOPHRASTI LIBROS QUOS EX GRECO TRADUXIT. XX.

*) Vespasianusról érdemesnek tartjuk itt fölemlíteni, hogy a középkori kéziratkereskedőktől eltérőleg, különöz szokása volt a bizományában készült kéziratok némely jelesbbikét saját nevével jelölni meg. Így Oxfordban őriztetik egy Cyprianus, melynek első levelén olvasható: „Vespasianus librarius florentinus hunc librum florentie transcribendum curavit“; s ugyanott egy Claudius Donatus commentarinsain áll: „Vespasianus librarius florentinus fecit scribi florentie.“ — Mind a két kézirat kitűnően van kiállítva. — (Alb. Kirchoff: Die Handschriftenhändler des Mittelalters. Leipzig, 1853.) Hasonlóképen: Palermo F., (i manoscritti palatini di firenze. Vol. I. Firenze, 1853. Fol. p. 110—112.) emliti, hogy egy „Epistola di San Girolamo e Demetriade; sermone di San Bernardo; Il libro delle meditazioni di San Bernardo; La invenzione del corpo di Santo Antonio“ című vegyes tartalmú codex előlevelén ezen felirat áll: „Iste liber est mei Vespasiani filippi feci scribi, xaire, xaire.“

Az első levél első lapjának három széle ki van festve. A minirozást fényes arany csikok szegik be, melyek közönként apró félkörökben kidomborulnak, ezekből vékony tollvonások indulnak ki, melyek fényes arany boggyókban végződnek. A kifestésen két egymást többször keresztező aranycsik fut végig. Ezek körül fehéren hagyott, tollal rajzolt körvonallal bíró indák kúsznak, köztük geniúsok, madarak s lepkék üldögélnek. A szabadon maradt közök fehérpettyes vérvörös zöld és kékkel kiszínezvők.

Az alsó lapszéli ékítmény közepén, fényes arany karikákból álló lánczeretben, melynek közei szintén vörös és zölddel vannak kitöltve, kék alapon díszlik Mátyás király hatszegletű címere, lapos lemezkoronával. Az első és harmadik mezőben a négy ezüst és vörös pólya, a 2-ikban és 4-ikben a kettős farkú cseh oroszán, s a kék szivpajzsban, arany ágon álló holló látható, csőrében arany gyűrűvel. E szivpajzs a Corvin-codexeknek legismertetőbb jelvénye.

A codex díszítése bizonyos tekintetben a többi Corvinák díszítésétől eltér, a címlap kerete nem fehér pettyes kék, hanem fényes arany csiktól van beszegve s a miniaturt képező initialisok nem egészen aranyból valók, hanem mindeniknek közepén fehér pettyes vörös csik vonul végig.

A felső lapszéli díszítmény alatt kezdődik Theodorus Gaza fordítónak dedicatioja V. Miklós pápához, a következő felírral: „INCIPIT PREFATIO THEODORI GAZI GRECI THESSALONICENSIS AD NICOLAUM SUMMUM PONTIFICEM QUINTUM IN THEOPHRASTUM DE PLANTIS EX GRECO IN LATINO TRANSDUCTUM“; alább pedig a szöveg: „Quam magna exultare letitia possint homines nostre etatis“ stb. és tart egész a második levél első lapjáig, hol ezen szavakkal végződik: „Te enim non secus ac Deum piissime invocantes opus incepimus. Finis. — A dedicatio után, ugyanazon a lapon kezdetét veszi a fordító előszava Theophrastus munkáihoz: „THEODORI GRECI THESSALONICENSIS PREFATIO IN LIBRIS THEOPHRASTI DE PLANTIS QUOS EX GRECA LINGUA IN LATINAM TRADUXIT.“ — „Prefandum illud Heracliti dictum“ szöveggel s 5-ik levél második lapján végződik: „EXPLICIT PREFATIO.“ Ugyanott olvasható Theophrastus munkáinak inscriptiója: „THEOPHRASTI DE HISTORIA PLANTARUM LIBER PRIMUS INCIPIT FELICITER“, mely után az első szakasz szövege következőkép kezdődik: „Plantarum differentias

reliquam“ etc.; ezután teljes kilencz szakaszon keresztül tárgyalja szerző a növények történetét, egész 126-ik levél első lapjának közepéig, hol az alig megkezdett X-ik szakasz befejezetlen maradt s az utolsó „ex parte vocare herbarii solent“ sor után olvassuk: „hic deficit quia in codice greco amplius non reperiebatur.“ E szakasz tehát csonka, mert a fordító a görög codexben több szöveget nem talált; a lap másik fele, valamint a túlsó lap üres. — 127-ik levél első lapján Theophrastusnak másik munkája következik: a növények származásáról, „Theophrasti De Causis Plantarum Liber Primus Incipit Feliciter“, ugyanott kezdődik a szöveg: „Plantarum conplures esse generationes“ etc., s hat szakaszban folytatva, 250-ik levél első lap közepén végződik: „hec seorsum per se explanari dignius est. Finis.“ Evvel a codexnek vége szakad. A lap többi része üres. —

A codexben foglalt munka szerzőjéről, fordítójáról s iratási idejéről megjegyezzük a következőket.

Theophrastus görög bölcész, Kr. e. 390-ben Lesbos szigetén Eresus nevű városban született s Plátonak, Aristotelesnek volt tanítványa. Tudománya és ékesszólása a görög bölcészek között kitűnő helyet biztosított neki. Aristoteles barátságával tisztelte meg, a peripatetikus iskola vezetésében utódjaúl s nagybecsű könyvtárának örököséül rendelte. Százakra menő bölcészeti, természettudományi, erkölcstani és dialectikai munkákat írt, melyek azonban csekély számban jutottak reánk. —

A fordító, Theodorus Gaza azon görög tudósok közül való, kik Görögországnak s különösen Konstantinápolynak a törökök általi meghódítása következtében, a művelt világ minden pontjára elszéledve, itt új hazát és tudományos foglalkozást találtak. Különösen Olaszország főbb városai nyújtottak a bujdosóknak menhelyet, hol ez időtájban a fordítón kívül: Joannes Argyropulos, Emanuel Chrysolorus, Demetrius Chalcondyles, Marcus Musurus, Georgius Trapezontius, Joannes Aurispa, Antonius Damilas, Căsar Strategus, Joannes Thessalus, Charitonymus Hieronimus, Hieronimus Cosmas, Demetrius Sguropulos, Johannes Rhosus, Michael Saliardus, Joannes Lascaris, Nicolaus Perotti és mások, részint mint fordítók és tanárok részint mint kitűnő leírók foglalkoztak.

Mint thessalonikai tudós 1430-ban Olaszországba jött s itt a latin nyelvben annyira tökéletesítette magát, hogy ezt a göröggel egyformán bírta. Már azelőtt keresett leíró volt s most mint latin

fordító lett ismeretes. V-ik Miklós pápa, ki a vatikáni könyvtárt 3000 kötetten gyarapította, több görög munka fordításával bízta meg, s Rómában állandóan az ő számára dolgozott. Theophrastust is az ő megbízásából fordította. Általában e tudós pápa áldozatkészségének sok görög munka latin fordítását köszönjük.

A fordító Olaszországba jövetele 1430-ik s V-ik Miklós pápa uralkodásának ideje 1449—1455-i időszakra esvén, Theophrastus fordításának ezen időközben kellett történnie, mert a prohemium még V-ik Miklóshoz van intézve. A fordítás ujdonságánál fogva kapós volt s többszörösítésével a kéziratkereskedők jó üzletet csináltak. Mátyás király — ki úgy látszik a reál tudományoknak is kedvelője volt, mert a visszakerült kéziratok közül hét e tudományokból való — Vespasianusnál rendelte meg s ez a megbízatásban, mint a codex kiállítása mutatja, kitünően járt el. Mivel pedig Vespasianus 1483-ban az üzlettől már visszavonulva élt, a codex íratási ideje ezen esztendőnél későbbre nem tehető.

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle (kéziratban létező) lajstrom nem említi, Dr. Dethier szerint violaszínű bársonyba volt kötve. Vágása a régi s arany alapon, zöld, vörös és kék lomboktól díszítve a függélyes részben színes majusculákkal olvassuk: „THEOPHRASTUS DE PLANTIS.“

Magassága 34, szélessége 23 centimeter.

2. M. T. Ciceronis. C. Verrem Orationes.

Hártyacodex a XV-ik századból, ívrét, 166 levél, év nélkül, 7 aranyozott kezdőbetűvel.

A nedvességtől sokat szenvedett. A penész nyomai minden levélen látszanak, a felső margók rothadtak, az első négy levélben a szöveg is meg van támadva sőt a címlap felső ékesítése is csonka.

Tartalmazza: Cicero hét beszédét Verres ellen. — A hártya fehér, a vonalak tompa eszközzel vannak bekarczolva, az írás jellege: gömbölyű minuscula, mely mindinkább a cursivba megy át. Tizenhat, tíz leveles és egy hat leveles quaternióból áll. — A beszédek inscriptiói vörös capitalisok, a kezdők aranynyal beszegett miniaturokat képeznek, a szövegben javítások nincsenek. — Az első levél első lapjának három széle ki van festve. A festésen két fényes arany csik fut végig, mely körül fehéren hagyott indák kusznak; ezek közt egy szarvas, madarak, lepkék és virágot

tartó erotok ülnek. A közöket fehér pettyes kék, zöld és meggyszín mezők töltik ki. A függélyes lapszél közepén az arany csikok kétszer keresztveződnek. A négy szögben, melyet képeznek, sárga alma van. Az alsó lapszél közepén, arany szegélyű, monoru alaku zöld babérkoszorúban, látjuk Mátyás király kilencz szegletű lemezkoronás czímerét, a magyar- és csehországi jelvényekkel, a szívpaizsban az ismeretes hollóval. A koszorú levelei között két oldalt három sárga alma van s a paizs jobb oldalán lévő arany M. és baloldalán arany A. betű, Mátyás király monogramját „Mathias Augustust“ fejezi ki.

Két oldalt kis távolságra a czímertől, a lombokban két húsos gyerek ül s kezében sárga virágot tart.

A codex arany majuskulákkal írt inscriptióval kezdődik: „M. TULLII CICERONIS C. VERREM ORATIO PRIMA INCIPIT FELICITER.“ Ezután a szöveg következik: „Si Quis vestrum Iudices aut eorum qui adsunt forte miratur“ etc. s tart hét könyven keresztül 165. levél 2-ik lapjáig, hol: „quam improbos accusare necesse est. Finis Deo Gratias.“ — szavak után, a VII-ik beszéddel a codexnek is vége van.

Sem Dethier, sem Mordtmann, sem a Kubinyi-féle lajstrom nem említi s így egykorú kötéséről nem szólhatunk. A vágás egykoru s arany alapon színes lombozatos diszítés közt, kék, zöld és vörös majusculákkal a munka czímét tünteti fel: „ORACIONES C. IN VERREM.“

Magassága 34, szélessége 23 centimeter.

3. Clementis Papae Successoris Petri Itinerarium. (Per Rufinum Presbiterum Aguilegiensem traductum.)

Hártyacodex XV-ik századból, ívrét, 134 levél, 3 lapszéli diszítéssel és 13 fényes arany kezdővel.

A legkevesbbé jól conservált Corvin-codex, mely a másodrendű Corvinák fényesebbjeihez tartozhatott.

A finom fehér hártýalevelek a nedvességtől penészesek s az alsó részben rothadtak; a szöveg sok helyütt olvashatlan, máshol a hártýával együtt pusztult el. Különösen az első táblához közel eső levelek szenvedtek. Az alsó margók elrothadt részei, az új kötéskor hártýával és papírral lettek kifoltozva.

Kerekded kis betűkkel egész hasábban van írva, az írás szép, tintavonalokon foly s levelenként 35 sort tesz ki; a fejezetek inscriptiói: vörös capitalisok, a quaterniók száma 13, és négy levél. A szöveg vörös tintával van javítva s a margókon sok jegyzet és javítnoki jelzés jön elő.

A hibás helyek jelzésénél a „No. be. (Nota bene) jegyzettel gyakran találkozunk, melynek vonásai a nyitrai emendator*) kezét sejtetik.

A szöveget megelőző tiszta levél második lapja, violaszínű, sátor-módra redőzött nagy függönyben, mauzoleumszerű emlékkövet ábrázol, melynek két korinthusi oszloptól védett tábláján, arany majusculákkal a codex tartalmát olvassuk: „IN HOC CODICE CONTINENTUR LIBRI DECEM CLEMENTIS SUMMI PONTIFICIS ET PETRI APOSTOLI SUCCESSORIS EX GRECO IN LATINUM CONVERSI PER RUFINUM PRESBITERUM.“

A címlap festése igen fényes, de az alsó részben a rothadástól meg van csonkítva. A három margót arabeszkcses ékítmény foglalja el, melyet két fényes aranyesik hasít végig; ezek kisebb és nagyobb négyszögben keresztezve egymást, közönként egész és félkörökben domborulnak ki s csucsos négyszögben végződnek; a négyszögek és körök belsejében almák, sárga virágok és arany vonásokkal bíró kék mezők vannak; a csikokat fehér kuszó indák fonják körül, a közőket arany pettyes zöld, kék és vörös mezők töltik ki, a lombok között erotok, madarak lepkék és gyümölcsök láthatók.

Az alsó lapszéli festésben arany karikától övezve, kék mezőben díszlik Mátyás király hat szegletű nyílt koronás címere a magyar és a cseh jelvényekkel, a szívpaizsban az ismeretes hollóval; jobbról M. balról A. betű; a karika körül arany félkörökből álló díszkeret van, melynek közeit arany csikos kék, vörös és zöld mezők töltik ki; a félkörökön belül arany domború vonalak nyolcszegletű csillagot képeznek, melynek csucsaiiban sárga virág van; az így díszített címert két arany karikába foglalt nagyobb zöld babér koszorú veszi körül s az egész címert-díszítést beszegélyezi. A címert két álló és egy ülő erot tartja, a második ülő erot a nedvesség következtében elpusztult s csak a szárnya van meg. A codex initálisai fényes aranyból valók s arabeszkcses miniaturokat képeznek.

Tartalmazza szent Kelemen pápának tiz könyvét Péter apostol missió-utazásairól. Szerző 90–100-ig volt pápa s művét homiletikai modorban görögül írta. Latin nyelvre Rufinus tudós aquileai pap fordította, ki szt. Jeromosnak barátja s kora legkitünőbb műfordítója volt.

A bibliographiában: „Recognitionum Clementis libri X“ cím alatt jön elő.

*) A 9-ik és 10-ik számú codexben.

A codex Rufinus praefaciójával kezdődik Gaudencius pápához s arany inscriptiója van: „RUFINI PRESBITERI AQUILEGIENSIS AD GAUDENTIUM SUMMUM PONTIFICEM PREFATIO IN TRADUCTIONEM ITINERARII CLEMENTIS. Tibi quidem Pape gaudenti nostrorum decus insigne“ ect.; a T. kezdőbetű fényes arany s kék alapra festett miniaturban a szerzőt ábrázolja, a mint munkáját a pápának kézbesíti; a pápa hármastiarával, szakálnélküli képpel és arany kulcsokkal van festve. Második levél első lapján Kelemen pápa levele következik Jakab apostolhoz, Jeruzsálem püspökéhez: *) „CLEMENTIS PAPE SUCCESSORIS PETRI AD JACOBUM FRATREM DOMINI DE OBITU EIUSDEM PETRI ET DE ORDINATIONE EPISCOPATUS SUI EPISTOLA INCIPIT FELICITER,“ mely a 7-ik levélen végződik. Ugyanitt kezdődik az érdeklős szöveg: „CLEMENTIS PAPE SUCCESSORIS BEATI PETRI ITINERARII PREDICATIONIS EIUSDEM PETRI LIBER PRIMUS INCIPIT FELICITER“, s tiz könyvön keresztül folytatva 234-ik levél második lapján végződik: „et non minorem ei honorem et gratiam quam apostolo exhiberet.“ A codex colophonja: „ITINERARII BEATI CLEMENTIS SUCCESSORIS BEATI PETRI LIBER DECIMUS EXPLICIT FELICITER.“ — Itt megjegyezzük, hogy a második és hetedik levél függélyes lapszéle, hol Kelemen pápa munkái kezdődnek, arabeszekkel van kifestve.

Dethier lajstroma kötését nem említi, a Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle jegyzék szerint vörös bársonyba volt kötve; a vágást arany alapon nem virágok, hanem színes koczkák díszítik s a függélyes rész a címet mutatja: „ITINERARIUM CLEMENTIS.“

Magassága 30, szélessége 23 centimeter.

4. Q. Curtius Ruffus: Rerum Gestarum Alexandri Magni Regis Macedonum Libri Novem.

XV-ik századi hártycodex, széles ívrét, 132 levél, 7 fényes arany nagy kezdővel, év nélkül.

Beatrix királyné címérével díszített codex, mely Quintus Cur-

*) E levél több kiadásból hiányzik.

kes initialis, arany csiktól szegélyezett négy szöveget képez, a szöveg kezdő sora polychrom arany (kisebb) majusculákkal van írva: „INTEREA ALExander ad conducendum ex peloponeso militem Cleandro cum pecunia misso: ect.,“ végződik 131-ik levél 2-ik lapján: Caeterum corpus eius a ptholomeo cui egyptus cesserat Memphim et inde paucis post annis Alexandriam translatum est, omnisque memorie: ac nominis honos habetur. „Quinti Cureii ruffi historiarum Alexandri magni Regis Macedonum liber nonus explicit.“

A 132-ik levél első lapján ugyanattól a kéztől folytatólagos írással a következő felíratú distichont találjuk: „Loquitur lector ad Vindelinum Spirensen artificem qui Q. (Quintum) credit in lucem.

Vindeline meus prius hic redditurus in auras
Spiritus et corpus linquet inane meum
Quod tua nobilitas virtus atque inelita fama
Pectore labatur candide amice meo“

E versek a nyomdászt illetik, ki Curtius kiadását közrebocsátotta s azt bizonyítják, hogy a codex nyomtatott példányról volt leírva. Brunet e nyomtatott kiadás esztendejét, (miután az incunabulák sorában az évnélküliek között foglal helyet,) 1470—71-re teszi; s mert a szövegelőtti levélen 1491-ből már jegyzetek vannak, a codexnek 1470—1490-ig terjedő időközben kellett íratnia.

Megjegyezzük különben, hogy a Nemzeti Múzeum könyvtára már a Jankowich gyűjteményéből bír egy Curtius codexet, mely Florenczben 1467-ben Petrus Cennenius által íratva, egész kiállításaiban a határozott Corvinák jellegét viseli.

Dethier szerint bársonyba volt kötve, melyet most vörös bőr helyettesít; a Kubinyi- Ipolyi- Henszlmann-féle lajstrom nem emlékezik róla. Régi vágása fényes arany benyomott rózsákkal s a „Suetonius“ „Panegyrici“ és más Corvinák arany vágásához hasonlít.

Magassága 34, szélessége 24 centimeter.

5. Eusebii Pamphili Chronica, cum interpretatione S. Hieronymi presbyteri et superadditis Prosperi.

Hártyacodex a XV-ik századból, nagy széles ívrét, 77 levél, egy nagy és tíz kisebb arany kezdővel.

Corvin-codex, Mátyás király korona nélküli czímerével.

Tartalmazza Eusebius Pamphilus görög történetírónak világkrónikáját, Jeromos latin fordításában. Szerző a IV-ik században caesareai püspök volt s theologiai, bölcészeti, de kiváltképen történettudományi munkákat írt, melyek neki az irodalomtörténetben elsőrendű helyet biztosítanak. Egyháztörténeti nagy munkája miatt, az egyháztörténet atyjának neveztetik; s „Chronica“-ja is a középkori történetírásnak egyik legkiválóbb termékét képezi. Kortani táblázatos kimutatásokkal, a világtörténetben szerepelt nemzetek dynastiáit Ninustól kezdve Constantinig synchronicus modorban sorolja fel, s a nevezetesebb világeseményeket rövid kivonatokban külön rovat alatt adja elő.

Három részre oszlik; az első Ninus Abrahamtól kezdve Trója veszedelméig, a második Trója veszedelmétől Constantin uralkodásának 20-ik éveig, a harmadik VI. Valensig terjed — Az első rész tisztán Eusebiusnak műve, a második szintén az övé, de Jeromostól van kiegészítve, a harmadik rész egészen a Jeromosé. — A mi codexünk mind a három részt tartalmazza. Létezik ugyan még egy negyedik rész is, melyet Hieronymus után Prosper Aquitanus 455-ig folytatott, de ez a codexekben nincs meg. Hogy a cím mégis azt mondja: „cum additamentis Prosperi“ ez úgy értendő, hogy Prosper a maga chronikáját szintén előlről kezdte s miután Eusebius és Hieronymus munkáját egészen átvette volna, itt-ott némi toldásokat tett, a munkában tehát az ő neve is említettik. — Megjegyezzük különben Eusebius chronikájáról, hogy ennek eredeti görög példánya elveszett s most csak Jeromos latin és egy régi örmény fordításból ismerjük.

A codex czímlapja illuminálva van s két arany initialét mutat fel; a díszítés a lap három szélére terjed ki, de arany csikok nem hasítják keresztül, ahelyett alúl arany arabeszk van, mely körül fehér ágak és lombok fonódnak; a közök arannyal és fehér pettyes zöld és meggy színű mezőkkel vannak kitöltve s az egész díszítést fehér pettyes kék csik szegélyezi be, melyből finom tollvonásokon szemszörös aranygolyócskák futnak ki. A függélyes díszítésben egy fiatal ember mellképe s egy zöld köntösbe öltözött gyerek jön elő, a lomboatok közt meztelen gyerekek és tarka madarak láthatók.

Az alsó díszítésben két erot tartja Mátyás király hét szegletű czímerét korona nélkül, melynek helyén három tollvonásból kifutó aranybogyó van; a paizs alatt két hosszú színes (zöld és meggy szín) köntösbe öltözött alak és két csuklyás főnek arczéla látható.

Fehér hártján gömbölyű minusculákkal nagy gonddal van írva; a levelek függélyesen rovatoltak, s a nem rovatós részen 40 sorosak; a vonalozás tompa, az inscriptiók vörösek, a vörös és kék szín a rovatós szövegben sűrűn jön elő; az arany initialisok kisebbek, de igen ízlésesek. Quaterniók, custosok által feltüntetve nincsenek, hanem a leveleknek ilyen egykorú számozása van: a_1, a_2, a_3, a_4 , aztán jön hat számozatlan levél s megint következik b_1, b_2, b_3, b_4 , ismét hat számozatlan levél és így tovább.

A codex vörös inscriptióval kezdődik: „INCIPIT CRONICA EUSEBII HIERONYMI CUM SUPERADDITIS PROSPERI.“ — Ezután Jeromos atyának komoly intése következik a leírókhoz, mely a középkori codexírás történetére némi világot vet. Jeromost úgy látszik a rosz leírók sokat boszanthatták, mert műveiben többször kifakad ellenök. Itt is lelkére köti a leírónak, hogy a leirottat hasonlítsa össze a példánynyal és a hibákat javítsa ki. „Adiuro te quicumque hos descripseris libros, per dominum nostrum iesum christum et gloriosum ejus adventum, in quo ueniet iudicare vivos et mortuos. Ut conferas quod scripseris, et emendes ad exemplaria ea de quibus scripseris diligenter, et hoc adiurationis genus similiter transcribas et transferas in eum codicem quem descripseris.“

Következik Jeromos tájékoztató előszava: „INCIPIT PREFATIO HIERONYMI.“ Eusebius Hieronymus Vincentio et Galieno suis salutem etc., mely második levél első lapon végződik s ugyanott Eusebius előszava veszi kezdetét: „Explicit Prefacio hieronymi incipit Eusebii interpretata prefacio feliciter.“ „Moysen gentis hebraice qui primus omnium profetarum ante adventum salvatoris“ etc.; második levél második lapon következik: „INTERPRETATIO SANCTI HIERONYMI DE NOMINIBUS GENTILIIUM.“ Et facti sunt omnes dies Noe nongenti quinquaginta anni etc.; mely negyedik levél második lapon végződik s új fejezetnek ad helyet: „EXPLICIT PREFATIO. INCIPIT EXORDIUM LIBRI.“ „Incipiunt tempora totius seculi“ etc., vége hetedik levél első lap: „Quorum primus annus erat eque primus abraë.“ — Ezzel az érdemleges szöveget megelőző fejezetek ki vannak merítve. Hetedik levél második lapján következik a rovatós rész Eusebiustól, mely Ninussal kezdődik s hetvenkettedik levél 1-ső lapján Crispussal végződik: „Crispus filius Constantini et Licinius iunior Constantiae Constantini Sororis et Licinii Superioris filius crudelissime interfi-

ciuntur, anno imperii VIII vicennalia Constantini comedie die
et sequenti anno editi.“

Eddig Eusebius. Ugyanezen levél második lapján a következő inscriptio áll: „Hucusque Historiam scribit Eusebius, Pamphili Martiris contubernalis cui nos ista subjecimus.“ Ez már a Jeromosé s Harnobiussal kezdődik, végződik 77-ik levél második lap: „Valentiniano VI et Nono consulibus. Hic fuit Prosper post Hieronymum“ — Colophon: „FINIT CRONICA EUSEBII HIERONYMI PRESBITERI ET PROSPERI. GRATIA DOMINO NOSTRO JESU CHRISTO AMEN.“

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom nem emlékezik róla; dr. Dethier jegyzékében bent van s onnan tudjuk, hogy vörös bársonyba volt kötve; vágása a régi s arany alapon színes lombok között capitalisokkal a következő czímet viseli: „EUSEBIUS DE TEMPORE.“

Magassága 38, szélessége 24 centimeter.

6. Eusebii Pamphili: De Evangelica Praeparatione Libri XIV.

Hártyacodex XV-ik századból, ívrét III és 182 levél, 14 fényes arany s számos színes kezdővel, év nélkül.

Tartalmazza: a kereszténység apológiáját s előbbi szerzőnek műve. Görögül volt írva s Georgius Trapezontius tudós görög által fordíttatott le V. Miklós pápa megbízásából latinra. A fordító különben számos fordításain kívül, önálló munkát is írt s a múzeumi könyvtár egy díszes corvincodexet bir tőle, a „Libri Rhetoricorum“ czíműt.

A címlap ki van festve, három szélét arabeszkos díszítések foglalják el, melyeken két arany csik fut végig, s a felső és alsó margón négyszögben végződik. A csikok körül fehér kuszó indák fonódnak s a közöket fehér pettyes, kék, vörös és zöld mezők egészítik ki. Az alsó lapszéli díszítést tollvonásokból kifutó fényes aranybogyók veszik körül, s tolczifrázatok kíséretében a címlapnak igen fényes színt kölcsönöznek; a lombok között négy tarka madár és egy lepke látható. Az alsó díszítésben, két húsos gyerek ülőhelyzetben tartja Mátyás király czímerét, mely két arany karikába foglalt zöld babérkoszorútól van övezve. A czímer a négy pályából, cseh országn és a szív pajzsból áll s nyílt korona fűdi, két oldalról a szokásos M. és A. betűk.

Szép fehér hártára van írva, gömbölyű minuscula jelleggel. Egész hasáb, tompa vonalozás, 18 quaternio és négy levél. Az első 17 quaternio tiz, a 18-ik nyolcz levélből áll, ezek mindegyikére 34 sor esik. A levelek felső margói tárgyjelző vörös feliratot viselnek s a penésztől megbarnultak. A szövegben javításnak vagy jegyzetnek semmi nyoma, a fejezetek a margókon romai jegyekkel vannak számozva s a fényes arany initialisok arabeszkés miniaturokat képeznek.

A codex szövegét három levélből álló tartalomjegyzék előzi meg, mely után a címlapon a fordítónak előszava V. Miklós pápához következik, vörös capitalis inscriptióval: „AD SANCTISSIMUM PAPAM NICOLAUM QUINTUM GEORGII TRAPEZONTII IN TRADUCTIONEM EUSEBII PREFATIO. Eusebium pamphili de evangelica preparatione latinum ex greco beatissime pater jussu tuo effeci“ etc.; a szöveg a második levél első lapján kezdődik: „EUSEBIUS PAMPHILI DE EVANGELICA PRAEPARATIONE A GEORGIO TRAPEZONTIO TRADUCTUS DE EVANGELII DIFFINITIONE ET INTENTIONE SUA CAPITULUM PRIMUM“, végződik 182-ik levél második lapon a XIV-ik könyv VII-ik fejezetével: „qui nec sensu nec ratione quicquam posse comprehendere docentes, magno risu omnium explosi sunt. finis.“

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem fordul elő, Dethier szerint violaszínű bársonyba volt kötve. Az egykoru virágos lombokkal díszített vágásban a codex címe jön elő: „EUSEBIUS DE PREPARATIONE EVANGELICA.“

Magassága 34, szélessége 24 centimeter.

7. *Scriptores Historiae Augustae.* — *Emilii Probi: De Excellentibus Ducibus Exterarum Gentium.* — *Plinii Secundi: Liber Illustrium Virorum.*

XV-ik századi hártacodex, nagy ívrét, III és 178 levél, 36 fényes arany initialissal, év nélkül.

Nagy gonddal kiállított s kitűnően conservált Corvin-codex. —

Finom fehér, itt-ott ügyesen foltozott hártán, kerekded minusculákkal, tintavonalokon egy hasábban foly az írás, a levelek 40 sorosak, arabs jegyekkel egykoruan vannak számozva, s homlokzatukon tárgyjelző vörös inscriptiót viselnek; a széles margókon csak kevés jegyzet jön elő, javítások pedig sem itt, sem a hibás

szövegben nincsenek. Tizenkilencz quaternioból és négy levélből áll, a quaterniok tiz levelesek, csak az utolsóban van hat levél.

A codexet 36 fényes arany initialis ékesíti, melyek nagyobb szabású kivitelük s arabeszkjeiknek élénkebb volta által tűnnek ki. Ezeken kívül még kék színű kezdőkben is gazdag.

A címmlap festése igen díszes, felül, oldalt és alul szemszörös-arany golyócskákkal; a három margót arabeszkes ékítés folyja körül, melyet két fényes aranyesik hasít végig; a csikok a lapszéleken keresztezik egymást s romboidban végződnek, körülöttük fehér indák kusznak s a közöket fehér pettyes zöld, vörös és kék színek töltik ki; a lombok közt egy húsos gyerek tárogatót fúj, s egy másik fuvósipot tart a kezében, ugyanitt tarka madarak álló és repülő helyzetben jönnek elő. — Az alsó díszítés kétszer olyan széles mint a felső, s két húsos amoretto körül környezve, arany karikákba foglalt zöld babér koszorúban, Mátyás király címmerpaizsát tünteti fel a magyar és cseh jelvényekkel, s a szívpaizsban a szokásos hollóval. A paizsot nyílt korona fűdi s jobbról M. balról A. arany capitalis látható.

A codex három önálló munkát egyesít magában s az ókor kiválóbb római, görög és barbár férfainak életrajzait tartalmazza. — Az első rész, mely Aelius Spartianussal kezdődik, a bibliographiában: „Scriptores Historiae Augustae“ név alatt ismeretes s Aelius Spartianus, Vulcatius Gallicanus, Julius Capitolinus, Trebellius Pollio, Aelius Lampridius és Flavius Vopiseus római történetíróknak, a római császárok életéről írt műveit foglalja magában. Adrianussal kezdődik és Carinussal végződik, Nerva és Trajanus ki van hagyva. — A második rész Aemilius Probus másképen Cornelius Nepos történetírótól származik s a kiválóbb görög hadvezérek életét adja elő. — A harmadik rész ifj. Plinius történetírót, consult, és panegyricust ismeri szerzőjéül s az ó-világ civilizált és barbár népeinek kitünőbbjeit rövid életvonásokban sorolja fel. E rész különben S. Aurelius Victornak is tulajdoníttatik s az újabb kiadásokban csakis ezen szerző alatt fordul elő, nagyon kevés eltéréssel.

Az idő nem engedte, hogy az egyes életrajzokat a legjobb kiadásokkal összehasonlítsuk s így a különböző variánsokat ezuttal nem jelezhetjük. Mivel azonban ismeretes, hogy alig van codex, melyben akár az életrajzok szerzőjét, akár azok sorrendjét tekintjük, annyi eltérés volna mint épen a scriptoresekben, nem tartottuk fölöslegesnek a codex egész tartalomjegyzékét ide igtatni, hogy áta-

lános áttekintést nyújtunk azoknak, kik a középkor nagyobb írott emlékei iránt érdeklődéssel viseltetnek.

A tartalomjegyzék a codex címlapját megelőzi, két arany initialissal kezdődik s három levelet vesz igénybe, melyek római jegyekkel lettek számozva; három hasábban van írva s minden címnek van kisebb kék kezdője; a levelek utaló számai vörösek.

Közljük a mint következik:

Incepit tabula Hely Sparciani hystoriorum graphi in uitis ac gestis diuersorum principum ac tyrannorum qui romanam rempublicam tenuerunt seu inuaserunt ab Adriano Imperatore usque ad Carinum imperatorem.

Vita Hely Adriani Imperatoris scripta ab Helio Spartiano.

Vita Hely Lucy veri Cetony Comodi cesaris ab Helio Spartiano.

Vita Antonini p̃y: scripta a Julio capitolino.

Vita Marci Antonini Aurely philosophi Augusti uerissimi scripta ab Julio capitolino.

Vita veri Lucy hely antonini scripta a Julio capitolino.

Vita Comodi Antonini scripta ab Helio Lampridio.

Vita Heluy pertinacis scripta ab iulio capitolino.

Vita Didy Juliani composita ab Helio spartiano.

Vita Auidy cassy scripta ab vulgatio gallicano.

Vita seueri Imperatoris scripta ab Helio Spartiano.

Vita Pesceny Nigri scripta ab Helio Spartiano.

Vita Clody Albini scripta a Julio Capitolino.

Vita Antonini caracalli scripta ab Helio Spartiano.

Vita Antonini Getae scripta ab Helio Spartiano.

Vita Opily Maerini scripta ab Julio Capitolino.

Vita Antonini Dyadumeni scripta ab Helio Lampridio historiographo.

Vita Heliogabali Antonini vary scripta ab Helio Lampridio.

Vita Alexandri seueri scripta ab Helio Lampridio.

Vita duorum Maximinorum scripta ab Julio capitolino

Vita Maximini iunioris scripta ab Julio capitolino.

Vita trium Gordianorum cum Maximo siue pupieno et Balbino scripta ab Julio capitolino.

Vita Gordiani terty scripta a Julio capitolino.

Vita Maximi pupieni et Balbini imperatorum scripta ab Julio capitolino.

Vita Valeriani Imperatoris scripta ab Julio capitolino.

Vita Gallieni et alterius scripta ab Julio capitolino.

Vita Salonini fily gallieni scripta ab eodem Julio capitolino.

Vita sequentium tyrannorum scripsit Julius capitolinus.

Vita Chiriadis scripta ab Julio capitolino.

Vita postumy ab eodem.

Vita postumy iunioris ab eodem.

Vita Lolliani ab eodem.

Vita Victorini ab eodem.

Vita Victorini iunioris ab eodem.

Vita Mary ab eodem.

Vita Ingenui ab eodem.

Vita Regilliani ab eodem.

Vita Aureoli ab eodem.

Vita Maeriani ab eodem.

Vita Maeriani iunioris ab eodem.

Vita Quieti ab eodem.
 Vita Odenati ab eodem.
 Vita Herodis ab eodem.
 Vita Meony ab eodem.
 Vita Balistae ab eodem.
 Vita Valentis ab eodem.
 Vita alterius Valentis ab eodem.
 Vita Pisonis ab eodem.
 Vita Emiliani ab eodem.
 Vita Alexandri ab eodem.
 Vita Saturnini ab eodem.
 Vita Tetrici senioris ab eodem.
 Vita Tetrici iunioris ab eodem.
 Vita Trebelliani ab eodem.
 Vita Celsi ab eodem.
 Vita Herreniani ab eodem.
 Vita Cenobiae ab eodem.
 Vita Victoriae ab eodem.
 Vita Titi ab eodem.
 Vita Censorini ab eodem.
 Vita Diui Claudy scripta a Trebellio pollione.
 Vita Diui Aureliani a Flauio posehone scripta.
 Vita Taciti ab eodem Flauio scripta.
 Vita Floriani scripta a Flauio.
 Vita Probi scripta a Flauio.
 Vita Firmi scripta a Flauio.
 Vita Saturnini scripta ab eodem Flauio.
 Vita Proculi scripta a Flauio.
 Vita Bonosi scripta a Flauio.
 Vita Cari scripta a Flauio.
 Vita Numeriani scripta ab eodem Flauio.
 Vita Carini scripta ab eodem Flauio.
 Eplicet tabula Hely Spartiani in uitas diuersorum principum ac tyrannorum.
 Incipit tabula Emily probi de excellentibus ducibus exterarum gentium.
 Vita Milciadis.
 Vita Themistoelis.
 Vita Aristidis.
 Vita Pausaniae.
 Vita Cimonis.
 Vita Lisandri.
 Vita Aleibiadis.
 Vita Trasibuli.

Vita Cononis.
 Vita Dionis.
 Vita Iphieratis.
 Vita Cabriae.
 Vita Thimothei.
 Vita Dathamis charensis.
 Vita Epaminundae thebani.
 Vita pelopidae thebani.
 Vita Agesilai Lacedemony.
 Vita Eumenis.
 Vita phocionis.
 Vita Thimoleonis.
 Vita Hamilcaris.
 Vita Hanibalis.
 Explicet tabula Emily probi historiographi de ducibus excellentibus exterarum gentium.
 Incipit tabula Pliny de uiris illustribus (D)E Proca rege albanorum
 (Itt Romulus következik, de külön inscriptiója ninesen, hanem Procassal együtt van összeírva.)
 De Numa pompilio secundo rege.
 De Tullio hostilio.
 De tribus oratys et tribus euriatys.
 De Metio Suffetio.
 De Ancho Martio.
 De Lucio Tarquino.
 De Seruio Tullo.
 De eodem.
 De Tarquino Superbo.
 De Tarquino Collatino.
 De Junio Bruto.
 De Porsenna rege etruscorum.
 De Mutio Sceuola.
 De Coelia uirgine.
 De tricentis Fabys.
 De Lucio Valerio.
 De A. postumio dictatore.
 De Lucio q. Cieinnato.
 De Menenio Agrippa.
 De Ch. Martio Coriolano.
 De Fabio Ambusto.
 De decem viris.
 De q. Volummo.
 De Furio Camillo.

De Mallio Capitolino.
 De q. Cicinnato.
 De Publio decio.
 De Tito Mallio torquato.
 De Valerio coruino.
 De Caio Veturio et Spurio postumo.
 De Lucio papiro.
 De q. Fabio rullo.
 De Marco Curio dentato.
 De Appio Claudio ceco.
 De Pyrro rege epyrrotarum.
 De Vulsinis.
 De Appio Claudio fratre ceci.
 De Gneo Dulio.
 De Aulo Attilio.
 De Marco Attilio regulo.
 De q. Luctatio catulo.
 De Hanibale Amilearis filio.
 De Quinto Fabio Maximo.
 De Publio Scipione nasica.
 De Marco Marcello.
 De Claudia virgine.
 De M. Portio Catone.
 De Publio scipione affricano.
 De Liuio Salinatore.
 De Quinto Flamminio.
 De Quinto Fulvio.

De Scipione Asiatico.
 De Antiocho rege Syriae.
 De Caio Manilio.
 De Lucio Emilio paulo.
 De Tiberio sempronio gracco.
 De Publio Scipione emiliano.
 De Aulo hostilio Mancino.
 De Lucio Memio asiatico.
 De Quinto Cecilio Metello macedonico.
 De Quinto Cecilio Metello Numidico.
 De Quinto Metello pio.
 De Tiberio graccho.
 De Caio gracco.
 De Marco Liuio druso.
 De Caio Mario septies consule.
 De Caio Mario filio.
 De Lucio Cornelio Cinna.
 De Flauio fimbria.
 De Viriato Lusitano.
 De Marco Emilio Scauro.
 De Lutio Apuleio Saturnino.
 De L. Licinio Lucullo diuite.
 De Cornelio Silla felice.
 De Mitridate rege ponti.
 De Gneo Pompeio magno.
 Explicit tabula pliny de uiris illustri-
 bus feliciter.

A codex I-ső része első levélen kezdődik arany capitalisokkal: „HELII SPARCIANI HISTORIOGRAFI EXTELLENTISSIMI VITA ADRIANI IMPERATORIS FELICITER INCIPIT.“ „Origo Imperatoris Adriani vetustior a picentibus posterior ab hispanensibus manat“ etc., végződik 140-ik levél második lapján: „Explicit gesta diuersorum principium et tyrannorum qui romanam rempublicam tenuerunt seu inuaserunt ab Adriano Imperatore usque ad Carinum.“

141-ik levél első lap a II-ik rész veszi kezdetét praefatioval: „EMILIUS PROBUS DE EXCELLENTIBUS DUCIBUS EXTERARUM GENTIUM PREFATIO INCIPIT FELICITER. NON DUBITO FORE PLEROSQUE attice qui hoc genus etc.“, s ugyanott Miltiades-sel a szöveg: „Praefatio emily probi viri clarissimi de vita excellentium imperatorum explicit feliciter. Incipit vita Miltiadis. Miltiades Cimonis filius atheniensis“ etc., végződik 173-ik levél 2-ik lapján Hanibállal, hol a „Vade liber noster fato meliore memento. Cum

leget hec dominus te sciat esse meum stb. versek után találjuk: „Emily Probi liber de viris illustribus explicit feliciter“.

A III-ik rész eleje 174-ik levél első lap: INCIPIT LIBER PLINII DE IMPERATORIBUS ROMANORUM ET PRIMO DE PROCA REGE ALBANORUM. Proca rex Albanorum Amulium et Numitorem filios habuit« etc., vége 187-ik levél 1-ső lap (De Gneo Pompeio): »Qui non continens lacrimas illud plurimis et preciosissimis odoribus cremandum curavit finis«. A túlsó lap üres. — Itt meg kell jegyeznünk, hogy e munka kezdetén az inscriptióban, ahol incipit liber Pliny áll, a Plinius szó alatt vakarás van, melyből csak az E betűt lehet kiolvasni; nem tudni tehát valjon eredetileg Aurelius Victor vagy pedig Eutropius volt-e oda írva. A »Plinii«-re való igazítás különben egykorú, s a tartalomjegyzékben is ezen szerző neve fordul elő.

A codex régi táblái dr. Dethier szerint bársonnyal voltak borítva. A szöveg előtti és utáni két-két tiszta hártylevél, továbbá az arannyal és színes lombokkal díszített vágás megmarad, melyen zöld és vörös majusculákkal a codex czímét találjuk: »DE VIRIS ILLUSTRIBUS«.

Magassága 37, szélessége 25 centimeter.

8. Silius Italicus: De Secundo Bello Punico Libri XVII.

Hártycodex XV-ik századból, ívrét 185 levél, 17 arany initialissal, év nélkül.

Jól conservált Corvincodex, mely Silius Italicus I-ső században élt romai költőnek és consulnak, a második puni háborúról hexameterekben írt XVII könyvét tartalmazza, s Mátyás királynak kedvenc olvasmányát képezte. Fehér, tompa tüvel vonalozott hártýára, gömbölyű minusculákkal van írva, a levelek margói szélesek és tiszták, az első lapra 28, a többiekre 33 sor esik. Javításnak semmi nyoma. Husz quaternióból áll, ezek részint tíz, részint nyolcz levelet foglalnak magokban. Kivételt csak a 17-ik quaternió képez, melynek csak négy levele van.

Első levél három innesső lapszéle illuminálva van; két aranycsikon fehéren hagyott indák futnak fel, a közök fehér pettyes kék, zöld és halavány vörössel vannak kitöltve, az ágak közt

egy erot, ki jobbjában almát tart, továbbá madarak és lepkék láthatók. Az alsó ékesítés közepén, két szárnyas gyerek arannyal beszegett babérkoszorút tart, melyben kék alapon Mátyás király U alakú arany lemezkoronás címere jön elő, két oldalán M. A. (Mathias Augustus) betűkkel. A címér a négy fehér és vörös pólát, a kettősfarkú cseh oroszlánt s a szívpaizsot az ismeretes hollóval foglalja magában.

A felső lapszéli ékesítések alatt, capitalis inscriptióval kezdődik a codex első könyve: „SILI ITALICI POETAE DE SECUNDO BELLO PUNICO LIBER PRIMUS INCIPIT FELICITER,“ mely után az érdemleges szöveg veszi kezdetét.

Itt általában megjegyezzük, hogy mind a XVII könyvnek van inscriptiója, valamint mindeniknek fényes arany initialisa. Minthogy azonban az inscriptiókban csak a könyv száma változott, mindeniket ide ígatni szükségesnek nem tartottuk. Ide jegyezzük azonban minden könyvnek első és utolsó versét a következő sorrendben:

I. k ö n y v.

Kezdődik: 1. levél 1. lap: Ordior arma quibus celo se gloria tollit.

Végződik: 11. levél 1. lap: Nec divum obitus indicere bella morientur.

II. k ö n y v.

Kezd. 11. lev. 1. lap: Ceruteis propecta vadis jam Dardana Puppis.

Végz. 21. lev. 2. lap: Deformata feret liventi membra veneno.

III. k ö n y v.

Kezd. 21. lev. 2. lap: Posquam rupta fides Tiriis et menia caste.

Végz. 32. lev. 2. lap: Imploratque viros pugne propioris amore.

IV. k ö n y v.

Kezd. 32. lev. 2. lap: Arma per Ausonie turbatas spargitur urbes.

Végz. 48. lev. 1. lap: Que spectata viri patriam referatis in urbem.

V. k ö n y v.

Kezd. 48. lev. 1. lap: Ceperat Etruscos occulto milite colles.

Végz. 55. lev. 2. lap: Cedibus infuse subducte sole tenebre.

VI. k ö n y v.

Kezd. 55. lev. 2. lap: Iam Tercesiaci quos solverat equore Titan.

Végz. 66. lev. 2. lap: In cineres monumenta date atque involvite flammis.

VII. k ö n y v.

Kezd. 66. lev. 2. lap: Interea trepidis Fabius spes unica rebus.

Végz. 78. lev. 1. lap: In mensam fabro sacrum libavit honorem.

VIII. könyv.

Kezd. 78. lev. 1. lap: Primus agenoridum cedentia terga videre.

Végz. 87. lev. 1. lap: Metitur Latias Victrix Chartago ruinas.

IX. könyv.

Kezd. 87. lev. 1. lap: Turbato monstribus latio cladisque future.

Végz. 97. lev. 1. lap: Egere et sonipes rapuit laxatus habenas.

X. könyv.

Kezd. 97. lev. 1. lap: Paulus ut adversam vidit increbescere pugnam.

Végz. 107. lev. 1. lap: Si stabat fatibus potius Carthago maneres.

XI. könyv.

Kezd. 107. lev. 1. lap: Nunc age qua clades insignis jopige campo.

Végz. 116. lev. 2. lap: Nec sunt ad vitas ductoris crescere laudes.

XII. könyv.

Kezd. 116. lev. 2. lap: Iam terra glaciale Caput fecundaque nimbis.

Végz. 128. lev. 1. lap: Tum festam repetunt lustratis menibus urbem.

XIII. könyv.

Kezd. 128. lev. 1. lap: Segne iter emenso vix dum Tarpeia videri.

Végz. 141. lev. 2. lap: Tum letos socios iuvenis portumque remisit.

XIV. könyv.

Kezd. 141. lev. 2. lap: Flectito nunc vestros eliconis numina cantus.

Végz. 156. lev. 1. lap: Nudassent avidae terrasque fretumque rapine.

XV. könyv.

Kezd. 156. lev. 1. lap: At nova remuleum carpebat cura senatum.

Végz. 164. lev. 2. lap: Dissimulans dubia exclusit certamina martis.

XVI. könyv.

Kezd. 164. lev. 2. lap: Bruttia merentem casus patrieque suosque.

Végz. 175. lev. 1. lap: Ut forte Ausonie transmittere bella dederunt.

XVII. könyv.

Kezd. 175. lev. 2. lap: Hostis ut Ausoniis descenderet advena terris.

Végz. 185. lev. 2. lap: Prolem Tarpei mentitur roma tonantis.

Ezzel a tartalom ki van merítve s a következő záradék után:
„SILI ITALICI DE SECUNDO BELLO PUNICO LIBER DECIMUS SEPTIMUS EXPLICIT FELICITER“ a codex befejeztetik.

A szöveget megelőző tiszta levélen, hat sor úgy látszik egykorú jegyzet volt, mely talán a codex íratási s egyéb körülményeire

nézve adhatott volna felvilágosítást, ez azonban kivakartatott s most csak a rasura nyomait látjuk.

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstromban nincs benn, Dethier után azonban tudjuk, hogy eredetileg bársonykötése volt. A vágás.lombozatos festéssel van díszítve, a függélyes részben a címmel: „SILIUS ITALICUS.“

Magassága 32, szélessége 22 centimeter.

9. P. C. Taciti: Fragmentorum Libri.

XV-ik századi hártycodex, nagy ívrét, 132 levél, 10 arany nagy kezdővel, év nélkül.

Tacitus római történetírónak »Annalium« és »Historiarum« című töredékes munkáiból egyes fejezeteket tartalmaz.

Sárgás hártya, kised gömbölyű egyhasábos írás, bekarcozott vonalozás, vörös capitalis inscriptiók. A levelek egykorúan vannak számozva, s helylyel közszel penész és moly nyomokat tüntetnek fel; a szövegben hézagok és sorokközötti jegyzetek vannak, a margók vörös glossákban és javítónoki jelzésekben gazdagok, a sorok száma laponként 25. Szórványosan előfordúl még egy-két fekete jegyzet is, mely úgy látszik attól a kéztől származik, mely a leveleket számozta. Az arany kezdők miniaturokat képeznek.

A codex címlapjának margói két szélesebb és két keskenyebb szegélyből díszkeretet alkotnak, mely a lap szövegét egészen magába zárja. A szélesebbeken keresztül két, a keskenyebben egy — az eddigieknél szélesebb — aranycsik fut végig, s kétszer kereszteli egymást; körülötte fehér indák kusznak s a közöket fehér petytyes zöld, vörös és kék mezők foglalják el, aombok között egy gyerek, ki tárogatót fúj, egy szaladó nyúl és két tarka madár jön elő. — Az alsó díszítés, fényes arany karikába foglalt zöld mezőben, Mátyás király U alakú címérét, háromágú lapos lemezkoronával tünteti elő; a címérben a négy pólya, a cseh oroszán és a szívpaizs, két oldalról az M. és A. betűs monogramm. A karika körül arany félkörökből képzett díszkeret van, mely a körvonalok metszései által nyolez szegletű csillagot alkot; a csillag csúcsai fehér arabeszkés kék, a többi közök rózsaszínű mezőkkel vannak kitöltve. A díszkeretet két oldalról két gyerek tartja mind a két kezével s öltözetük csak egy sor vörös kláris nyakékból áll. —

A codex arany inscriptióval kezdődik: „CORNELII TACITI HISTOGRAPHI PRESTANTISSIMI FRAGMENTORUM LIBER..... INCIPIT“, melyből azonban a könyv (tizenegyedik) száma kimaradt; a szöveg kezdete: „Nam Valerium asyaticum bis consulem fuisse“ etc., az „Annalesek“ XI. könyvének felel meg*) s szakadatlanúl tart egész XVI. könyv tizennyolczadik fejezet elejéig, hol 59-ik levél második lapon: „tanto gratius in spem simplicitatis accipiebantur“ szók után hézag következik, mely a 18—26-ik fejezet elejéig terjedő rész hiányát jelenti; a 60-ik levél első lapja folytatólagosan kezdődik: „etiam bonos metu sequi“ s a 26-ik fejezet elejétől való, végződik 61-ik levél első lapon 35-ik fejezettel: „graves cruciatus offereus conversus in demetrium“; a második lap üres. — A 62-ik levél első lapján a következő inscriptiót találjuk: „CORNELII TACITI LIBER XVII-VS INCIPIT FELICITER“; a szöveg kezdete: „Initium mei operis Servius Galbea“ (sic) etc., a „Historiae“ első könyvével azonos s a XX. könyv elejéig, illetőleg a IV. könyv tizenötödik fejezet végeig megszakítás nélkül foly; itt 118-ik levél második lap: „ex proximis neruiorum germanorumque pagis segnem numerum“ szók után hézag következik, a 119-ik levél első lap „menia treuiorum considunt“ sorral folytatólagosan kezdődik, s a 62-ik fejezet utolsó szavainak felel meg; az a rész tehát, mely a tizenötödik fejezet közepétől kezdve egész 62-ik fejezet végeig tart, ki van hagyva; 124-ik levél második lap vége van a XX. könyvnek (IV. könyv 86-ik fejezet) ezen szavakkal: „cuius disparem mitioremque naturam contra interpretabatur neque nos inpunitos patiantur.“ Ugyanitt új könyv veszi kezdetét, melynek semmi felirata nincsen, hanem következő szöveggel indul meg: „Eiusdem anni principio Cesar titus“ etc., (ez a „Historiae“ V. könyvének 1-ső fejezete) s 129-ik levél első lapján: „arte navium magnitudine potiores“ szók után megszakad; ugyanezen levél második lapján ismét előről folytattatik a szöveg: „illi vetereres militie cuneos congregavit“ etc. szavakkal, mely rész a IV. könyv 20-ik fejezetének közepéből való s 130-ik levél második lap: „tribunal vocula mira“ (IV. k. 25. fej.) szóig megszakítás nélkül megy, hol ismét hézag ad helyet; ugyanitt: „toleremus istorum defensiones“ etc. kezdettel a IV. könyv 42-ik fejezete következik s tart 131. levél 2-ik lap (46. fej.) elejéig, hol minden megszakítás nélkül: „sine

*) Az Elzevir-féle kiadás szerint, melyből a fejezetek beosztását vettük.

multa cede pelli poterant“ után, mindjárt a: „recriminantium nuntys temere accenderetur“ etc. mondat jön, mely a IV. könyv 52-ik fejezet végéből való; végződik a szöveg ugyanezen lapon: „et ut signanter predixere aruspices ne temeraretur opus.“ (Ez a IV. könyv 53. fej. vége.)

Ezután Jo. Ar. nevű emendator jegyzete következik, ki a codexet 1467-ben futólagosan olvasta, de a hibákat inkább jelezte mint javította: „Jo. Ar. Legi transcurrendo 1467 sed mansit inemendatus.“

Ki legyen ezen ismeretlen javítnok, erről tüzetesen szól Pulszky Ferencz közleménye. — Részünkről fölemlítjük, hogy Joannes Aretinus Tortelli halálának évét, életirói többnyire 1464—1466 közötti időszakra teszik. Nem lehetetlen tehát más combinatio sem; így például hogy a kérdéses Jo. Ar. alatt, Joannes Argyropulus kitűnő görög tudós és latin fordító értendő, ki a XV-ik században a Medici családnál mint nevelő működött s a florenczi egyetemen tizenöt éven át tanár és rector volt. Vespasianus Bisticci után tudjuk, hogy Vitéz János és Janus Pannonius összeköttetésben voltak vele; sőt Argyropylos Aristoteles: De coelo című munkájának latin fordítását, Vitéz Jánosnak ajánlotta. Lehetséges tehát, hogy a Vitéz János által Florenczben megrendelt kéziratokat ő nézte át s így került ezek végére a Jo. Ar. jegyzet. — Végződik a codex colophonnal: „FINIS EORUM QUE De CORNELIO TACITO REPERIUNTUR.“

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem foglaltatik, Dethier jegyzékéből azonban tudjuk, hogy violaszínű bársonykötése volt. Vágása, arany alapon lombozatos festésben a következő címet mutatja: „CORNELIUS TACITUS.“

Magassága 36, szélessége 26 centimeter.

10. Q. S. F. Tertullianus: Adversus Marcionem Libri Quinque.

Hártyacodex XV-ik századból, ívrét 178 levél, 5 nagy és 10 kisebb fényes arany initialissal.

Corvincodex. Tartalmazza Tertullianus*) keresztény írónak Marcio Stoikus eretnek elleni polemiáit.

A címlap három lapszéle arabeszekkel van díszítve, melyekből fölül és alul szemszörös arany golyócskák tollezifrázaton futnak ki; a festésen két arany csik vonul végig s a felső és az alsó margóban

*) Élt II—III-ik században.

keresztelve egymást, kisebb négyszögben végződik; a csikokat fehér kuszó indák fonják körül, a közök fehér pettyes zöld, rózsza és kék mezőkkel vannak kitöltve s az egész díszítést fehér pettyes kék csik szegélyezi be. A felső lapszéli díszítésben két húsos gyerek egy fehér tekercset húz, melyen „L. Primus“ olvasható, az alsóban pedig két kék köntösbe öltözött angyal, aranykarikákban foglalt zöld babérkoszorút tart, melynek kék mezejében Mátyás király magyar és cseh jelvényekből álló szívpaizsos címere jön elő. A paizs jobbjáról M. baljáról A. betű (Mathias Augustus). Fölötte lapos lemezkorona ülszört ormaival látható. Az S. kezdő betű fényes arany, arabeszkos díszítéssel; s miniaturban egy szakáll nélküli férfit ábrázol, ki kék és rózsaszínű öltönyben jobb kezével az ég felé mutat, baljában pedig nyitott könyvet tart.

Fehér hátyán, tintával húzott vonalokon, kerekded minusculákkal egy hasábon van írva s 18 quaternióból áll. A negyedik quaterniót kivéve a többiek tiz levelesek, minden levélre 30 sor esik. Az inscriptiók vörös majusculák, a margók itt-ott penészes foltokat viselnek, a könyvek címe a levelek homlokzatára vörös minusculákkal van jelölve; a kezdők fényes aranyból valók s arabeszkos miniaturokat képeznek.

A vörös tinta a codexben nagy szerepet játszik, a szövegben és a margókon minduntalan találkozunk vele, s néhol egész sorok vannak keresztül húzva; jegyzet aránylag kevés van, de annál több a javítónoki jegy, mely a szöveg hibás helyeit jelzi. A hibák azonban kijavítva nincsenek, mert az emendator, mint a colophon után maga megjegyzi, a codexet csak futólagosan nézte át s jól ki nem javíthatta azért, mert a példány, melylyel az összehasonlítást megtette, szintén hibás volt.

Kezdődik első levél első lap: „LIBER PRIMUS Q. SEPTIMI FLORENTIS TERTULLIANI ADVERSUS MARCIONEM INCIPIT FELICITER. SIQUID RETRO GESTUM est nobis adversus Marcionem“ etc., végződik 128-ik levél 1-ső lapján: „LIBER QUINTUS ET ULTIMUS ADVERSUS MARCIONEM EXPLICIT FELICITER.“ Ezután vörös cursiv betűkkel az emendatornak igen érdekes jegyzete következik, mely a corvinák bibliographiájában új adatot jelez.

A javítónok, ugyanaz az ki a 9-ik számú codexet javította, a codex végén megjegyzi, hogy javítását Nyitra n 1468. j u n i u s 2-án fejezte be: „finivi transcurrendo Nitrie die ̃ Junii 1468. Emendare

bene non potui propter inemendatum exemplar.“ — Volt-e Joannes Argyropulos Magyarországon? ezt biographusai nem említik.)*

A codex kötését a Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom nem említi, dr. Dethier szerint violaszínű bársonyban volt kötve. Vágása azonban a régi maradt s a függélyes részben arany alapon, zöld, vörös és kék lombozatos díszítések között, színes majusculákkal a könyv címét tünteti fel: „TERTULIANUS“.

Magassága 28, szélessége 20 centimeter.

II. VALÓSZÍNŰ CORVINÁK.

11. C. Julii Caesaris Commentariorum Libri XIV.

XV-ik századi hártycodex, nagyobb ívrét, 212 levél év nélkül, 14 igen fényes initialissal, elején csonka.

Egész kiállítására nézve a másodrendű corvincodexekkel egyenlő, de az első levelet, melynek díszlapja igen fényes lehetett, nélkülözi. Már dr. Dethier is kivágva találta.

Finom fehér hártya, szép kerekded egyhasábos írás, vörös capitalis inscriptiók, 31 soros levelek. Az ónnal húzott vonalakat, a leíró mesterségesen kitörülte. Minden levél homlokzatán az illető fejezet címe olvasható, pl. „L. I. (Liber primus) de bello gallico, L. X. de bello civili, L. XII. de bello alexandrino stb.“; a szövegben javítások nincsenek s csak a lapszéleken fordul elő szórványosan egy-két vörös vagy fekete jegyzet. Így pl. a 68-ik levél margóján ez a jegyzet áll: „sic in originali.“ A levelek alsó margói penészesek s helylyel közöl rothadtak.

Az initialisok 14 fényes miniaturt képeznek s arabeszkekkel vannak díszítve. Stíljök a corvincodexekben előfordulni szokott initialisoknak megfelel, teriméjök azonban nagyobb, indáik szélesebbek, a betűk aranyozása vastagabb s egész kiállításuk bár nagyon fényes, még sem versenyezhet ízlésben a többi corvin-initialékkal. — A szöveget megelőző tiszta levélen török ismeretlen írás van.

Tartalmazza Cajus Julius Caesarnak műveit a következő hadjáratokról: De Bello Gallico, De Bello Civili, De Bello Alexandrino, De Bello Pharnacis, De Bello Africano, De Bello Hispanensi.

*) Ezen érdekes kérdést külön tanulmány tárgyává teendjük. Szerk.

2-ik levéllel veszi kezdetét: „seque suis copiis suoque exercitu illis regna conciliaturum confirmat“ etc., (hiányzik: „Gallia est omnis divisa in partes“-től kezdve egész: „quin totius Galliae plurimum Helvetii possent“-ig), végződik 212-ik levél második lap: quae non solum nobis obsistere sed etiam celum diruere possent. Quarum laudibus et virtute Laus deo“, és alább rubrumban.

„MARINUS TOMACELLUS SCRIBI FECIT AMICIS SUIS AEQUE AC SIBI. ANGELUS SCRIPSIT. — “

Vágása arany alapon, zöld, fehér, vörös és kék virág díszítések közt a könyv címét színes capitalissokkal mutatja: „COMMETARIA CESARIS“.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem említetik, Dethier már csonkának ismerte s jegyzékében bársony kötést sorol fel.

Magassága 34, szélessége 23 centimeter.

12. Panegyrici Veteres. (Incipit Panegyricus Plinii II-i etc.)

XV-ik századi hártycodex, kis ívrét, 143 levél, év nélkül, 12 fényes arany kezdő betűvel.

A corvincodexek ízlésében van kiállítva, de a díszlapon a címernek való üres hely kitöltve*) nincsen.

Az első levél három lapszéle arabeszkcses ékítményekkel van kifestve; a felső és a bal margón egy, az alsón két arany csik fut végig, melyek körül fehérén hagyott indák kusznak; a közöket fehér pettyes zöld, vörös és kék mezők töltik ki, a lombok között egy bagoly és egy arany fácska látható. Az alsó díszítményben két vörös szárnyú gyerek zöld babérkoszorút tart, melynek belseje üresen van hagyva.

Finom fehér hártván van kiállítva gömbölyű kis cursiv (kevésbé szép) írással, a levelek egyhasábosak, a vonalak punctoriummal húzattak, a feliratok vörös capitalisok. Tizennégy quaternióból és három levélből áll, egy levélre 31 sor esik. Az initialisok fényes miniaturákat képeznek; kisebbek, de azért nem kevésbé ízlésesek. A szövegben kétféle jegyzetek vannak és egyik részök a nyitrai emendator vonásaihoz hasonlít.

A codex: az ifjabb Plinius, Mamertius, Eumenius, Nazarius és Pacatus kitűnő latin panegyricusoknak, (II—IV-ik századból

*) Ez vagy azért történhetett, mert a megrendelő időközben meghalt, vagy pedig, mert a készletben levő kéziratokból lett vásárolva, hol a címernek való helyet üresen hagyták.

származó) tizenkét beszédeit tartalmazza. Legkitünőbb köztűka Plinius beszéde, melyet Scaliger isteninek nevez. Igen sok variánsban jönnek elő, mely leginkább a sorrendben nyilatkozik. Érdeemesnek tartjuk azért az eltérések constatalhatása czéljából, czímeiket abban a sorrendben ide jegyezni, a mint e codexben találjuk:

Panegyricus Plinii Secundi dictus Trajano Imperatori.

- " " Latini Pacati Drepani dictus Theodosio.
- Gratiarum Actio Mammertini De Consulatu Suo Juliano Imperatore.
- " " Nazarii dictus Constantino Imperatori.
- " " Panegyrici Diversarum Maneriorum. (Eumenii gratiarum actio Constantino Augusto flaviensium nomine panegericus primus.)
- " " Secundus coram Constantino dictus. (Eumenii.)
- " " Tercius coram Maximiano et Constantino Imperatoribus. (Incerti.)
- " " Quartus coram Constantino dictus. (Eumenii.)
- " " Quintus. (Eumenii Oratio pro Restaurandis Scholis.)
- " " Sextus. (Claudii Mamertini Maximiano Augusto dictus.)
- " " Mamertini Genethaliacus Maximiani Augusti.
- " " Dictus Constantino filio Constantii.

A codex kezdődik első levél első lap: „INCIPIT PANEGYRICUS PLINII SECUNDI DICTUS TRAJANO IMPERATORI. Bene ac sapienter P. C. (patres conscripti) majores instituerunt ut rerum agendarum ita dicendum initium a precationibus capere“ etc., végződik 143-ik levél első lap: „FINIT PANEGYRICUS DICTUS CONSTANTINO FILIO CONSTANTINII.“ — A túlsó lap üres.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstromban nem fordul elő, dr. Dethier jegyzéke borjűkötetést említ, melyből az arany vágás benyomott kockás díszítéssel egészen megmaradt.

Magassága 25, szélessége 15 centimeter.

13. Suetonius Tranquillus: De Duodecim Caesaribus.

Hártyacodex XV-ik századból, kis ívrét 170 levél, egy arany initialissal, év nélkül, elején csonka.

Az első levél, melyen a lapszéli díszítések Mátyás király jelvényeivel szoktak előfordúlni, már mikor Dethier látta, hiányozott. Külső indiciumunk corvina-valódiságának megítélhetésére nincsen.

Egész kiállítása azonban megfelel annak, melyet az egyszerűbb Corvinoxcodexekben tapasztalunk s belső jellemét valamint arany vágását tekintve, megfelel különösen azon (1467-ben Florenzben Petrus Cenninius által másolt) Curtius-féle codexnek, melyet a Jankowich gyűjteményéből mint kétségtelen Corvinát, már régebben bírt a múzeumi könyvtár. — Kevésbbé szépen van írva. Az írás jellege olasz cursiv, a hártya finom, a levelek egyhasábosak, a vonalakat punctoriummal húzták, a fejezetek inscriptiói vörös majusculák, a quaterniók száma két levél hiján 18. — A szövegben és a margókon gyakori javításokkal találkozunk, melyek a görög idézetekkel együtt vörössel vannak írva s úgy látszik a Nyitrán javított Corvina correctorától származnak. — A codexnek eredetileg tizenkét, kisebb de azért nem kevésbbé fényes, initáléja volt, melyek miniaturt képeztek, ezeket azonban egynek kivételével kivágták s most csak üres helyeiket látjuk. E megcsonkítás által a szöveg is szenvedett.

Tartalmazza: Suetoniusnak (II-ik században élt római történetírónak) biographiáit következő tizenkét római császárról: Julius Caesar, Augustus, Tiberius, Caligula, Claudius, Nero, Galba, Otho, Vitellius, Vespasianus, Titus és Domitianus.

Második levéllel kezdődik: „iocum fuerat, afficeret. Vastante regiones proximas mitriade ne desiderare in discrimine sociorum videretur“ etc., (hiányzik tehát: „Julius Caesar divus annum agens sextum decimum“-tól kezdve egész „quod illis saepe minatus inter“-ig), végződik 179. levél 1-ső lapján: „sicut sane brevi euenit abstinentia et moderatione insequentium principum. SIT LAUS DEO. FINIS. τέλος. — EXPLICIT DOMITIANUS IMPERATOR. SUETONII TRANQUILLI DE DUODECIM CAESARIBUS LIBER EXPLICIT.

A codex régi arany vágása, az egykorú kötéshez ragasztott tiszta levelekkel együtt megmaradt, s így csak a régi táblákat, melyeknek borítékát Dethier nem említi, nélkülözzük. Ezen arany vágásról különben megjegyezzük, hogy a most visszakerült: „Panegyrici Veteres“ a Beatrix-féle Curtius, a főntemlítettük „Curtius“, a szintén könyvtárunk tulajdonában lévő „Florus“ és a Farkas-féle „Joannes Scholasticus“ című codexek arany vágásaival mindenben megegyez s így valószínű, hogy ezekkel együtt egy könyvkötő műhelyéből került ki. — Iratási idejét, kiállítása után ítélve 1470-előltre tesszük.

Végre ide igtatjuk azon különböző kéztől származó jegyzeteket, melyeket a szöveget megelőző és követő tiszta hártyleveleken találunk; az első ezen distichon áll:

Iratus recole quod nobilis ira leonis
In sibi prostratos se negat esse feram;

a másikon pedig a következő érdekes glossa: „1484 17 Augusti In dicionem Regis Mathie per longam obsidionem tandem venit vñhel Imperialis c. (cesarea) Austrie.“ Ez utóbbi Bécsűhelynek Mátyás király általi meghódítására vonatkozik, s valószínűleg a codex valamelyik tulajdonosa írta oda.

Megemlítjük itten, hogy a Henszlmann-féle (kéziratban levő) lajstrom XIV. sz. alatt, szintén felsorol egy Suetoniust, mely 4-ed réthben, papírra írva, préselt bőr kötéssel bírt, s eleje ki volt szagatva; valjon azonos-e ezen codex a fönnebbivel? avagy pedig külön kéziratot képvisel-e? Ezt a jövőendő buvárlatok fogják kideríteni.

Magassága 28, szélessége 19 centimeter.

III.

EGYÉB KÉZIRATOK.

Latin nyelven.

14. Albertus Magnus: De Mineralibus Libri Quinque.

Papircodex a XV-dik század végéről, vagy a XVI-dik század elejéről, 4-ed réth, 93 levél, év nélkül, a végén csonka.

Albertus Magnusnak, a középkor nagy természettudósának, az ásványokról írt munkáját tartalmazza.

Erős papíron, olyan cursiv írással van kiállítva, a milyen Olaszországban a XV-ik század végén és a XVI-ik század elején (codexekben úgy mint oklevelekben) használatban volt. — Kilencz quaternioból és három levélből áll. A levelek 28 és 30 sor között váltakoznak s tompán vannak vonalozva; a szövegben sem javítások, sem inscriptiók nincsenek, a fejezeteket egymástól nagyobb üres közők választják el; jegyzetek csak az első quaternióban vannak. — Általában a kézirat igen egyszerű kiállítású s tele van hibákkal.

Első levél első lap capitalis inscriptióval kezdődik: „SUMMI PHILOSOPHI ATQUE THEOLOGI ALBERTI MAGNI DE MINERALIBUS LIBER I. INCIPIT“, mely után a kézirat szövege

következik: „De commisscione, coagulatione similiter autem et con-gellatione et liquefactione et ceteris huiusmodi passionibus“ etc., s tart egész a IV. könyv hetedik fejezetének közepéig, hol a 92-ik levél második lapon: „si autem solum es locetur super racemos expresso solo uapore vini conuertetur“ szavakkal a codexnek vége szakad. A 93-ik levél üres. Hiányzik tehát a codexből: a IV-ik könyv hetedik fejezetének vége, a nyolczadik és kilenczedik fejezet s az V-ik könyv: „De mediis mineralibus et de omnibus qui conueniunt mediis“ egészen.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom a kötésről nem tesz említést, hanem csak azt mondja: „közönséges kézirat.“ Újra van kötve és körülvágva.

Magassága 25, szélessége 16 centimeter.

15. Albucasis: *Cyrurgia, Cum Formis Instrumentorum.*

XIV-ik századi hártycodex, ívrét, 47 levél, év és szerző nélkül, egy színes miniaturral.

Orvossebészeti szakmunka, mely a sebészeti ismereteket 107 és 35 fejezetben tárgyalja, s a szövegben igen sok a sebészet köréből meritett színes ábrát, valamint boncztani kezdetleges illustratiókat mutat fel.

Szerzője kitéve nincsen, de a szöveg és a colophon nyomán rájövünk, hogy Albucasis XI-ik századi arabs orvosnak munkája, ki Spanyolországban, a mórok uralkodása idejében, mint kitűnő műtő volt ismeretes. Latin nyelvre Gerardus Carmonensis XIII-ik századi toledo-i orvos fordította.

Sötét hártján góth betűkkel van írva, az írás két hasábian foly, a vonalakat tintával húzták, a fejezetek felíratái vörösek, a szövegben és a margókon jegyzetek jönnek elő, a kezdőbetűk színes tollrajzokból állanak. A levelek a penésztől megbarnultak, sok helyütt a szöveg is el van mosódva; a margók helylyel közzel elrothadtak s most papirossal vannak pótolva. A 36-ik levélen hat sor chifferozott írással s a codexben igen sok rubrummal találkozunk.

Két részből áll s mindenik vörössel számozott fejezetekre oszlik. Az első részben a számozás körül tévedés van, a rubricator 89-ik fejezetről 100-ikra ugrott, így van aztán az első részben 107 helyett 117 fejezet.

Tartalomjegyzékkel kezdődik, mely az első két levelet egészen igénybe veszi; a harmadik levélen szerző előszava következik s színes miniatur kezdővel van díszítve. A miniatur orvosi műtétet ábrázol s alsó részéből a lapszélek felé kék, vörös és sárga lombozatos festés nyúlik ki. A szöveg kezdete első levél első lap: „Postquam complevi tibi o fili librum hunc etc.“, végre 46-ik levél első lap: „apud illos in tuo tempore. Explicit Cyrurgia alçaragi arcu. (arabici).

Qui scripsit scribat semper cum domino uiuat

Viuat in celis qui scripsit in nomine felix.“

E két vers a leirónak szokásos hálaadását fejezi ki. —

A szöveg után 39 anatómiai ábra következik, mely a 46-ik levél első és a 47-ik levél második lapját egészen elfoglalja; a 47-ik levél túlsó lapján, három hasábban írt tárgymutató zárja be a tartalom sorát s ezzel a codexnek vége. A még következő hártya-levél, a régi kötés táblájához volt ragasztva s orvostudományi fejtegetéseket tartalmaz.

Csak a Mordtmann lajstroma említi, kötéséről azonban hallgat. Jelenleg újra van kötve és körülvágva.

Magassága 33, szélessége 23 centimeter.

16. Aristoteles: Liber Physicorum. Libri VIII.

Hártycodex a XV-ik század elejéről, 4-edrét, 56 levél, év és szerző nélkül, elején egy miniatúrral.

Természettudományi kézirat, mely a világegyetem természeti erőinek mozgását a görög peripatetica modorában elemezi. A szerző sehol sem említtetik s kipuhatolására csakis a szöveg szolgál útmutatásul, melynek nyomán Aristoteles physikáját ismerjük fel benne, Albertus Magnus fordításában.

Eredetileg nagy csinnal volt kiállítva, de a leveleket a nedveség igen megviselte. Legtöbbet szenvedtek a két táblához közel eső levelek, számszerint 24, (12-öt elejéről és 12-öt végéről számítva) melyek a penésztől egészen meg vannak barnulva s margóik a sűrű jegyzetekkel együtt rothadtak el. A szöveg a penészes helyeken elmosódott s nehezen olvasható, helylyel közzel a rothadástól csonka. Átalában, hogy a szöveg ennyire is megmaradt, a margók szélességének köszönhetjük, melyek a rothadás processusát saját elpusztulásukkal tartották fel. Az új kötés alkalmával a margók rothadt részei selyempapirossal pótolattak.

Finom hártván, szép góth minuscula írás, melyet tollal rajzolt színes iniálisok ékesítenek; a codex közepe felé a levelek mindinkább tisztábbakká lesznek, a penésznek rajtok kevés nyoma, az írás eredeti szépségében áll előttünk. A levelek két hasábosak s ónnal vannak vonalozva, a margók commentárokat s három különböző kéztől eredő jegyzeteket tüntetnek fel.

A codex miniaturt képező iniálissal kezdődik, mely zöld alapon, vörös és kék színű ruhában öltözött férfit ábrázol, fején vörös és kék színű görög sapka, kezében egy nagy nyitott könyv; a miniaturból a lapszélek két iránya felé, vörös zöld és kék színű dús lombozatok nyulnak ki, melyek a lap díszítését befejezik.

Kezdődik első levél első lap: „Quoniam quidem intelligere est scire, contingit esse circa omnes scientias, quarum sunt principia aut cause aut elementa exhorum cognitione“ etc. . . . , végződik 47-ik levél első lap: „Manifestum itaque quod indiuisibile est et inpartibile et nullam habens magnitudinem. Explicit liber phisicorum.“ — Ugyanezen a lapon, későbbi de XV-ik századi góth írással, Aristotelesnek az égi testekről szóló munkája következik; kezdete 47-ik levél első lap: „In hoc tractatu intendimus per scrutari de rebus ex quibus componitur corpus celeste“ etc. . . . , vége 56-ik levél második lap: „hoc quod est valde bona.“ — Ezzel a codexnek vége. — Ugyanitt eredetileg még négy sor volt írva, de ezek erőszakosan kivakartattak.

Az ismert Corvina-lajstromok közül, ezen cím alatt egyik sem említi.

Magassága 29, szélessége 22 centimeter.

17. Aristoteles: Liber Posteriorum. — Egidius Romanus: De Plurificatione Intellectus possibilis Contra Commentatorem; Quid Sit Medium In Demonstratione Potissima. — Antonius de Parma: De Unitate Intellectus. — Liber De Arte Fidei Catolice.

XV-ik századi kézirat, hártva és papír, ívrét, 172 levél, három arany miniaturral és igen sok színes kezdővel.

Bölcsészeti tartalmú munka, mely Aristoteles, Egidius Romanus és Antonius de Parma munkáiból egyes részleteket foglal magában.

Két hasábsban két különböző kéztől nagyobb és kisebb cursiv

írással van kiállítva; a fejezetek inscriptiói vörösek, az initialisok vörösek és kékek s csinos tollrajzokat képeznek. A szöveg javítva nincsen, a margókon azonban mértani ábrákkal és igen sok magyarázó jegyzettel találkozunk, melyek kereszt vagy kehely alakú tollrajzzal be vannak kerítve. — Quaternio beosztások nem jönnek elő.

A címnap három széle, arany kalászkok és mezei virágokból álló lombozattal van kifestve. Az alsó részben zöld pázsiton vörös köntösben öltözött angyal áll s jobbját egy térdelő biboröltönyű egyházi férfiúra, balját pedig egy kovaszínű paizsra, melyet széles fehér pólya hasít rézsutosan keresztül, terjeszti ki. (Valószínűleg valamely bibornoknak a címere.) A szövegben előforduló három arany kezdő igen szép miniaturt képez.

A codex Aristotelesnek Liber Posteriorum című munkájával indul meg s Paulus Venetus XIII. századi scholasticus tudósnek commentárjaival együtt, a könyvnek legnagyobb részét foglalja el. Kezdődik első levél első lapon: „INCIPIT LIBER POSTERIORUM Aristotelis cum eiusdem solemnne expositione reverendissimi Artium ac sacre theologie magistri Pauli de Venetiis sacratissimi ordinis heremitarum sancti augustini professoris excellentissimi. Omnis doctrina et omnis disciplina intellectitia ex preexistenti fit cognitione“ etc., végződik 145-ik levél első lap: „FINIT LIBER POSTERIORUM ARISTOTELIS CUM EIUDEM SENTENTIE EXPLANATIONE FAMOXISSIMI ARTIUMVE AC S. TH. M. PAULI VENETI ORDINIS EREMITAR. PROFESSORIS EXCELLENTISSIMI EXPEDITUS PER..... (itt a könyvárus vagy a leíró neve lehetett, de ki van vakarva).... die Quinta mensis Septembris 1449 hora quinta de maci (sic). — Ez a rész tehát 1449 sept. ötödikén volt leírva. 146-ik levél üres, 147—148-ik levél chronologiai rovatostáblákat tartalmaz, a 149—153-ik levél ismét üres; 154-ik levélen böleszeti fejtegetés következik, Aegidius Romanus XIII—XIV-ik századi scholasticustól: „INCIPIT TRACTATUS REVERENDISSIMI DOMINI EGIDII ROMANI CONTRA COMMENTATOREM QUI VOCATUR DE PLURIFICATIONE INTELLECTUS POSSIBILIS. Quia nonnulli dubitant quomodo intellectus numeretur numeratione corporum“ etc., végződik 158-ik levél második lap: „FINIT TRACTATUS DOMINI EGIDII ROMANI DE PLURIFICATIONE INTELLECTUS POSSIBILIS CONTRA COMMENTATOREM“; — 159-ik levélen szerzőnek másik munkája következik: „Incipit So-

lemnis *Questio Reverendissimi Domini Egidii Romani Quid Sit medium in demonstratione potissima*“ s 163-ik levél második lapon végződik: „*Tractatus de demonstratione secundum sanctum Thomam finit feliciter.*“ — 164-ik levél második lapján Antonius de Parma XV-ik századi tudós camaldulensisnek értekezését találjuk: „*Questio De Veritate Intellectus Secundum M. Anthonium De Parma doctorem quondam famosum Padue*“, mely 167-ik levél első lapon végződik: „*Questio edita ab eruditissimo viro domino magistro Antonio de parma die 24. Sept. 1451*“ (itt megint három sornyi rasura van) . . . Ezen résznek iratási ideje tehát 1451. — 167-ik levél második lapján: „*Incipit liber de arte fidei catolice*“ fejezet következik s ezzel a codex 172-ik levél második lapon végződik: „*Explicit quintus liber de arte fidei catolice.*“

A szöveg után ugyanazon a lapon pár sornyi jegyzet van arról: „*qualis et quanta fuit statura et effigies domini nostri Jesu Christi.*“ S ezzel a codex egész tartalma ki van merítve.

A Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom a codex borítékát már leszaggatva sorolja fel; megemlékezik azonban egy jegyzetről, mely a régi könyvtábla belsejére volt írva s a codex egykori birtokosára vonatkozik. Ott u. i. ez állt: „*Hic liber est magistri Barnabe Trainatis artium ac medicine doctoris quem emit in cipri a ser. Benedicto de Regio Cancellario 1497 (vagy 91) 17-a februarii.*“

E jegyzetet az új kötés következtében nélkülözzük.

Magassága 33, szélessége 24 centimeter.

18. *Biblia Sacra Utriusque Foederis.*

XIV-ik századi hártycodex, kis ívrét, 412 levél, 72 csinos miniatur képpel, elején végén csonka, év nélkül:

Egyike a legszebb kiállítású codexeknek, mely azonban igen mostoha állapotban van; leveleinek fele része elrothadt s a megmaradt rész is a nedvességtől annyira át van hatva, hogy a szétmálolás nagyobb veszélye nélkül nem igen forgatható. Ezért tüzetesen átvizsgálni nem lehetett.

Finom vékony hártýára, milyenen a középkorban a szebb imádságos könyveket kiállítani szokták, kisdéd goth betűkkel van írva, a levelek két hasábosak s ónnal húzott vonalokon 51 sort tñtetnek elő; a homlokzaton minden levél vörös és kék uncialis fel-

íratot visel, mely az illető könyv címét jelöli, a szövegben az inscriptiók vörösek, a kezdők vörösek és kékek s csinos tollrajzokat képeznek, a könyvek fejezetei a margókon vannak számozva. Javítások vagy jegyzetek nem jönnek elő.

Különös díszére szolgál azonban a codexnek, azon 72, színes itt-ott arannyal ékített initialis, melyek egyes könyvek elején a lap-szélek felét elfoglalva, miniaturban a biblia történetéből jeleneteket ábrázolnak. A képecskék igen izlésesek s a középkori könyvfestészetnek nem utolsó termékei. A sok közül főlemlítjük, hogy Péter apostol fehér csúses süveggel s kezében egy csillaggal, Pál apostol a szokásos kardon kívül, kopaszán csak kis üstökkel van ábrázolva.

A codex elején és végén csonka, levelei nagyrészt rothadtak s az épek is a penésztől annyira barnák, hogy a szöveget sok helyütt olvashatlanná teszik. Csak a közepe felé van egy pár ép levél, a hova a szultán dedicatióját írták.

A mint egyszeri áttekintésből kivehetni, a szentírásnak nem minden könyvét tartalmazza. Az új kötés alkalmával, az ó és új szövetségi könyvek annyira össze vissza lettek cserélve, hogy most az összehasonlítás fölötte nehéz.

Körülbelül így következnek a könyvek: apocalypsis , apostolok cselekedetei , evangelisták , próféták , ecclesiastes , zsoltárok , Eszter , Jób , Judith királyok könyve stb.

Három hasábban írt (betűrendes) szómagyarázó indexxal kezdődik, mely az első 28 levelet igénybe veszi. Ezek közül a 22-ik levél üres s a 23-ik az apocalypsis könyvéből van kivéve. A betűk így következnek: S, N, O, P, R, S, M, L, I, H, G, D, C, A, B, A. A szöveg 29-ik levél első lapján az apocalypsis könyvének második fejezetével folytatólágosan kezdődik: „spiritus dicat ecclesys, qui vicerit non ledetur a morte secunda et angelo ecclesie pergami scribe, hec dicit qui habet thompheam (?) ex utraque parte acutam“ etc. . . . , végződik 412-ik levél második lap a genesis könyvének 32-ik fejezetével, hol az elmosódott írásból a felülről számított 29-ik sorban olvassuk: „Dixitque Jacob deus patris Abraham et Deus patris mei Isaac, domine qui dixisti mihi noli revertere in terram tuam“ ect. A columnának többi része olvashatlan. Ezzel a codex megszakad. —

Dethier már csonkának ismerte s lajstromában vörös bársonykötést említ; a Kubinyi-féle jegyzékben nem fordul elő.

Magassága 26, szélessége 15 centimeter.

19. A. M. T. S. Boetius: De Consolatione Philosophiae
Libri Quinque.

XV-ik századi hártycodex, 4-ed rét, 56 levél, év és cím nélkül, öt fényes initialissal.

Bölcsészeti tartalmú kézirat igen gondos kiállításban. Versben és prózában van írva. Az írás jellege góth kevés fracturával, a levelek egyhasábosak s tintavonalokon 29 sort mutatnak fel, a szövegben sorok közötti és marginális jegyzetek vannak, a quaterniók száma hét. — A kéziratot öt fényes kivitelű initialis ékesíti, melyekből a lapszéleket elfoglaló dús lombozatok, vörös, zöld és kék színben futnak ki. Az első kezdő betű, miniaturban egyházi férfiút ábrázol, fején vörös barret, testén hasonlószerű palást s kezében egy nagy zöld könyv. Ez initialisból kifutó felső lapszéli ékesítések egy vékonyabb ágban végződnek, melynek vörös, kék és aranszínű tüskés levelei, a kézirat franczia eredetére engednek következtetni.

A levelek egykor számozva voltak de az új kötés alkalmával annyira körülvágták azokat, hogy a régi számozásnak alig maradt valami nyoma, sőt némely helyen a lapszéli díszítés is szenvedett. —

A codexnek sem elején, sem végén címe nincsen, a szövegből azonban P. Thewrewk Emil jeles philologusunk: Boetiusnak „De Consolatione Philosophiae“ című munkáját ismerte fel benne. Szerző V—VI. században élt s egyike volt a legkitűnőbb romai bölcsészeknek. Romai patricius családból származott s szülővárosában a consuli méltóságot viselte. Theodorik alatt hazaárulásról vádoltatván, a consuli méltóságról letétetett s Páviába lett belebezve. Később börtönbe került s itt írta nevezetes munkáját, „De consolatione Philosophiae.“ melyben esetét megkapó elegicus versekben ecsetelve, sorsában a bölcsészet elveivel vigasztalódik. A mű a nyelvezet tekintetében a romai classicusokkal versenyez s tartalmára nézve a platoi iskola bölcsészeti munkáival egy színvonalon áll. — Ez volt hattyudala, mert 524-ben Theodorik parancsára lefejeztetett. — Kezdeté első levél első lap: „Carmina qui quondam studio florente peregi, flebilis heu mentos cogor inire modos“ etc., vége 56 levél második lap: „Magna uobis est si dissimulare non ultis necessitas, indicta probita

tis, cum ante oculos agitis cuncta cernentis“ és alább arany betűkkel: „Laus Deo amen.“

Az ismert lajstromok közül ezen cím alatt egyik sem említi s így egykori kötését nem tudhatjuk.

Magassága 28, szélessége 21 centimeter.

20. M. T. Cicero: De Amicitia, De Senectute, De Officiis, De Sompno Scipionis. — Epistola S. Bernhardi ad Raymundum Militem.

Hártyacodex XV-ik század elejéről, 4-ed rét, 89 levél, hat nagy és 18 kisebb arany kezdővel, év nélkül.

A burgundi könyvfestészeti iskola kitűnő terméke. A címlap függélyes margóin arany és zöld színű csik fut végig, melyből a felső és alsó lapszélre, arany, zöld, kék és vörös tüskés lombozatok ágaznak ki; a hat nagy kezdő domború arany miniaturt képez gyönyörű arabeszkés ékítéssel, a kisebb kezdők fényes aranyból valók s csinos tollrajzokkal vannak díszítve. Ezeken kívül színes kezdők is jönnek elő, hasonló tollrajz díszítéssel. — Az alsó margón, arany, zöld és kék ostáblás görög keresztben ismeretlen címér látható, mely vörös paizsban három tornyú ezüst várat s arany paizsfőben fekete egyfejű sast arany koronával tüntet fel. Dr. Dethier Zágráb város címérének tartotta, Báró Nyáry Albert jeles heraldicusunk azonban a Castellini család címérét ismerte fel benne. — Mikor a codexet Kubinyi, Ipolyi és Henszlmann látta, a címér két oldalán A. és J. betű volt, de ezek az új kötéskor a rothadt hártarészekkel együtt elpusztultak.

Ciceróból egyes részleteket tartalmaz: a barátságról, az öregségről, a kötelességekről és Scipio álmáról, legvégén pedig egy levelet sz. Bernárdtól.

Fehér hártya, csinos góth egyhasábos írás, tintavonalozás, vörös unciális inscriptiók, 33 soros levelek. — A szövegben javítások nincsenek, csak a lapszéleken elvétele fordúl elő egy két jegyzet.

A codex, az első levéltől kezdve a 79-ig, egy művészi egészet képez s Cicerónak fentemlített műveit foglalja magában. Egy levél híján tíz quaternióból áll, s egy leírótól származik. Az első tizen-nyolcz levélen négy centiméternyi rothadás van, mely a szöveget megcsönkította s különösen az első három levél szenvedett sokat, hol

rothadásokat hat helyen is találunk; az új kötéskor a margók rothadt részei hártafoltokkal lettek kiegészítve.

A codex érdemleges része inscriptio nélküli szöveggel kezdődik: „Quintus Mucius augur scevola multa narrare de celio lelio“ etc., mely a „de amicita“ cz. könyv elejének felel meg, s végződik 79-ik levél második lapon: „Ille discessit ego somno alatus sum. Deo gratias Amen“, mi „de somno scipionis“ könyvnek utolsó sora. — Ezzel a codex tulajdonképen be van fejezve; a mi most következik, a XV. században ugyan, de későbbben és más characterrel íratott s Cicero egyes könyveiből töredékeket tartalmaz. Kezdődik 80-ik levél első lapján: „Etsi vereor judices“ etc. szöveggel s a 82-ik levél második lapján végződik: „et imitari scriptura conatus sum voces.“ — Itt megjegyezzük, hogy e három levelet két különböző kéz írta; a 83—85 és a 86-ik levélnek első lapja üres, a másodikikon az eddigiektől eltérő írással sz. Bernárd levele következik, mely a codexnek utolsó része: „Ratiso militi et felici Raimondo domino castris sancti Ambrosii Bernardus in senium deductus“ s végződik 87-ik levél második lapon: „num ipsa senex accipiat juniorem.“ — Ezzel a codexnek vége, a még hátralevő két levél üres.

Mind Dethier, mind Kubinyi jegyzékében bent van, de kötéséről egyik sem emlékezik meg.

Magassága 25, szélessége 19 centimeter.

21. Gabr. de Concorezio: Fabule Cum Allegoriis Noviter Reperte.

XV-ik századi parpircodex, 8-ad rét, 96 levél év nélkül.

A görög és római mythológiából rövid kivonatokat tartalmaz, melyeket Concorezio Gábor XV-ik századi milánói tudós, gyűjtött egy munkába egybe.

Szép fehér papíron kerekded minusculákkal van írva, a vonalak tompa eszközzel huzattak, a levelek 28 sorosak, a fejezetek inscriptiói vörössel írvák. Tizennégy, nyolczleveles quaternioból áll.

A szöveget, melyben semmiféle javítások nincsenek, négy üres levél előzi meg. A codex a következő inscriptióval és szöveggel kezdődik: „FABULE CUM ALLEGORIIS NOVITER REPERTE PER MAGISTRUM GABRIELEM DE CONCUREZIO. (H) i quos pagani deos asserendo venerantur“ etc. , s 91-ik levél első lapján

ezen szavakkal végződik: „Sed hoc a poetis totum fictum est unde deos suos ornantur aliquibus figuris, quos preditos ac decoris infamie plenos fuisse historie confiduntur. Omnino. N. fingendi locus vacat ubi veritas cessat. Finis. τέλος.“ — A még hátrelevő öt levél üres.

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstromban kötése nem említett; Dethier lajstromából azonban megtudjuk, hogy préselt bőrkötése volt s hogy a táblákon Sforza Ferencz czímerét a következő felírral viselte: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANENSIVM DUX POMPPP.

Magassága 22, szélessége 15 centimeter.

22. Sext. Pomp. Festus: De Verborum Significatione.

Papircodex XV-ik századból, 8-adrét, 120 levél, év nélkül; mely Sextus Pompejus Festus latin írónak etymologicus szótárát tartalmazza.

A szerző a II-ik században élt s a latin szók etymológiájáról, Verrius Flaccusból és más írókból 20 könyvet állított össze, melyek azonban igen csonkán jutottak reánk.

Ezekből időfolytán kisebb kiadások keletkeztek s Paulus Diaconus és mások által lettek közrebocsátva. A mi codexünk is a kisebb kiadásokból való s Paulus Diaconus következő című munkájával: „Pauli Diaconi Excerpta ex libris pompeji festi de significatione verborum“ szóról szóra egyezik össze.

Erős fehér papíron kerekded minusculákkal van írva, a levelek egyhasábosak, a vonalozás tompa, egy lapra 28 sor esik. Tizenöt, nyolcz leveles quaternióból áll, a kezdőbetűk színes tollrajzok. Sem a sorok között, sem a margókon javítások nincsenek.

Kezdeté első levél első lap: „Augustus locus sanctus ab avium gestu“ stb., vége 117-ik levél első lap: „Vernisera messalia auguria“ s alább „EXPLIXIT LIBER F. POMPEI DEO GRATIAS“. — A 118—120-ik levél üres.

Fölemlítjük itt, hogy Ponori Thewrewk Emil ezen codexről nagyobb tanulmányt írt.

A Dethier-féle lajstrom préselt bőrkötést említ a következő felírral: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANENSIVM DUX POMPPP.“ A többi lajstromok nem említik.

Magassága 22, szélessége 15 centimeter.

23. Grammatica Latina. (In Prosa.)

XV-ik századi papircodex, 8-adrét, 108 levél, év nélkül, sok vörös uncialis kezdővel.

Ismeretlen szerzőnek latin nyelvtana, prózában. — Erős papir, góth cursiv írás a XV-ik század első tizedéből, 10 $\frac{1}{2}$ quaternio, egy quaternióra tiz levél. A levelek kék írónnal vannak vonalozva s 25 sorosak, a szöveg hibás, de javítások nincsenek benne.

Kezdeté első levél első lap: „Nota quod grammatica est sciencia ex recta declinatione et chonstruccionem, causata per conceptus mentis, expressiva per oracionem congruam et perfectam.“ A szöveg folyamában a nyelvtani szabályok következő modorban adatnak elő: „Nota quod pronomen est ars oracionis declinabilis“ etc. „Nota quod conjunctio copulativa est illa“ etc. „Nota quod declinacio est vocis vel intellectus variacio“ ect. „Nota quod principia genera verborum sunt duo“ etc. etc. Vége 104-ik levél második lap: ut nimum et nimis, sat et satis et cetera talia. Amen.“

Ezután ugyanazon a lapon, XV-ik századi, de a codexéitől eltérő írással, a következő levéltöröredéket találjuk: „Reuerende pater et domine mi, humiliter recomendo me vestre paternitati. Post humilem recomendacionem propositum notifico ad presens quod bene ualeo gracia saluatoris, quod idem affecto de vestra dominacione. Pridem superuenit filius vester presbiter Johannes quem affectuose interrogatus fui de uestra paternitate, qui nunciauit bonum nouum de vobis quod bene stabatis, quod summo fui alacer et in corde meo, per veritatem sublimam (sic) putabam uos vidisse istius (sic) diebus oculis corporis, sed fuit obstacio aliqua que constrinxit terminos ita quod ad presens non peregi quo tendebam, scilicet ad vos Carissime Domine quo intendebam vobiscum proferre de noue et nunquam audite alias. Sed huic est ad presens declinare aures vestras et intelligatis sane ut narrarem de nouis uerissimis. Et primo quantum ad congregacionem tocius concily generalis Constancie celebrati. Quod ibi sit totus mundus, quantum ad nobilitatem scienciam, prudenciam itt megszakad az írás s utána három üres levél következik.

Ki írta legyen ezen levelet és kihez intézte? Oly kérdés, mely még megfejtésre vár.

Annyit azonban a szövegből kivehetni, hogy a levélírára a constanzeri egyetemes zsinat (1414—1418) szolgáltatott alkalmat, s hogy írója a latin nyelvben nagy jártassággal nem bírt.

A codex 108-ik levél második lapján, három kéztől eredő latin és görög jegyzeteket találunk. Az első jegyzet a kézirat egykori tulajdonosától származhatik s cursiv betűkkel ezt tartalmazza: „A. d. m. cccc. xL. fui infirmus ad mortem, quod nunquam per antea talem infirmitatem fui passus.“ A második jegyzet erkölcsi intéseket tartalmaz s góth jellegben van írva: „ego sum qui sum

Ante deum stantes non sitis corde vagantes

Quia si cor non orat in vanum lingua laborat.

Disce puer mores bonos ut fratres honores

Jus de sceno magis gaudet quam fonte sereno

Ego sum vitis vera ave maria gaudet ecclesia.“

A harmadik jegyzet görög és ó-szláv, mindössze tíz sorból áll, ajánljuk szaktudásaink figyelmébe. — Ezzel a codex egész tartalma ki van merítve.

Csak a Morrtmann lajstroma említi, átalánosan: „Eine lateinische Grammatik.“

Magassága 20, szélessége 14 centimeter.

24. Grammatica Latina. (In Versibus Cum Glossario.)

XV-ik századi hártycodex, 4-edrét 71 levél, év nélkül, sok színes initialissal.

Donatus és Priscianus latin grammatisták munkáiból compilált verses nyelvtan, glossariummal, mely „Quae maribus solum“ etc. modorában, a latin nyelvnek összes szabályait dióhéjban tárgyalja. Szerzője a 48-ik levélen a következő betűk alatt rejti: „M. L. de g. arcium doctor.“

Szép hártján, góth jellegben igen gondosan van kiállítva, a levelek sok színes uncialis kezdőt és tintavonalozást tüntetnek fel, a szövegben a vörös és kék szín igen gyakran fordul elő, a versek közeit magyarázó glossák foglalják el. Egy levél híján kilencz quaternióból áll. A szöveget megelőző tiszta levélen a leíró szokásos versét találjuk:

„Sorte supernorum scriptor libri pociatur

Morte malignorum raptor libri puniatur.“

A codex verses előszóval kezdődik, mely az első levelet majd-

nem egészen igénybe veszi. Az első lap szélei zöld, vörös és kék-színű lombokkal vannak díszítve, az S kezdő betű miniaturban bíborba öltözött egyházi férfit ábrázol, a lap alsó része pedig A. és J. betűvel két oldalt, egy külföldi címert mutat fel. A paizs két mezőre oszlik, az alsóban vörös alapon hármastornyú ezüst vár, a felsőben (a paizsfőben) arany alapon egyfejű fekete sas látható. Bárány Albert meghatározása szerint a Castellini család címere. —

Az első levél a nedvességtől sokat szenvedett, a prohemium eleje egészen el van mosódva s a versekből alig lehet egy-két szót elolvasni; második lapon végződik a prohemium:

„Iste fere totus liber est extractus ab illo.“ suple iste liber fere extractus est ab illo, id est prisciano, seu priscianus major et donatus, et priscianus minor . . . et sic fuit prohemium.“

— Ugyanott a szöveg kezdete:

„Grecis as es a dat declinacio prima

Atque per am propria quedam ponuntur ebrea.“

vége 72-ik levél második lapon:

„Nate dei deus atque tibi deus alitus alme

Quas tres personas (idem) credo deitatis.“

Ezután magyarázó scholiákkal vegyesen, az ismeretlen szerzőnek hálaadása következik s „dei gracias amen“ szavak után a codexnek vége. — Dr. Dethier lajstroma szerint bőrbe volt kötve.

Magassága 25, szélessége 19 centimeter.

25. Incipit Liber Qui Vocatur Historiegraphus.

Papircodex XV-ik századból, 4-edrét, 106 levél, igen sok rubrummal.

A történet és a képzelet világából merített példabeszédeket (parabolákat) tartalmaz. Minden parabola kis elbeszélést képez, melyhez rövid erkölcsi tanulság (applicatio) van esatolva.

Erős papír, góth cursiv kéthasábos írás, sok vörös egyszerű initialis, a szövegben sorok közötti és marginális jegyzetek.

A szöveget egy a régi kötésből fennmaradt papirlevél előzi meg, melynek mind a két oldalán, Gergely-féle hangjegyeknek való négyes vonalak vannak húzva. E levél második oldalán ezt olvassuk: „Iu-bere, consulere, adulare, defendere, consentire, participare, silere,

non manifestare“; és alább: „Incipit Liber Qui Vocatur Historie-graphus.“

A codex két hasontartalmu részből áll.

Az első rész szövege első levéllel kezdődik: „Alexander regnavit prudens valde, qui filiam regis Syrie in uxorem accepit, que filium pulcherrimum ei peperit“ etc., . . . applicacio: „Iste imperator est Dominus noster Jesus Christus, filius qui patrem persequitur est malus christianus“ etc., s 83-ik levél második lapján végződik. Ugyanitt egy másik, hasonló szellemű munka veszi kezdetét. „Hic incipitur historia septem sapientum magistrorum et philosophorum bene moralisata de quoddam filio regis famosissimi et boni“, mely 84-ik levél első lapján Poncianussal indul meg: „Poncianus in urbe romana regnavit prudens valde, qui uxorem filiam regis Romanorum accepit“ etc., végződik 102-ik levél első lap: „Explicit historia septem sapientum quantum ad textum. Et incipiunt narrationes morales predictae ad prelatum et sic est finis“; 104-ik levél második lapján megszakad a szöveg egy új fejezet feliratával s vége van a codexnek: „et per consequens ad vitam eternam peruenire etc. 1474 — Reductio narrationis quinti magistri.“ — A 105. és 106-ik levél üres.

A codex tehát, mint a kitett évszám mutatja, 1474-ben másolatott, s a Kubinyi-Ipolyi-Henszlmann-féle lajstrom szerint eredetileg préselt bőrbe volt kötve.

Magassága 28, szélessége 22 centimeter.

26. Plutarchus: Aristidis et Catonis Censorii vita.

XV-ik századi hártycodex 8-adrét, 58 levél, év nélkül.

Plutarchnak: „Vitae comparatae illustrium virorum Graecorum et Romanorum“ című munkájából, Aristides és Cato Censorius életrajzáit tartalmazza, Francesco Ribari velencei tudós fordításában. — Finom hártýára, újgóth cursiv jelleggel egész hasábon van írva, de a levelek a nedvességtől annyira megpenészedtek, hogy a szöveg rajtok alig olvasható; az első 42 levél alsó soraiban három centimetryi rothadások vannak; a fejezetek feliratai vörösek.

A codex a fordító előszavával kezdődik: „Eloquentissimi ac patriey viri Francisci Ribari veneti prohemium, in Aristidis et Catonis Censori in vitas ex plutarcho in latinum versas ad Zachariam

fratrem uirum insignem“, s az első két levelet egészen kitölti; végződik harmadik levél első lap: „Finitur prohemium. Incipit Aristides cognomine justus.

Harmadik levél második lapján Aristides életrajza következik: „Aristides Lysimachi filius ex Antiochide e tribu et populo alopeceno ortus“ etc. s tart 29-ik levél második lapjáig, hol olvassuk: „Explicit Aristides. Incipit M. porcius Cato priscus, pars altera comparationis.“ Ezzel Cato életrajza veszi kezdetét, s egész 53-ik levél második lapjáig terjed, hol „Explicit Aristides et Catonis vita, de hinc sequitur plutarchi exquisitum de utroque iudicium id est comparationis pars extrema“ szavakkal végződik. Most Plutarchusnak Aristides és Cato közötti párhuzamos összehasonlítása következik, mely a codexnek harmadik és utolsó részét teszi. 58-ik levél második lapján vége van ezen résznek is, s a codex: „Non autem prestansissimum generum diligere propositum fuit. *τελος.*“ szavakkal végződik. — Az ismert lajstromok közül egyik sem említi.

Magassága 21, szélessége 14 centimeter.

27. Scriptores Historiae Augustae.

Papircodex a XV-ik századból, ívrét 176 levél, cím és év nélkül.

Az eddigi címlajstromokban: „Origo Imperatoris Hadriani“ név alatt fordult elő, a bibliographiában: „Scriptores Historiae Augustae“ cím alatt ismeretes.

Szép fehér papíron, gömbölyű minusculákkal van írva, melyek mind inkább cursivba mennek át: az írás két különböző kéztől származik, a levelek egyhasábosak s széles margókkal bírnak, a sorok vonalozása tompa, a quaterniók száma 22. A szövegben gyakori javítások jönnek elő s néhol egész sorokat vesznek igénybe. Minden fejezetnek viola színű capitalis inscriptiója van s a hol semmi felírat nincsen, ott a fejezeteket egymástól üres közök választják el. Initialis a codexben mindössze csak kettő van, melyek az első és második fejezet elején színes miniaturt képeznek; a többi fejezetekben, az initiaлисoknak szánt helyek üresen maradtak. — A címlap alsó margója félkör alakú széles koszorút tüntet fel, melynek két vége, két ökörfej szarvaiban van megerősítve; a koszorún két genius virágedényt tart nefelejts csokorral, melyet tarka lepkék szállnak körül. Az egész díszítés igen kezdetleges kivitelű.

A codex: Aelius Spartianus, Vulcatius Gallicanus, Julius Ca-

pitolinus, Trebellius Pollio, Aelius Lampridius és Flavius Vopiscus romai történetíróknak a romai császárok életéről írt műveit tartalmazza. A szerzők a III—IV-ik században éltek s Hadrianustól kezdve Carusig, (Nerva és Trajánus kihagyásával) minden császárnak élet-rajzát írták meg.

Műveikben 168 évnek története (117—285.) tükröződik vissza.

Ki volt az első, ki ez életrajzokat egy codexbe gyűjtötte össze? nem tudatik. Kevés codex létezik azonban, melyben akár a szöveget akár az életrajzok sorrendjét tekintjük, annyi variáns és ellentmondás volna mint itten. A sorrendből Nerva és Traján császárok hiányoznak, Diadumenus, Opilius előtt jön elő, filius ante patrem, Commodust megelőzi Julianus, az elődöt az utód s így tovább. Annak feltüntetésére tehát, mennyire különbözik ezen codex a többi hasonló codexektől, közöljük tartalmát a következő sorrendben:

Hadrianus életrajza	Ael. Sparcianustól.
Aelius Verus „	„ „
Antoninus Pius életrajza	Jul. Capitolinustól.
M. Antoninus Philosophus életrajza	„ „
Verus „ „	„ „
Didius Julianus „ „	Ael. Sparcianustól.
Commodus Antoninus Philosophus életrajza	Ael. Lampridiustól.
Pertinax Philosophus életrajza	Jul. Capitolinustól.
Avidius Cassius életrajza	Vule. Gallicanustól.
Severus „ „	Ael. Sparcianustól.
Antoninus Caracalla életrajza	Ael. Sparcianustól.
Antoninus Geta „	„ „
Antoninus Heliogobalus életrajza	Ael. Lampridiustól.
Diadumenus Antoninus „	„ „
Opilius Macrinus életrajza	Jul. Capitolinustól.
Clodius Albinus „	„ „
Alexander Seuerus „	Ael. Lampridiustól.
Maximini Duo „	Jul. Capitolinustól.
Gordianus Primus, Secundus et Tercius Phil. életrajza	„ „
Maximus (et Balbunus) életrajza	„ „
Valeriani Duo „	„ „
(ez más codexekben Trebelliusnak tulajdonítatik.)	
Gallieni Duo Philosophus életrajza	Trebellius Palliotól.

130-ik levél második lapon Trebelliusnak harmincz könyve következik a zsarnokokról, „Treuuy Pollionis Tyrannorum XXX liber incipit.“ Megjegyezzük, hogy ezen életíratok szerzőjeül a hetedik számú Corvin-codex Julius Capitolinust nevezi meg.

A 140-ik levélen következik:

Titus incipit feliciter.

Censorinus incipit feliciter.

Divus Claudius életrajza Trebelliustól.

Divus Aurelianus „ Flavius Vospiscustól.

Tacitus életrajza „ „

Florianus „ „ „

Probus „ „ „

Firmus, Saturninus Proculus et Bonosus életrajza „ „

Carus et Carinus et Numerianus.

A codex elején nincs semmi inscriptio, hanem mindjárt a szöveggel kezdődik: „ORIGO IMPERATORIS HADRIANI VETUSTIOR, a picentibus, posterior ab hispanensibus manat“ etc. . . . , végződik 173-ik levél második lapján: „te queso sis contentus nosque sic voluisse scribere melius quam potuisses intendas. τέλος.“ — A még hátralevő három levél üres.

Mint a Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstrom megjegyzi, eredetileg préselt bőrkötése volt, Dethier szerint a következő inscriptióval: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANENSIIUM DUX. POMPPP.

Magassága 32, szélessége 23 centimeter.

28. Simon Januensis: Liber Sinonimorum (medicorum).

XV-ik századi papircodex, ívrét, 217 levél, év nélkül.

Orvostudományi encyclopaedia, melyet Simon Januensis, XIII-ik században élt híres genuai orvos, (ki IV. Miklós pápának házi orvosa volt), arabs, görög és latin orvostudományi munkákból állított össze.

Szótár modorában van írva s az orvosi tudománynak a természet három országából merített gyógyszereit, a tudomány műnyelvén ismerteti. A bibliographiában: „Liber sinonimorum“ és „Clavis Sanationis“ cím alatt jön elő.

Vastag papiros, új góth írás, a levelek két hasábosak; a quaterniók száma 18, egy quaternióra tizenkét levél esik. A kezdőbetűk carminnal vannak festve s igen egyszerűek, a szöveg több helyütt javításokat tüntet fel. — Dedicatioval kezdődik, mely a codex első levelét egészen elfoglalja; Campanushoz, a pápa udvari káplánjához van írva s így kezdődik: „Domino magistro Campano domini pape Capellano, Canonico parisiensi Simon infimus subdiaconus se ipsum ex debito. Opusculum jam dudum a nobis pustulasti“ etc. —, melyre

Campanus következőkép felel: „Venerabili viro magistro Simoni Januensi, Domini pape subdiacono et capellano, Canonico Rothemagensi amico suo carissimo tamquam fratri“ etc.

Második levél első lapján van az előszó: „Optabat Gal (enus) discere et docere“ kezdettel s: „in nulla a nostra a. differt potestate“ zársorral, melyben szerző művének közrebocsátását indokolja.

Második levél első lapján kezdődik a szöveg: „Abanitib. et alcutub. uel cutub. seu cutubub. arabice species sunt melancolie“ etc., végződik 201-ik levél második lapján: Zurumbet dicunt quidam etc. . . . odore et sapore zedodrie remissi (tamen). — és alább: „Explicit Liber Sinonimorum venerabilis magistri Simonis Januensis. Deo Gratias. Amen. — 202-ik levél üres, 203-ik levél első lapján, három hasábban írt gyógyászati szótár következik, mely a különböző gyógyszereket betűrendben sorolja fel. A szótár T betűvel végződik s az ez után következő betűk hiányzanak. Kiegészítő része-e ez az előbbi munkának vagy pedig más, talán Jesu-filii Hali szerzőnek „Antidotorum“ című műve? Erről a codexben említés nincsen. Kezdődik 203-ik lev. első lapján: „Achemeleum id est antimonium“ etc., végződik 217-ik lev. második lapján: „Tobalachas id est scoria eris“ szókkal. Ezzel a codexnek vége.

A Kubinyi-, Ipolyi-, és Henszlmann féle lajstrom az egykorú kötésből csak fatáblákat említ.

Magassága 28, szélessége 20 centimeter.

29. Simon Januensis: Clavis Sanationis.

Papircodex XV-ik századból, 8-adrét 217 levél év nélkül, a végén conka.

Egytartalmú a „Liber Sinonimorum“-mal. Gömbölyű cursiv írás fehér papíron, mely írónnal húzott vonalokon egész hasábban foly. A szövegben sem nagyobb kezdőbetűk, sem javítások nincsenek. A sorok 28—32 között váltakoznak.

A codex itt Campanus levelével kezdődik s a szerző dedicatioja második helyen fordul elő.

Első levél első lapján olvassuk: „Venerabili viro magistro Symoni Januensi domini pape subdiacono et Capellano canonico Rothomagensi Amico suo karissimo tamquam fratri“ etc., mely után szerző levele következik: „(D)omino suo precipuo Domino magistro Campano.

Symon Januensis infimus subdiaconus se ipsum commendat“ etc. Itt már a címzésben eltérés van. A prefatio kezdődik: „Optabat namque Galenus disserere (sic) et docere posse“ etc., a Lib. Simon. codexben: „Optabat Galenus discere et docere posse“ etc.; végződik 4-ik levél első lap: „in nullo a nostro a. differt potestate. Sed forma eius talis est. a.“ —, a másikban: „in nulla a nostra a. differt potestate.“ Ez is varians.

Az ötödik levél első lapon következik a szöveg: (A) BAMCHUB. et alchucub. vel cuhub. seu cuthubuth arabice species sunt melancolie“ etc., vége 217-ik lev. első lap: „Ysopus cerotus. dias. est quidem sordes ex succo lanarum succidarum, quod hoc modo colligitur, lane succide et sordidissime mox detunse iniciuntur in vas, aquam calidam habens, et sic succenditur ignis utaliquid ferueat deinde refrigeratur, et quod“ itt megszakad s vége van a codexnek. Hiányzanak tehát belőle az „Ysopus“ után következő szók és a Z. betű egészen.

A Kubinyi- Ipolyi- Henszlmann-féle lajstrom felsorolja, egykorú kötéséből azonban csak borítékától fosztott fa táblákat említ.

Magassága 21, szélessége 14 centimeter.

30. Incipit Speculum Humane Saluacionis.

Hártyacodex a XV. századból, széles ívrét, 48 levél, sok arany és színes uncialis kezdővel.

A munka a középkori asketikus költészet termékeihez tartozik, s a biblia versificálásában halvány utánzata annak, a mit e téren Cyprianus, Tertullianus, Juveneus, Sedulius, Victorinus, Dracontinus, Avitus, Arator és mások oly nagy tökélyvel alkottak.

Illustrációi miatt — melyeket e kéziratban fájdalom nélkülözünk — a keresettebb kéziratok közé számíttatik s majdnem minden európai nyelvre le van fordítva.

A bibliából egyes történeteket tartalmaz s ezeket a krónikák modorában dióhéjba foglalva, rímes versekben adja elő.

Jó hártján, vörössel húzott vonalokon, két hasábban nagy csinál van írva, az írás jellege góth, az uncialis nagyobb kezdők, arannyal, illetőleg késsel és vörössel vannak festve, a quaterniók száma hat. — Különös díszet kölcsönöznek a codexnek a kisebb uncialis kezdők, melyek, minden vers elején, kék és vörös tollrajzban fölváltva jönnek elő.

A codex minden lapján két üres hézag van, melyek eredetileg illustrációknak voltak szánva, de kitöltetlenül maradtak. Az első hat levélen a rothadás, a többiekben a penész nyomai láthatók.

Inscriptóval kezdődik: „Dominus in excelso throno destruxit Luciferum in infernum cum equacibus suis.“ Hic creavit dominus Adam et Evam. — Szöveg: „Incipit Speculum humane saluacionis, in quo patet casus hominis et modus reparacionis.

In hoc speculo potest homo considerare.

Quam ob causam creator omnium decreuit hominem creare.“ —

és alább:

„Mulier autem in paradiso est formata

Et a costa viri dormientis parata“ etc. —

A harmadik levél ki van szakítva, a hatodik levélen olvassuk: „Desponsacio Marie et Joseph per pontificem Abraham és Desponsacio Sare et Tobie per Raguelem“ etc., a többi leveleken ó- és újszövetségi történetek minden rendszer nélkül, vegyesen jönnek elő, exodus után jön Máté evangelista, judicium után jön Mária menekülése Egyptomba és így tovább. — Az utolsó fejezetek Mária hét fájdalmát és hét örömét tárgyalják. *) A hetedik örömmel melynek címe: „Septimum gaudium beate virginis fuit assumpcio ejus in celum“, végződik a codex 148. levél második lapján ezen szavakkal:

„In matrem et in sociam in sororem et in reginam

Quod nobis omnibus prestare dignetur jehsus Christus amen.“

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmann-féle lajstrom szerint, bőrbe volt kötve.

Magassága 35, szélessége 28 centimeter.

31. P. Terentius Afer: Comoediae Sex.

XV. századi papirecodex, 8-adrét, 151 levél, sok vörös uncialis kezdővel.

Calliopius-féle Terentius. Újgóth minuscula írás, tintával húzott vonalozás, a levelek egy hasábosak. A szöveg, két különböző

*) Ez utóbbi részből következtetjük, hogy a codex nem az eredeti „Speculum“ után, melynek szerzőjét a bibliographia nem ismeri s a hol a Máriát illető rész nincsen, hanem a bővített Speculum után, melyet Joannes frater XIV. században: „Speculum humane saluacionis cum speculo sanctae Mariae“ cím alatt állított össze, lett leírva.

kéztől eredő, sorok közötti és marginalis jegyzetekkel bővelkedik, s a harmadik vígjátékban, a két Corvina nyitrai javítnokának írásához hasonjellegű glossákat tüntet fel. A vörös szín a codexben nagy szerepet játszik, az argumentumban, a prologusban, a jelenetekben, a szereplő személyiségek neveinél, sőt még a versek közepén is találkozunk vele; az egyes jeleneteket egymástól nagyobb üres közök választják el. A levelek egykor számozva voltak, de az új kötés alkalmával annyira körülvágattak, hogy a régi számozásnak alig maradt valami nyoma.

Tartalmazza: Terentius romai költőnek vígjátékait a következő sorrendben: *Andria*, *Eunuchus*, *Heautontimorumenos*, *Adelphi*, *Echyra*, *Phormio*. — Minden vígjáték öt felvonásból áll.

I. Andria. Első levél első lap: „Argumentum incipit. (S)ororem falso creditam meretricule“ etc. — „Prologus publi Terenci afri fabule andrie Incipit: Poeta cum primum animum ad scribendum appulit“ etc. . . ., finit első levél második lap: „Spectande an erigende sint prius nobis.“ — Ugyanott a szöveg kezdete: „Simo senex, Sosia libertus et cocus. (V)os istuc intro auferte abite sosia“ etc. . . .“ vége 23. levél első lap: „Intus transigetur si quid est quod restat. O plaudite caliopus recensui. Explicit Audria. Incipit Eunuchus feliciter.“

II. Eunuchus. „Acta ludis megalensibus L. postumio, L. cornelio“ etc. . . . után, 23. levél második lapján: „Argumentum metricum. Meretrix cuius mutuo amore tenebatur“ etc. . . . és „Argumentum prosaicum. Sororem falso dictam thaidis“ etc. . . . következik; 24. levél első lapon kezdődik a prologus: „Prologus. Si quisquam est qui placere se studeat bonis“ etc. . . ., végződik 25. levél első lap: „Ut per noscatis quid sibi eunuchus velit.“ — A szöveg eleje ugyanazon a lapon: „Phedria, parmenio. Quid igitur faciam, non eam ne ad eam (sic) nunc quidem“ etc. . . ., vége 47. levél második lap: „Nichil pretermissum est. Ite hac. Valet plaudite Caliopius recensui. Terency afri Eunnuchus explicit. Incipit heautontimorumenos.“

III. Eautontumorumenon. 48. levél első lapján: „Acta ludis Megalensibus“-sal kezdődik, ezután az argumentum következik: „Argumentum eiusdem. In miliciam proficisci Gnatum Clinian“ etc. . . ., melyet ezen levél második lapján a prologus vált fel: „Prologus

eiusdem. Ne cui situestrum mirum cum partes seni“ etc. . . ., végződik 49. levél második lapján: „Vobis placere studeant potius quam sibi.“ — Ott kezdődik a szöveg is: „Cremes, Menedemus senex duo. Quamquam hec inter nos nuper noticia admodum est“ etc. . . ., vége 73. levél első lap: „Qui mea causa fecit. Oro. fiat. o vos valete et plaudite Caliopius recensui. Terency affri (heutontimorumenos explicit).“

IV. Adelphi. 73. levél második lapján veszi kezdetét: „Incipit adelphe Terency affri. Acta ludis funebribus Q. fabio maximo“ etc. . . ., ugyanott van az argumentum is: „Argumentum eiusdem. Duos cum haberet demeia adolescentulos“ etc.; a prologus 74. levél első lapján kezdődik: „Incipit prologus eiusdem. Postquam poeta sensit scripturam suam“ etc. . . ., végződik a tulsó lapon: „Poete ad scribendum augeat industriam.“ — A szöveg eleje ugyanott: „Micio senex secum. Storax non rediit hac nocte a cena eschynus“ etc. . . ., vége 98-ik levél első lap: „Habeat in istae finem faciat. esch. istuc recte Valette plaudite caliopius recensui. Explicit adelphos feliciter.“

V. Echyra. 98. levél második lap: „Terency affri Incipit Echyra feliciter. acta ludis Romanis sex. iuli. ces. Cornelio edilibus“ etc. után, jön az argumentum: „Argumentum. Uxorem duxit pamphilus phylomenam“ etc. s ezután a prologus. Eleje 99. levél első lap: „Prologus. Echyra est huic nomen fabule, hec cum data est“ etc. . . ., vége 100. levél első lap: „Nonas expedit post hac precio emptas meo.“ A szöveg a második lapon kezdődik: „Philotis meretrix, Syra leno. Per pol quam paucos reperias meretricibus fideles euenire amatores“ etc. . . . végződik 119. levél második lap: „feci imprudens quam sciens ante hunc diem nunquam. Vos valete plaudite Caliopius recensui.“

VI. Phormio. 120. levél első lap: „Incipit phormio feliciter. Acta ludis Romanis lucio postumo“ etc. . . . Incipit Argumentum eiusdem. Cremetis frater aberat peregre demipto“ etc. . . .; 120. levél második lapon kezdődik a prologus: „Incipit prologus. Postquam poeta vetus poetam non potest retrahere a studio“ etc. . . ., végződik 121. levél második lap: „Bonitasque vestra adiutans atque equanimitas.“ — Ugyanezen a lapon következik a szöveg; eleje: „dauus seruus secum. Amicus summus meus et popularis, uenit a me geta heri ad

me uenit“ (sic) etc. . . . , vége 144. levél második lap: „Iudex noster. p h o. iam hic faxo aderit. Vos valetate et plaudite Calliopius recensui. Laudetur nomen domini ex hoc nunc et usque in seculum seculi.“ — Valamivel alább a következő jegyzeteket olvassuk: „Terency afri phormio explicit Deo gracias Amen Galoysius Haudry s. de 1444. —

Andria uelheunucus heuton adelphis echira
Phormio succedens fabula sexta datur.

Epitaphium Terentium

Natus in excelsis tectis cartaginis urbis
Romanis ducibus bellica preda fuit
Descripsi mores hominum iuuenumque senumque
Qualiter et serui decipiant dominos.
Quid meretrix quid leno dolis confingat auarus
Hee quicumque legerit sic puto cautus erit.

Ezzel a codexnek verses része ki van merítve.

A még hátralevő levelet, Terentius életrajza, vígjátékainak kritikai méltatása és egyéb verstani fejtegetések foglalják el s a codexnek utolsó részét képezik. Kezdődik ezen rész a 145. levél első lapján: „Terencius affer genere extitit ciuis cartaginensis“ etc. . . . , végződik 151. levél első lapján: „infimo loco trocheus ut ibi.“ Itt vége van a codexnek.

A codex a Calliopius-féle codexsaládhhoz tartozik, vagyis olyan példányból volt leírva, melynek eredetijét*) Calliopius javította ki. Erre utalnak az egyes vígjátékok végén ismételt olvasható szavak: „vos valetate et plaudite Calliopius recensui.“

Ki volt ezen Calliopius? E fölött megoszlanak a tudományos világban a vélemények. Némelyek Alcuinnal azonosnak tartják s a Calliopius álnevet Calliope muzsától származtatják, mások egy Nagy Károly idejében élt scholastikust sejtene alatta, ki Terencius kija-vítását eszközölte, mások ismét más magyarázathoz folyamodtak. Ma azonban a tudósok legnagyobb része Calliopius alatt hasonnevű kritikust ért, ki — a tudós Jahn O. szerint is**) — a carolingok idejében Terenciust recenseálta.

*) A vaticani könyvtárban őriztetik egy régi Terencius, melyet Nagy Károly idejében bizonyos H r o d o g a r i u s írt le s melyet Calliopius recenseált. —

**) Wattenbach W. Das Schriftwesen im Mittelalter. Leipzig, 1875. 280 lap

A codex íratási ideje, a 144. levélen olvasható jegyzet tanulsága szerint 1444. esztendőre esik s a leíró magát: „Galloysius Haudry“-nak nevezi.

A Kubinyiék lajstroma „Terencius“ czím alatt nem említi, felsorol azonban egy nyolczadrétű verses munkát, mely „osorem falso creditam“ sorral kezdődik, (a mi nem egyéb mint Terenciushoz kezdő sora az S betű kihagyásával) s minden sajátosságaira nézve a mi codexünknek megfelel. Tehát ugyanaz.

Magassága 20, szélessége 14 centimeter.

32. M. Vitruvius Pollio: De Architectura. — P. Candidus: Peregrinae Historiae et Grammaticon.

XV-ik századi papircodex, ívrét, 191 levél; mely két szerzőnek különböző munkáit foglalja magában.

Huszonhárom quaternióból áll s kerekded minusculákkal egész hasámban van írva. Az írás tentája halavány, a vonalozás tompa, az első levélre 24, a többire 27 sor esik. Kettőt kivéve minden quaternio nyolczleveles. A levelek margói szélesek és tiszták, az initialisoknak szánt üres helyek kitöltetlenül maradtak. A szöveg hibás s egészen úgy van, a mint a leíró keze alúl kikerült, a corrector igazításának semmi nyoma.

A codex első része, M. Vitruvius Pollionak az építészetről írt tiz könyvét tartalmazza. Szerző Augustus császár idejében élt s mint kitűnő római építész volt ismeretes. Munkája majdnem minden európai nyelvre van lefordítva.

Dedicatioval kezdődik, mely az első levelet majdnem egészen igénybe veszi. Augustus császárt, szerző így szólítja meg: „(Q)uum divina tua mens et numen Imperator Cesar imperio potiretur orbis terrarum, inuicta (qua) uirtute cunctis hostibus stratis triumpho victoria qua tua cives gloriarentur“ etc. s végzi: „aperui omnes disciplinae rationes.“

Első levél második lap végén kezdődik a szöveg: „Architectura est scientia pluribus disciplinis“ etc., végződik 131-ik levél második lapon: „omnia Architecturae membra in decem volumini-

bus haberet explicata.“ A lap többi része, valamint a 132—136-ik levél üres.

137-ik levélen a codex II-ik része következik s Petrus Candidus (Decembrius) XV-ik századi olasz tudósnak munkáit: „Historiae Peregrinae“ és „Grammaticon“ tartalmazza. Szerző V. Miklós pápa, később Alfons nápolyi királynak volt titkára és eredeti munkáin kívül, számos latin fordítást hagyott hátra.

Az első munka: Peregrinae Historiae a következő részekből áll: „De Cosmographia veteri et nova; De hominis Genitura és De Muneribus Romanae Reipublicae“, a második: „De usus antiquitate scribendi és De Proprietate verborum latinorum.“ Inscriptiója a következő: „P. CANDIDI IN LIBRIS PEREGRINE HISTORIE AD DOCTISSIMUM NICHOLAUM ARAMBOLDUM PARMENSEM IURIS UTRIUSQUE DOCTOREM PREFATIO“, vége 162-ik levél első lapon: „P. CANDIDI HISTORIE LIBER TERTIUS DE MUNERIBUS REI PUBLICAE ROMANE FELICITER FINIT.“

A második munka inscriptiója ugyanezen a levélen következik: „P. CANDIDI GRAMATICON LIBER PRIMUS INCIPIT DE USUS ANTIQUITATE SCRIBENDI AD INSIGNEM JURIS UTRIUSQUE DOCTOREM GUARNERIUM CARTELONEUM DUCALEM.“; a szöveg egész 190-ik levél első lapjáig tart, hol: P. CANDIDI GRAMATICON LIBER SECUNDUS EXPLICIT DE PROPRIETATE VERBORUM LATINORUM FELICITER“ szavakkal végződik.

A codexet a leíró jegyzete zárja be: „finivi die ultimo Novembris M. cccc. Lxiii.“ —, melyből megtudjuk, hogy a codex 1463-ban november utolsóján iratott. — A 190-ik levél többi része és a következő levél üres.

A Dethier és Mordtmann lajstroma szerint préselt bőrkötése volt a követk. felirattal: „FRANCISCUS SFORZA MEDIOLANIENSII DUX POMPPP.“

Magassága 31, szélessége 23 centimeter.

Olasz és spanyol nyelvű kéziratok.

33. Dante Alighieri: La Divina Commedia.

Olasz hártycodex a XV-ik század első feléből, ívrét, 82 levél, három miniattural és 94 színes illutrációval, év nélkül.

Tudományos és műtörténeti méltatásra érdemes kézirat.

Tartalmazza Dantenak három könyvét: a pokolról (dell' inferno), a purgatoriumról (del purgatorio) s a paradicsomról (del paradiso).

Vastag sárgás hártván, bekarczott vonalokon góth jellegben szépen van írva, a levelek a nedvességtől penészesek s két hasábra oszlanak, az írás helylyel-közzel elmosódott, a margókon és az üres közökön egykorú olasz jegyzetek olvashatók. A quaterniók nyolcz levelesek s minden könyvnél újra kezdődnek, a fejezetek rubrummal vannak számozva.

A codex minden könyvének címlapja igen díszesen van kifestve, a lapszéleket vörös, kék és zöld lombozatok foglalják el, melyek közbe-közbe arannyal vannak ékítve; az initialék dúsan aranyozott színes miniaturokat képeznek s minden könyv kezdetén jönnek elő.

Az első levél első lapjának alsó margója, egy ismeretlen külföldi címért mutat fel; a paizs mezeje vörös s három rézsutos két-két fehér csikból képzett pólyától hasítottik keresztül, melyeknek belseje a paizs mezejével egyszínű.

A codex legnagyobb dísze azonban azon 94 színes illusztrációban áll, melyek egy kitűnő műkritikusunk véleménye szerint, e téren a kiválóbbak közé tartoznak. Behatóbb műtörténeti méltatásukat avatottabb tollra bízva, ezúttal csak annak constatalására szorítkozunk, valjon az egyes könyvekben számarány szerint mennyire oszlanak meg?

Az első könyv egészen illusztrálva van, a fejezetek inscriptiói rubrumok, az illusztrációk száma 73, a fejezeteké 34; a második könyvben, mely 34 fejezetből áll, van 21 illusztracio, 5 tollrajz s 26 üres hely; rubrikázva azonban csak elején van, s a XII. fejezet után, hol az illusztracio megszakad, a rubrum hiányzik, s a fejezetek semmiféle inscriptióval nem bírnak; a harmadik könyvben nincs semmi illusztracio s csak az 51 üres helyből tudjuk meg, hogy eredetileg ennyi képnek volt szánva; 34 fejezetet képez, de a felírat hiányzik rólok.

I. könyv: Dell' inferno.

Kezdete első levél első lap: „Capitolo primo del libro de dante.”

„Nel meço del camin di nostra uita
mi retrouai per una seluo oseura
chella dirita uia era smarita

Quante adir cheliera cosa dura
esta selua seluagia aspra e forte
che nel pensier rinouva la paura.“ etc.

Vége 27-ik levél második lap:

Salimo su el primo et io secondo
tanto chio uidi dele cose belle
Che porta l ciel per un bertusio tondo
E quindi usimo a riueder le stelle.“

II. könyv: *Del Purgatorio.*

Kezdete 29-ik levél első lap:

Per corer milior agasalça i le uele
Omai la naucella de mio inçegno.
Che porta dietro a se miar si crudele
Jo contero de quel secondo regno
Ove humano spirito si purga
e da salire al ciel diuenta degno“ etc.,

vége 50-ik levél első lap:

Jo ritornai dala santi si monda
Rifato si come piante nouele
rinouelate di nouela fronda
Puro e disposto a salir ale steile.“

III. könyv: *Del Paradiso.*

Kezdete 51-ik levél első lap:

La gloria di colui che tuto muove
Per luniuerso pei netra e risplende
In una parte piu, e men altroue
Nel ciel che piu dila sua luce prende
fuio e uidi cose che redir
non sa ni puo chi dila sui discende“ etc.,

vége 78-ik levél második lap:

„Al alta fantasia qui mancho posia
maço uolçea il mio uoler iluele
si chome rota chingual mente e mosa
Lamor che moue il sol el altre stelle.“

Ezzel vége van a szövegnek. Valamivel alább még hat sor
vers következik, melyek a leírónak szokásos hálaadását tolmácsolják:

„Unome sia conpiuce di cholu
Ste chantiche che nostro redemptore
Chinsu la croçe su posto per nu

E chila serite sempre sia in amore
so ede labiata intercedente
ese distante el faça seriudore. amen.“

A még hátralevő négy levelet, latin és olasz nyelven írt erkölcsi arany mondások foglalják el, melyek a szentírás, a görög és latin bölcsék írataiból vannak merítve. Kezdődnek 79-ik levél első lapján: „Ante iudicium para justiciam et antequam loquaris disce.“ Qui prius loquitur quam discat ad contemptum et irrisiõnem prope-
rat stb., végződnek 82-ik levél lap: „Qui prior est in tempore
prociõr est in iure. Quod non es esse velis, quod es esse fateris. Est
male quod non est, qui finit esse quod est.“ —

Ezzel vége van codexnek, a lap többi része üres. A túllapon lévõ egykorú jegyzetek óvszabályokat tartalmaznak, melyeket a középkorban a könyvek kikölcsönzése körül követtek: „Istum librum non comodabis, si comodabis non reabebis, si reabebis non tam bene, si tam bene non tam cito, si tam cito perdes amicum.“

A Kubinyiék lajstroma szerint bőrben volt kötve.

Magassága 33, szélessége 25 centimeter.

34. Olasz codex a hajózásról oceanographiai leírásokkal.

XV-ik századi papírkézirat, ívrét, 100 levél, sok vörös kezdőbetűvel, cím és év nélkül.

Mintha a leíró műhelyéből csak most került volna ki, oly jól és tisztán van conserválva. Csak a molyok szórványos nyomai árulják el 400 éves korát.

Erős papir, olasz cursiv egy hasábos írás, tompa vonalozás, a kezdőbetűk élénkek, a levelek 31 sorosak.

Hajósok számára írt gyakorlati munka, mely az akkor ismert tengeri utak irányait, kikötő helyeit, szigeteit és városait oceanographiai, meteorologiai és geographiai szempontból ismerteti. A cosmographiai rész úgy látszik Pomponius Mela, Aeticus, Anonymus Ravenatensis és Appianus munkáiból van merítve. —

A kikötő helyek egymásközi távolságát mérföldek jelölik, a veszedelmes kikötők, szigetek és zátonyok nagy precízióval vannak leírva.

Hasonló munkák a XV-ik század második felében nagy keletnek örvendtek.

Két részből áll, elsőben oceanographiát, másodikban geographiát tartalmaz. Első rész kezdete első levél első lap: „Remunda luna quarta de leuante uer lo grego plena mare de fuora in canal, la luna per syrocho, plena mar e dentro dali cavi la luna ca da leuante e sirocco plena mar“ ect., vége 95-ik levél első lap: „De canaria lisolle de canaria intuto son condensi. Lamazer che sia de tute queste isolle si e canaria et e molto ben habitada, et a boni porti e stansi;“ a túlsó lap üres. A második rész — mely Ázsia némely tartományainak leírását adja — 96-ik levél első lapján veszi kezdetét: „Asia fola natura bene prouedutta quando fe ze lo moudo rotondo che ueruna“ etc. . . , végződik 100-ik levél második lap: „Sarmaticha asyaticha euna grandissima prouinca . . . etc. zarhasia zalania e molti altri sono mestulach tartari xani e sacraceni.“ — Vége a codexnek. — Csak Mordtmann lajstroma említi, kötéséről azonban hallgat.

Magassága 33, szélessége 22 centimeter.

35. Código Español, que contiene trozos escogidos de Aristóteles, Ciceron. Séneca y Casiodoro ect.

Hártyakézirat a XV-ik századból, 4-edrét 143-ik levél, cím és év nélkül, 70 színes miniatur kezdővel. —

Aristoteles, Seneca, Cicero, Cassiodorus és más szerzők műveiből egyes részleteket tartalmaz.

Jól készített hártán nagy esínnal van kiállítva, az írás jellege góth, a levelek két hasábosak, a vonalak ónnal huzattak. — Tizennégy quaternióból és három levélből áll, a levelek penésznyomokat tüntetnek fel s elején újra ki vannak foltozva.

A codex fődíszét 70 kitűnő kivitelű initialis képezi, melyek kék és vörössel vannak festve; az initialisok két végéből a lapszélek hosszában kék és vörös tollrajzok futnak ki, melyek kaeskaríngókban végződnek, míg a belső részt fehér és vörös, majd fehér és kék arabeszek töltik ki.

A szövegben, a vörös és kék szín igen gyakran fordul elő; a levelek némelyikén régi számozásnak nyomai láthatók.

A codex a következőket tartalmazza:

Queste lo proemio delo uolgarizador de loura.

Questa euna respension la qual fe aristotel principe deli filosofiad alexandro RĚ de macedonia elo començamento de loura delo libro da fi apelado deli reğimenti deli signori.

Lo primer libro del capitol.

Delemaniere deli RĚ ede largeça ede auaricia.

Contra la prodigalidade laqual edes ordenada largeça.

Lo segundo libro dol primer capitol.

Lo terço libro.

Lo quarto libro.

Lo quinto libro.

Lo sexto libro.

Qui sa comença lo primer libro del etica d aristotile.

Lo segundo libro.

Lo terço libro.

Lo quarto libro.

Lo quinto libro.

Lo sexto libro.

Lo septimo libro.

Lo octauo libro.

Lo nouen libro lo decimo libro.

Le didascole de Cato magno.

Li amaistramenti de aristotel dadi ad alexandro RĚ.

Li adouramenti de le vertude.

De iusticia. De prudencia. De temperança. De fortitudine.

Seneca de forma de uita e in primera de prudencia.

De magnanimitade.

Seneca in la traedia do hereules.

Notabilitate de decretale.

Capitolo de judieys.

Regole de raçone.

Nobilitade de leçe.

Le primo libro de Cassiodoro.

Lo segundo libro de Cassiodoro.

Lo terço libro de Cassiodoro.

Lo quarto libro de Cassiodoro.

Lo quinto libro de Cassiodoro.

De continencia.

Recapitulation dele quatro vertude morale.

Seneca alueil de forma et de institucion morale.

Seneca in lo libro de benefieys.

Seneca in lepitole mandad alueil.

Seneca in lo libro de clemencia mandado aueron cesaro.

Tulio de amicieia.

Tulio in lo sermone.

Tulio de ofieys.

Seneca in lepitole tramesse a santo paulo.

Seneca de remedio delaanentura.

Seneca in lo libro de pouertade.

Seneca in lo libro da fi apelado traue-diatronades.

Seneca de diuina prouidencia.

Seneca in lo libro in mandado ala nobel marcia.

Seneca in lo libro de beata vita.

Seneca de breuitate de uita.

Seneca in lo libro de le question naturale. Tulio in lo Rhetorice.

Tulio in libro de senectute.

Tulio in libro dela natura deli dei.

Seneca in le traiedie de hereules.

Seneca in la traiedie de tiestes.

Seneca in la traiedie de thebeis.

Seneca in la traiedie de iocasta.

Seneca in la traiedia de medea.

Seneca in la traiedia de agamemnon.

Seneca in la traiedia de octavian.

Lo conseio de Seneca dado alo Re Neron.

La respension de Neron Re a seneca.

Lo sexto libro de Cassiodoro.

Lo septimo libro de Cassiodoro.

Lo octouo libro de Cassiodoro.

Lo nouen libro de Cassiodoro.

Lo decimo libro de Cassiodoro.

Lo undecimo libro de Cassiodoro.

Lo duodecimo libro de Cassiodoro.

Recomendacion ala diuinitade ela oracion del translatador.

Similitudine el loura e final conclusion.

A codex előszóval kezdődik és tartalomjegyzékkel végződik.

Első levél első lap: „Questo e lo proemio delo uolgaricador de louro. — Comencamento de ben fare e ade“ etc. . . , második lap a szöveg eleje: „Gloriosissimo fio limperador iusdo dio conferme“ etc. . . , vége 143-ik levél első lap: „et glorificado e benedeto in li segoli deli segoli amen.“

Következik a tartalomjegyzék s ezzel a codexnek vége.

A 143-ik levél után még két a régi kötésből fenmaradt hártya-levél következik, melyeken a következőket találjuk: az első levél barna színű rajzban, lóháton ülő vitézt ábrázol, fején egyenes tollakból álló főveg, kezében keresztes alma, lábán sandalia. Inscriptiója: „FONS GLORIAE PERENNIS THEODOSI.“

A második levélen is van jegyzet, de az írás elmosódása miatt nehezen olvasható: „I. H. S. Joannes darius scripsit attramento nemphit . . . per ipsas (?) Lariaco Aconitano ad scribendum adducto.“ — A többi jegyzetek olvashatlanok. —

A Kubinyi- Ipolyi- és Henszlmannféle lajstrom felsorolja, de kötését nem említi.

Magassága 29, szélessége 22 centimeter. —

Ezzel az érdekes kéziratok ismertetését azon óhajttással fejezzük be, vajha az elszórtan létező Corvinák bibliographiáját, mielőbb megírva üdvözölhetnők!! —

A NEMZETI MÚZEUM FA- ÉS RÉZMETSZETEI.

Közli: Búbics Zsigmond.

A Magyar Nemzeti Múzeum mű, s történelmi kincsei közt nem utolsó helyet foglalnak el azon jelentékeny becsű, felette érdekes fa-, réz- és aczélmetszetek, melyek a Nemz. Múzeum könyvtárában mindeddig hűségesen őriztettek. Nem csak a művészet, de a hazai történelem érdekéből is felette kíváncsok, sőt sürgős is volt azok rendezése.

Ezen alkalommal még nem nyertünk időt arra, hogy azt is fűrkésszük: kiknek buzgalma és áldozatkészségének köszönhetjük nemzetünk számára ezen kincsek fentartását, mi minden esetre tiszt-

telt olvasóinkat érdekelni fogja, — de erről sem felejtkeztünk meg; mert valamint a gyűjtők neveit, úgy szintén hazai művészeink e gyűjteményben képviselt sorozatát is közleményeink végén fölemlíteni kötelességünknek tartjuk.

A különféle tárgyú gyűjtemény szakszerinti osztályozása nem kevésbé időt mint egyszerűséget igényelt, mert a nagy mennyiségű lapok tárgyak szerint való elkülönítése, a külföldi ezerekre menő arcképeknek a magyar történelmi lapoktól való elválasztása volt az első feladat.

Jelenleg a rézmetszetek szakszerű rendezéséről röviden a következőket említhetjük fel:

Az egész általános gyűjtemény 8 főosztályba csoportosított, ugyanis:

I. Fa- és rézmetszetek a XVI., XVII. és XVIII-ik századból. Találkozunk itten a nagy mester és útát törő Dürer 81, és híres tanítványa Hans L. Schäußelein 38 darab kitűnő metszeteivel, Dürer „nagy és kis passio“-ja, „Mária élete“ ismeretes. A jeles Schäußeleintől bírjuk különösen „Krisztus életét“ 34 kitűnő fametszetben kis folio alakban, mely mű Huber Catalogue Nro. 4203 szerint először német, azután latin szöveggel jelent meg. Felette nagybecsűvé s érdekessé teszi e lapokat eredeti festészetük. Az úgynevezett „nagy csatá“-nál, melyet tőle bírunk, jobban szeretnők azon metszetét, mely „magyarok és törökök közötti ütközetet“ ábrázolja. A regensburgi „szép Mária szobra“ és híres „dom“-ja legnagyobb alakban, eredeti tervezetében, gyönyörű szép két tornyával még a regensburgi hazafiak vágját is ébreszthetné, összehasonlítván a múlt idők szellemdús tervét a jelen néhány év előtti restaurációjával. — A múzeumi könyvtár birtokában van a hírneves „Theurdanckh“ (Theuerdank) 118 illusztrációja, egytől-egyig vonzó érdekes rajzok, melyek I. Miksa császár kalandjait, mielőtt a szép és bájos Burgundi Máriát nőül vette, szellemdúsán ábrázolják. Ezen könyvnek első, hártján való kiadása fennevezett császár költségén Nürnbergben 1517. évben Hans Schönsperger által nyomtatott és már magában véve ritkábbnál ritkább kincs.

Hans Sebald Lautensack-tól bírjuk egyes kisebb metszetein kívül, Nürnberg keleti és nyugoti részét 1552-iki évről, két 55" széles lapon. — A szászországi festő-iskola alapítója Sunder vagyis Cranach szülővárosától elnevezett Cranach Lu-

káctól, ki számtalan képeivel a legelső metszők soraiba lépett, 17 fanyomatot találunk, közöttük a 4 evangelistát, szt. Pétert, szt. Pált, szt. Lukást, Luthert 1548-ki és Melanchtont 1561-ki kiadásban.

Az úgynevezett „Kleinmeister“-ek legkitünőbbike, a paderborni Aldegrever Henrik (1502—1562), Nürnbergben Dürer alatt képezte magát, ettől van 15 darab; a hírneves, önálló Lucas van Leyden alias Damesz németalföldi történelmi festő s metsző számos lapjaiból csak 22. — Találkozunk még H. S. Beham, V. Solis, Beigel Gottfried és Büsinek Lajossal, utóbbi a XVII. század elején az akkor divatban volt „clair-obscur“ nyomataival Párisban nagy feltűnést okozott.

Ez időben a politikai viszonyok Németországban a művészet ezen ágának is hanyatlását idézték elő. — Ennek következtében a három augsburgi Hopper 141 metszete többnyire utánzás, melyben sem technikai ügyesség, sem alaki szépség nincsen és e korszerű nürnbergi s augsburgi másodrendű művészek nem teremtenek többé, legfőlegbb ügyesen kezelik a formát és reprodukálnak holmi alkalmi lapokkal, nagyobb-kisebb táj- és arcképekkel árasztván el a világot.

A XVII-dik században Dominicus Custos, Sadeler Egyed reánk nézve azért nevezetesebbek, mert tőlük bírjuk dicső főuraink, jeles vitézeink díszesebb arcképeit; az elsőtől Pálfi Miklós és Schwarzenberg Adolf a győri hősokeket; az utóbbitól, ki Antwerpent elhagyván, Prágába ment és a művészetet pártoló II. Rudolf császár udvarában 1629-ben elhalt — a fejedelem, de Vries és van Aachen festvénye után igen szép csínnal metszett arcképét 1603-ból, Mátyás királyt 1613- és 1616-ból teljes koronázási díszben; továbbá Báthory fejedelmet, Forgách Zsigmondot és Thurzót a nádort. — E szakmában jártasak voltak: az egész Kilián család, főleg Wolfgang és Lukács; Merian tanítványa Küssel Menyhért és Mátyás; Preiszler, Isselburg Péter, Hertz János stb. elvégre Hainzelmann Illés és Haid I. Jakab, — Ridinger az ügyes állatfestőnek tanítványa. — Ezek közt az utóbbiak már legnagyobb folio alakban metszették és karcolták a múlt század nem annyira nevezetes, mint hiu férfait, a német városok szenátorait, mely osztályból magából a Nemzeti Múzeum három ezer lapnál többet bír.

Ezen első főosztályban csoportosúlnak néhány régibb olasz- és németalföldi (1431—1506) művészek lapjai is. — Andrea Man-

tegn a nagyhírű művész metszetei nemcsak régiségük, de szépségük, hangulatteljes kifejezésük és ritkaságuk miatt felette nagyra becsültetnek; elhalt Mantuában 1506. Tőle két lapot bírunk, legnevezetesebbike 1869-ki évben jutott a könyvtárba azon szerencsés alkalmommal, midőn ő felsége Ferencz József királyunk a suezi csatorna megnyitásának ünnepélye után Konstantinápolyban nyert 4 Corvin hártycodext a magyar nemzeti múzeum Széchenyi-féle országos könyvtárának ajándékkép átküldette. Ezen megbecsülhetlen kincs és királyi adomány egyikének, Perotti Miklós által latin nyelvre fordított Polybius lapjai között találtatott Mantegna 15-ik századbéli metszete, mely a fuvolyázó és fa alatt álló Euterpe muzsa egész alakját ábrázolja; m. 18. sz. 10 cm. kerete alsó részén *D* betű és 18 szám látható „Euterpe XVIII“ középirattal. Lehetőleg az akkori divatban levő játszókártyák egyikét képezte. Vajjon nem-e Mátyás király fejedelmi keze örököltette ezt meg számukra?

A hírneves bolognai születésű Marc Antonio Raimondi jeles metszeteivel a legkitűnőbb vésők első sorába tartozik ugyan, de genialis egyéniségét fel nem találhatjuk „Mária életé“-ben, azon 17 lapban, melyben Dürer fametszeteit utánozta; csak Ráfael lángszelleme tette őt nagygyá Rómában, hol haláláig 1584-ig működött, ezen utóbbi idejéből egy lapot sem találtunk. Az öntudatos Agostino Caracci, ki metszeteiben a technikára nagy súlyt fektetett és különös gondot fordított, — Carlo Cesio Rómában, — és a XVII-dik század 70-iki évében Mantuában elhalt Giovanni Benedetto Castiglione, a híres Rembrandt gyöngye utánzója, összesen 20 darabbal van képviselve.

A múlt század második felében műbecsű értékűek azon díszkiadások, melyek „Schola ital. picturae“ cím alatt 1773-ban Rómában kiadattak és a világhírű Raphael, Michael Angelo vaticáni remekeit, Giulio Romano, Corregio, Titian, P. Veronese gyönyörű festményeit 40 darabban meglepő hűséggel és kitűnő ügyességgel tüntetik elő.

Ugyanekkor Florenczben Eredi Benedek és Cecchi János által kiadott: „Bonarum artium splendori“ czínnű díszmű ébresztette és élesztette a rézmetszet iránti hajlamot, melynek tiszta példányát szintén bírjuk; egyúttal Piranesi és Rossi Nápoly, Pompei és Róma veduta-it, Volpato, Bartoli,

Longhi erőteljes és tiszta nyomatú lapjait gyűjteményünk közé soroztuk.

Nagyon csekély az, mit a francia iskola nekünk nyújtott. Poilly Ferencz egy Madonnáján kívül, mely még hozzá igen rongált állapotban van, és Callot Jakab — kinek modora hatásra számít — 24 darabja: „Balli di Sfessania“-ján és a „háború nagy nyomorai“ című 18 lapján kívül, melyek 1663-ban készültek, alig van valami; míg a finom és vonzó metszeteiről keresett de Bry I. Theodor a XVI. század e mesterétől is sajnálattal csak két példányt bírnak.

A németalföldi művészek közt Rembrandt van Ryn az árny és fény nagy mestere, ki mellé nem állíthatunk senkit, mert művein meg van az egyéniség pecsétje, 11 metszetben mutatja fenségét, ámbár egy száz és 18 darab van neve alatt összegyűjtve. A jobb vésők közé sorozzuk: Cornelis Bost, ki 1570-ben Rómában, mint Marc-Anton iskolájában képzett művész halt el; Van Vliet-et Rembrandt kedves tanítványát, Wierix Jeromost, ki Dürernek „lovag, halál és ördög“ című lapját kitűnően véste; továbbá: De Galle Fülöpöt, kinek családjában a rézmetszet mintegy megörökölt, a jeles Ostade versenytársát: Vischer Cornélist és Vorstermannt Rubens legjelesb tanítványait; de mindezekből szorgos kutatásunk daczára csak egyes lapokat találtunk.

Különös, de nem irigylendő felfogású Eisenhout egyetlen képe: „Dea haeresis“. Ez a művésznek első túlcsapott irányú munkája 1589. évből.

A XVI., XVII. és XVIII. századbeli fa- és rézmetszetek száma 2240, melyek jövőre az országos gyűjteménybe pótléklál besorozandók.

A második főosztályba összesítették az: Arcz képe k. Ezek a) magyarországiak, b) külföldiek. Mind a kettőből ismét van nagyobb alakban összesen 5046, kisebbben t. i. 4, 8, 12-es formában 1704, mind együtt 6810 darab. — Ezekről más alkalommal bővebben szólunk.

HIRLAPIRODALMUNK 1848—49-ben.

(Ujabb adalékok.)

Közli idősb Szinnyei József.

— Második közlemény —

1848- és 49-ben megjelent hírlapok és folyóiratok.

Német nyelven:

1. K. k. priv. Agramer politische Zeitung. (Zágráb.) Keletkezett 1826-ban. Kiadó-szerk. Stauduár Ferencz. Nyomatott a lap tulajdonosa Gay Lajos nyomdájában. Megjelent 1848-ban hetenként háromszor 4-r., „Luna“ című melléklapja kétszer. 1849-ben a főlap alakját ívrétre változtatta, jul. 1-től melléklapja megszűntével hatszor adatott ki, négyszer fél, kétszer egész íven. Ára félévre 4 frt. 1849. juliustól keresztboríték alatt hatszor küldve 5 frt 10 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

2. Allgemeine Pest-Ofner Zeitung. (Budapest.) Ezen politikai napilap megjelent 1849. jul. első felében és nyomatott Budán. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

3. Allgemeine Zeitung von und für Ungarn. (Pozsony.) Szerk. és kiadta Pusztay Sándor, nyomt. a Belnay örökösök. Megjelent 1849. aug. 30-tól hatszor hetenként nagy 4-r. fél íven. Ára félévre helyben 6 frt, postán mindennap küldve 7 frt 30 kr., négyszer küldve 6 frt 24 kr. p. p. 1849. aug. 30—decz 31. = 102 sz. 414 l.

4. Anhang zum Temesvarer Wochenblatt. (Temesvár.) A „Temeswarer Wochenblatt“ melléklapja. Megjelent szombaton 4-r. fél íven és hirdetésekét közölt. 1848. jan. 1—decz. 30. = 53 szám, 294 l. 1849. jan. 6—apr. 7. = 14 szám, 50 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg 1848-ból az első 26 szám, 1849-ből a 10-ik szám.)

5. *Arader Kundschaftsblatt.* (Arad.) Hirdetési lap. Keletkezett 1837-ben. Szerk. és kiadta Schwester Ferencz, nyomt. Beichel József, 1848. aug. 28-tól a kiadó saját nyomdájában jelent meg minden szombaton 4-r. fél, olykor egész íven. Ára fél évre helyben 1 frt 26 kr., póstán küldve 2 frt p. p. 1848. jan. 1—decz. 30. = 53 szám, 390 l. 1849. jan. 6—jun. 30. = 26 szám 124 l. (A N. Múzeum könyvtárában 1848-ból hiányzik az első 12 szám.)

6. *Beiblatt zum Temeswarer Wochenblatt.* (Temesvár.) Megjelent mint a „Temeswarer Wochenblatt“ melléklapja 4-r. fél íven 1849. jan. 6—jun. 30. = 26 szám.

7. *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlands-kunde.* (Brassó.) A „Siebenbürger Wochenblatt“ melléklapja. 1843-tól jelent meg hetenként egyszer kis 4-r. fél íven Gött János nyomdász és Németh Vilmos könyvkereskedő kiadásában. 1848. jan. 3—nov. 26. = 46 szám, 502 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

8. *Blätter vom Baume der Erkenntniss.* (Budapest.) 1848. nov. 11-én jelent meg az első szám Lantosy József bizományában és Eisenfels Rudolf nyomdájában ívrét fél íven. Ára 6 kr. p. p. Minthogy a 2. szám a következő keddre ígértetett, rendes lap akart lenni, de valószínű, hogy ez is mint annyi más megszűnt, vagy megváltoztatott címmel jelent meg.

9. *Briefe eines Magyaren an seinen Freund Michl an der Donau, dem Rhein, der Spree, der Elbe und der Ostsee.* (Pozsony.) Satyrikus havi folyóirat John Lajostól, Landes József könyvárus kiadásában jelent meg 1848. jul. és aug. hóban az 1. és 2. füzet. 8-r. 93 lapon; egyes füzetnek ára 20 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

10. *Constitution des Thierreiches im Jahre 1848. Erste Parlamentarische Verhandlung.* (Budapest.) Közzétette Oroszlány és Steiniz; nyomtatta Beimel József. Megjelent 4-r. fél íven. Ez is oly röpv volt, melynek folytatása ígértetett, de valószínűleg megszűnt ezen első számmal.

11. *Ein Jeder muss es wissen.* (Budapest.) 1848-ban jelent meg az 1. és 2. szám 4-r. fél íven Lukács és társa nyomdájában. A. A. aláírással.

12. *Eltern Zeitung.* (Budapest.) Nevelési havi folyóirat. Kiadták és szerk. Seltenreich Károly és Fischer József nevelők,

nyomt. Müller Adolf. Előf. ára 5 hóra 30 kr., egyes füzet bolti ára 8 kr. p. p. Megjelent 1848. aug.—decz. hónapokban 3 füzet. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

13. Der emancipirte Satanas, als Apostel der Freiheit und Gleichheit, der Wahrheit und des Rechts. (Magyar-Óvár.) Politikai satyrikus néplap. Kiadta és szerkesztette Höchell Hermann, nyomt. Czéh Sándor. Megjelent 4-r. egy íves számokban. 1848. július és aug. hó folytán = 12 szám, 96 lap. Ára 1 frt p. p.

14. Die erste Epistel der Ungarn an die Wiener. (Budapest.) 1848. nov. 26-án jelent meg az első és valószínűleg utolsó szám Eisenfels Rudolf nyomdájában ívrét egy íven Back H. L. aláírással.

15. Der evangelische Christ. Ein Volksblatt. (Budapest.) Kiadta és szerkesztette Bauhofer János György budai evang. lelkész. Megjelent 1848. május elsejétől az év végéig. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

16. Freiheitsbote. (Szeged.) Szerk. Mauksch B. Megjelent hetenként hatszor 1849. július második felében. Ára fél évre helyben 5 frt, póstán 5 frt 30 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincsen meg.)

17. Fünfkirchner Zeitung. (Pécs.) Szerk. Neuwirth E. A., kiadta Weidinger Alajos könyvkereskedő. Megjelent 1848. máj. elejétől hetenként kétszer, július 1-től háromszor 4-r. Ára fél évre helyben 4 frt, póstán 4 frt 48 kr. p. p. Jellachich bevonulása elől a szerkesztő eltávozván, a lap megszűnt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

18. Gemeinnützige Blätter. (Budapest.) A „Neue politische Pester Zeitung“ melléklapja 1848. máj. 1-től az év végéig megjelent hetenként kétszer 4-r. fél íven. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

19. Der grosse Pfaffenzwicker. (Győr.) Satyrikus ellenzéki röpirat. Szerk. és kiadta Noisser Richard, nyomtatott a Streibig-féle nyomdában. Megjelent 1848. apr. 18. és 20-án összesen két szám 4-r. fél-fél íven. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

20. Die grosse Versammlung der Spatzen und andere Vögel in Budapest. Hans-Jörgel-féle helyi érdekű satyrikus lap. Szerk. Ullmayer F. később März E., nyomt. Beimel József

az 1—12. sz., Kozma Vazul a 13. és 14. sz., Eisenfels Rudolf a 15—44. sz. és Müller Adolf a 45—50. számokat. Megjelent 4-r. fél íven. 1848. máj.—okt. = 50 szám. B. Apór Károly gyűjteményében teljesen megvan. (A N. Múzeum könyvtárában a 30. és 48. számon kívül a többi hiányzik.)

21. Hungaria. (Pozsony.) A „Pressburger Deutsche Zeitung“ melléklapja. Szerk. Bangya János, kiadta Löw H., nyomt. Schmidt Ferencz. Megjelent hetenként háromszor 4-r. fél íven. 1849. aug. 1—decz. 31. = 25 szám 100 lap.

22. Intelligenzblatt der Morgenröthe. (Budapest.) Megjelent hetenként kétszer 4-r. fél íven mint a „Morgenröthe“ melléklapja. 1848. jun.—jul. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

23. Das junge Ungarn. (Budapest.) Szerk. és kiadta Naun Oekonom, nyomt. Beimel József. Megjelent 1848. apr.—jul. folytán határozatlan napokon 8-r. = 16 szám. Előf. ára 30 kr., egyes szám 3 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

24. Kaschau-Eperjeser Kundschaftsblatt. (Kassa.) Hirdetési lap. Kezdődött 1840-ben. Kiadta és nyomtatta Werfer Károly. Megjelent hetenként kétszer 1848- és 49-ben egész éven át 4-r. egy íven. Ára 1 frt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

25. Der katholische Christ. Ein Volksblatt für Haus und Kirche. (Budapest.) Kiadta a jó- és olvasó könyveket terjesztő társulat. Szerk. Nogall János és Krotky József, nyomt. Müller Adolf. Megjelent hetenként egyszer 4-r. egy íven. Ára fél évre 1 frt. 1848. jul.—decz. 1849. jan.—apr. ekkor a 18. szám volt az utolsó; okt. 4—decz. 27. = 13 szám, 104 l. (A N. Múzeum könyvtárában csak ezen utolsó évnegyed van meg.)

26. Katholische Zeitung. (Zágráb.) 1849. elején jelent meg. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

27. Közlöny des Teufels. Officielles Amtsblatt der Hölle. (Budapest.) Kiadta Eisenfels Rudolf nyomdász, szerk. Asmodaeus. A hirdetés szerint egy óra 12 füzet (szám) ígértetett 30 kr. p. p. előfizetési árért, azonban 1848. aug. és szept. hó folytán összesen 3 szám jelent meg 4-r. fél íven. Egyes számnak ára 3 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

28. Kronstädter Zeitung. (Brassó.) Szerk. Moltke Miksa, kiadta és nyomtatta Gött János. Moltke 1849. jun. 5-én Bem hadseregéhez ment s a lap a kiadó felelőssége alatt szerkesztetett. Meg-

jelent hetenként kétszer 4-r. fél íven. Ára fél évre helyben 3 frt, vidéken 3 frt p. p. 1849. márcz. 26—decz. 31. = 79 szám 374 l. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg a 15. és 19. szám.)

29. Lucifer. (Varasd.) 1848. máj. elején mint politikai lap jelent meg, azonban nem sokáig élt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

30. Luna. (Zágráb.) Az „Agrar Zeitung“ melléklapja. Megjelent hetenként kétszer 8-r. 1849. jun. végével megszűnt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

31. Morgenröthe. Tageblatt für Kunst, Literatur und sociales Leben. (Budapest.) Kiadótulajdonos és főszerkesztő Petrichevich Horváth Lázár. Szerkesztők egymást felváltva a következők voltak: Zerffi Gusztáv, ez jan. 23-án a szerkesztéstől fölmentetett, Birnbaum Gusztáv, Mahler Móricz, Heller Izidor, végre Janotick J. Adlerstein. A márcziusi napok után „Ungarns Morgenröthe“ volt a lap címe. Nyomt. Beimel József. Megjelent hétfőt kivéve naponként kis ívrét fél íven, kétszer hetenként „Intelligenzblatt“ mellékklappal, divatképek, aczélmetszetű és más műmellékekkel. Fél évi ára helyben 5 frt, póstán mindennap küldve 6 frt 48 kr., kétszer küldve 6 frt. 115 előfizető nem fedezvén a naponkénti 25 frt nyomtatási költséget, a lap 1848. július végén megszűnt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

32. Neue politische Ofner-Pesther Zeitung. (Budapest.) „Gemeinnützige Blätter“ mellékklappal. Janisch József mint szerkesztő és kiadó indította meg 1848. május 1-től. Nyomt. Bagó Márton, aug. 27-től a kir. egyetem betűivel nyomtatott. Megjelent hetenként háromszor, juliustól négyszer egy íven ívrét alakban. Fél évi ára helyben 5 frt 20 kr. póstán 6 frt 40 kr. p. p. 1848. máj. 1—decz. 31. = 131 szám 532 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

33. Oberungarische Illustrierte Zeitung. (Kassa.) 1848. ápril 7-től jelent meg. Kiadta Werfer József, szerkesztették Schmelz J. és július 1-től Stolz Domokos. Megjelent minden pénteken 4-r. egy íven az év végeig, a szövegbe nyomott fametszetekkel. Ára fél évre helyben 3 frt, póstán küldve 4 frt 20 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

34. Die Opposition. (Budapest.) 1848. ápril 11-én keletkezett. Kiadta Müller Gyula, szerk. Chownitz (másképp Chowanetz)

ny. s.
jelent

Julián. okt. 10-én Schuller lett társszerkesztő, ugyanazon hó 22-én a lap szerkesztését is átvette. 1849-ben Pfeilbogen A. szerkesztette június 23-ig, ekkor Vasfi Mór vette át a lapot. Nyomt. Trattner-Károlyi, 1849-ben Müller Adolf. Megjelent hétfőt kivéve naponként május 10-ig 8-r. alakban, ezután kis 4-r.; május 29-én nagyobb alakban, végre jul. 5-én kis ívréten. A rendes számokon kívül olykor rendkívüli számok is adtak ki fél íven. Fél évi ára helyben 6 frt, vidéken 7 frt 18 kr. egyes szám 3 kr. p. p. 1848. végén szétküldetett belőle a pesti póstán 275 példány. 1848. apr. 11—decz. 31. = 225 szám 900 lap. 1849. máj. 1—jul. 8. = 226—284 számok 480 lap. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik 1848-ból az 1—4, 6—23, 25, 26, 28—31, 33—47, 49, 50, 54—62, 64, 66—70, 73—75, 77, 78, 83—89, 91—95, 97—99, 101, 102, 104—106, 108—112, 120, 128, 133, 137 és 141. 1849-ből 226—246, 247—263, 265—273, 281 és 282 számok.)

35. Pannonia. (Pozsony.) A „Pressburger Zeitung“ mellék-lapja, szépirodalmi és vegyes tartalommal. Megjelent hetenként háromszor, 1848. júliustól négyszer 4-r. fél íven. 1848. jan. 4—jun. 29. = 72 szám, jul. 1—decz. = 52 szám. 1849. jan. 5—febr. 5. = 9 szám 36 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg 1848. I. fél év 56, 60 és ezt követő számok, II. fél év 1—17, 51, 50 és ezt követő számok, 1849-ki folyam kilencz száma.)

36. Der Patriot. Neues politisches Abendblatt. (Budapest.) Politikai estilap. Szerk. Wysber Lajos, kiadta Müller Emil, nyom. 1848. jun. 1-től Kozma Vazulnál, jun. 26-tól Lukács Lászlónál jun. 30-tól Kozma Vazulnál, aug. 8-tól Müller Adolfnál. Megjelent hetenként hatszor kis 4-r. fél íven, jun. 26-án alakját nagyobb 4-r. változtatta; jun. 1, 12 és 18-án rendkívüli száma is jelent meg. Ára egy hóra helyben 1 frt, póstán 1 frt 20 kr., egyes szám 6 kr. p. p. 1848. jun. 1—aug. 31. = 76 rendes és 3 rendk. szám, 316 lap. (A N. Múzeum könyvtárában csak a jun. 1. 12. és jul. 24-ki rendes és a jun. 1, 12. rendk. számok vannak meg.)

37. Der Patriot. (Arad.) 1848. jul. 1-től mint politikai-belletristikai hetilap jelent meg, kiadta Schmidt József, szerk. Jeit-teles Leo. Félévi ára helyben 2 frt, póstán 2 frt 15 kr. p. p. Az 1848. decz. előfizetési hirdetés szerint e lap nagy pártolásban részesült, azért hihető, hogy 1849-ben is megjelent. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

38. Pester Courier. Zeitschriftliches Organ für Politik und Belletristik. (Budapest.) Szerk. Philippovits Simeon; kiadta és nyomtatta Kozma Vazul. Megjelent hétfőt kivéve naponként 4-r. egy íven. Ára fél évre helyben 6 frt 30 kr., póstán küldve 8 frt p. p. 1849. febr. 6--apr. 21. = 64 szám, 512 lap. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában hiányzik az 1, 62 és 64. szám.)

39. Pesther Handelszeitung. Kommerzial- und Industrie-Anzeiger. (Budapest.) „Der Spiegel“ melléklapja. Megjelent havonként 4 szám 4-r. fél íven. 1848. jan. 8—jun. 24. = 23 szám, 92 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

40. Pesther k. k. priv. Kundschafts- und Auctionsblatt (Budapest.) Hirdetési és árverési lap. Kezdődött 1789-ben. Tulajdonos Weber József özvegye, kiadta Szappiny E, szerk. Lechner W., nyomt. Landerer és Heckenast. Megjelent 1848-49-ben a 60. és 61. évfolyam hetenként kétszer, kivéven az ünnepnapokat 4-r. egy íven. Félévi ára 1 frt 20 kr. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1848-ik évfolyamból a 23, 72, 80, 81—83, 87, 92, 98 és ezt követő számok; az 1849-ik folyam egészen.)

41. Pester Zeitung. (Budapest.) Politikai hirlap. Keletkezett 1845. ápril hóban. Kiadók: Landerer és Heckenast. 1848-ban szerkesztette Glatz Ede; jun. 1-től Hugo Albert (Schrott Hugo) lett társszerkesztő, okt. 6-tól ismét Glatz maga szerkesztette a lapot. 1849. jan. első felében szünetelt; azon hó 16-án dr. Seitz S. L. vezetése alatt ismét megjelent mint hivatalos lap ápril 21-ig, ezen hó 25-én Schwartz Ödön vette át a lap szerkesztését, jun. 15-től jul. 1-ig pedig Mauksch B. szerkesztette. Ekkor a lap szünetelt; jul. 15-én ismét megjelent Glatz Ede szerk. alatt és nov. 13-án hivatalos organummá emeltetett. Megjelent 1848. első felében hetenként négyszer egész rétből egy íven, jul. 1-től (hétfőt kivéve) naponként. Nyomatott a kiadók nyomdájában. Előfizetési ára fél évre 5 frt, póstán 6 frt. 1848. júliustól hatszor küldve 8 frt., kevesebbszer 7 frt 12 kr. helyben házhoz küldve 6 frt 30 kr. p. p. 1848. végén szétküldetett belőle a pesti póstán 2811 szám. 1848. jan. 2—decz. 30 = 573—866 szám, 3103—5184 lap. 1849. jan. 16—apr. 21. = 867—960 szám, apr. 25—decz. 30. = 961—1163 szám, 5185—6466 lap. (A N. Múzeum könyvtárában az 1848-ki folyamból hiányzik a 864—866. sz. és az 1849-ki folyam egészen.)

42. Pressburger Deutsche Zeitung. (Pozsony.) Poli-

tikai lap „Hungaria“ melléklappal. Szerk. Bangya János, kiadta Löw Henrik, nyomt. Schmid Ferencz és Busch János. Megjelent hetenként háromszor 4-r. Félévi ára 6 frt 24 kr., vidéken 7 frt 24 kr. p. p. 1848. jul. 1—aug. 30. = 27 szám, 108 lap. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az első 14 szám.)

43. Pressburger Zeitung. (Pozsony.) Politikai hirlap. 1764. jul. 14-én keletkezett, tulajdonos Pozsony városa, ezért 1848. első felében „Städtische“ melléknevet viselt; kiadta Barich Mihály; szerkeszté 1842-től Neustadt Adolf, 1848. márcz. 22-től jun. végeig Bangya János, julius 1-jével ifj. Wigand Károly Frigyes adta ki a lapot, a szerkesztést pedig Pusztay Sándor vezette, ki ezt okt. 1-jével Noisser Richardnak adta át, decz. 19-től pedig a kiadó felelőssége alatt szerkesztetett, így jelent meg a lap 1849. év folytán is. Megjelent pedig a főlap hetenként háromszor egy-egy íven 4-r. 1848. juliustól (vasárnapot kivéve) naponként nagyobb 4-r. alakban, négy-szer egy, kétszer fél íven. Melléklapja a „Pannonia“ 1849. febr. 5. megszűnván, a főlap kis ívrét alakban egy egész íven jelent meg. 1848. első felében nyomtatta Schmid Ferencz és Busch J., jul. 1-től idősb Wigand Károly Frigyes. Ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt 24 kr., naponként küldve 7 frt 24 kr. p. p. 1848. második felében nyomtatott belőle 1000 példány, 1849. első felében 1100. 1848. jan. 3—jun. 30. = 79 szám; jul. 1—decz. 30. = 150 sz., 930 lap. 1849. jan. 3—decz. 31. = 302 szám, 1344 l. (A Nemz. Múzeum könyvtárában nincs meg az 1848. I. félév 7, II. félév 25, 145 és ezt követő számok. 1849-kí folyamából 186, 272, 294. számok.)

44. Pressfreie Flugblätter. (Pécs.) Ezen politikai lap szerkesztő-tulajdonosa volt Neuwirth E. A. Megjelent 1848-ban april hóban hetenként kétszer. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

45. Satellit des Siebenbürger Wochenblattes. (Brassó.) Előbb a „Siebenbürger Wochenblatt“, ennek megszűntével a „Kronstädter Zeitung“ melléklapja. Megjelent hetenként kétszer kis 4-r. fél íven. 1849-ben nagyobb alaku 4-r. 1848. jan. 3—decz. 14. = 99 szám, 464 lap. 1849. jan. 3—nov. 3. = 53 szám. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1849. folyam egészen.)

46. Der Schmetterling. Ein Flug- und Ergänzungsblatt zum Spiegel. (Budapest.) Színházi és literaturai kiegészítő lap. „Der

Spiegel“ melléklapja. Megjelent hetenként egyszer 4-r. fél íven. 1848. jan. 3—jun. 29. = 26 szám. 104 lap.

47. Semliner Blätter. (Zimony.) Politikai lap, mely 1849. máj.—jun. folytán adatott ki. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

48. Der Serbe. (Karlovič.) Politikai lap. 1848. második felében. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

49. Der Siebenbürger Bote. Zeitung für vaterländische Interessen, Geschichte und Landeskunde, Weltechronik. (Nagy-Szeben.) Politikai lap, 1786-ban alapítva „Transilvania“ mellékklappal. Kiadták Hochmeister Márton örökösei saját nyomdájokban, 1848. nov. 15-től Steinhausen Tódor adta ki és nyomtatta 1849-ben is, jan. 31-től a Hochmeister örökösök adták ki és nyomtatták márcz. 27-ig, midőn ismét Steinhausen kezébe került a lap, jul. 20—aug. 1-ig Hochmeister, aug. 3-tól az év végeig Steinhausen Tódor adta ki és nyomtatta a lapot. Szerkesztette Benigni József, 1849. márcz. 11-én Szeben bevétele alkalmával egy Kossuth-huszár golyója annyi futó között Benignit találva, nemzeti viszályt szító cikkeire a végzetes pontot föltevő; márcz. 30-tól Hintz Márton aug. 3-tól pedig Schmidt Henrik szerkesztették a lapot, főmunkatársa Schuller J. volt, decz. 1-től Rannicher J. lett a társszerkesztő. Megjelent hetenként háromszor 4-r. fél íven. Ára fél évre 3 frt, póstán kétszer küldve 3 frt 30 kr. p. p. 1848. jan. 3—decz. 29. = 141 szám, 564 lap. 1849. jan. 1—decz. 31. = 183 szám, 676 lap.

50. Der Siebenbürgische Volksfreund. Ein Wochenblatt für Stadt und Land. (Nagy-Szeben.) Szerk. Michaelis János, kiadta és nyomt. Filtsch Sámuel. Megjelent hetenként kétszer kis 4-r. egy íven. Félévi ára 1 frt 20 kr. p. p. 1848-ban V. évfolyam és 1849-ben VI. évfolyama járt. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik az 1848-ik folyam utolsó negyede és az 1849-ik egészen.)

51. Siebenbürger Wochenblatt. (Brassó.) 1837-ben keletkezett politikai hírlap. Melléklapjai: „Satellit“, Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde“ és „Stundenblumen der Gegenwart.“ Kiadó-szerkesztők: Gött János nyomdász és Németh Vilmos könyvárús. Megjelent a főlap hetenként kétszer 4-r. fél íves számokban. Félévi ára a melléklapokkal együtt helyben 3 frt, póstán küldve 3 frt 30 kr. volt p. p. Címét 1849. márcz. 29-én „Kronstädter

Zeitung“-ra változtatta. 1848. jan. 3—decz. 21. = 105 szám, 624 lap. 1849. jan. 1—márcz. 22. = 22 szám, 88 lap.

52. *Der Spiegel*. Zeitschrift für die elegante Welt, Literatur, Kunst, Theater und Mode. (Budapest.) Szépirodalmi divatlap 1828-ban alapítva, 1848-ban kiadótulajdonos Wiesen Fr. özvegye, társkiadó és szerkesztő Rosenthal Sámuel, ki juliustól maga volt a kiadó és fő-szerkesztő, 1848. okt. 1-én a szerkesztést és kiadási jogot Saphir Zsigmondra ruházta, ki azt 1849-ben is (jan. 1—19-ig kivéve, midőn a lap szünetelt) szerkesztette april 22-ig, ekkor Saphir Pestről megugrott és magyarellenes irányú lapja a 78-ik számmal megszűnt. Melléklapjai „Der Schmetterling“ és „Pesther Handelszeitung.“ Nyomatott az egyetemi nyomdában. 1848. okt.—decz. hónapokban Eisenfels Rudolfnál, 1849-ben Lukács és társnál. Megjelent a főlap hetenként kétszer 4-r. fél íven. 1848. októbertől a melléklapok nem adtak ki, a főlap pedig mint a „Der Wahre Ungar“ melléklapja jelent meg és 1849-ben ívrét alakban naponként egy íven adatott ki. Ára fél évre helyben 4 frt 30 kr., póstán 5 frt 30 kr. 1849-ben 5 frt. illetőleg 6 frt. 40 kr. p. p. 1848. XXI. évfolyam jan. 1—szept. 30. = 79 szám, 316 lap. Neue Folge I. Jahrg. okt. 5—decz 20. = 19 szám, 76 lap 1849. XXII. évfolyam jan. 20—apr. 22 = 78 szám, 312 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg az 1848. folyamából a 39, okt.—decz. kiadásból 5, 7, 8 20—22. számok.)

53. *Stundenblumen der Gegenwart*. (Brassó.) A „Siebenbürger Wochenblatt“ melléklapja. Megjelent 1848-ban 16-rét 4 íves havi füzetekben. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

54. *Südslavische Zeitung*. (Zágráb.) Politikai napilap. 1849-ben egész éven át megjelent. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

55. *Der Südungar*. (Temesvár.) Szépirodalmi és társadalmi lap. Szerk. Wachtel Dávid tr., nyomt. Hazay Viktor. Megjelent 1848. okt. 3-tól hetenként háromszor 4-r. fél vagy egész íven. Ára évnegyedre 1 frt 36 kr., póstán küldve 2 frt 8 kr. p. p. A bekövetkezett ostromállapot miatt csak néhány szám jelenhetett meg belőle. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

56. *Telegraph*. Volksblatt für Politik und Tagesinteressen. (Budapest.) A „Spiegel“ melléklapja. Tulajd. szerkesztő és kiadó Rosenthal Sámuel, nyomt. az egyetemi nyomdában. Megjelent hetenként négyszer 4-rét fél íven. 1848 július 2—szeptember 29.

= 50 szám, 200 lap. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában hiányzik a 3. szám.)

57. *Temesvarer Anzeiger*. (Temesvár.) Hirdetési lap. Megjelent minden szombaton 4-r. fél íven, többször háromnegyed íven is. Ára fél évre helyben 2 frt, póstán 2 frt 48 kr. p. p. 1849. szept. 1—decz. 29. = 18 szám, 96 lap. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik a 11, 14 és 15. szám.)

58. *Temeswarer Wochenblatt*, für nützliche Unterhaltung und heimatliche Interessen. (Temesvár.) 1840-ben keletkezett. Kiadta és nyomtatta Beichel József. 1848-ban szerkesztette Stockinger Mór, utánna Wachtel Dávid tr. 1849-ben Hirschfeld Károly. Megjelent hetenként szombaton 4-r. egy íven és az „Anhang” fél íven; 1849-ben a főlap fél íven, ekkor „Beiblatt zum Temesvarer Wochenblatt” járt fél íven és az „Anhang” negyed íven. Ára fél évre 3 frt 60 kr. p. p. 1848. jan. 1—decz. 30. = 50 szám, 420 lap. 1849. jan. 3—jun. 27. = 26 szám, 208 lap. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában 1848-ból nincs meg az 1—26, 45 dik szám, és az 1849. folyam.)

59. *Transsilvania*, periodische Zeitschrift für Länderkunde. (Nagy-Szeben.) A „Siebenbürger Bote” melléklapja. 1848-ban szerk. és kiadta Steinhausen Tódor, márcz. 27-től Hann Frigyes, máj. 5-től ismét a kiadó felelőssége alatt szerkesztetett, okt. 2-től Rannicher J. Megjelent hetenként kétszer 4-r. fél íven. 1848. IX. évfolyam. jan. 3—decz. 29. = 101 szám, 408 lap. 1849. jan.—decz. (A N. Múzeum könyvtárában hiányzik 1848-ból a 6. szám és az 1849. folyam egészen.)

60. *Der Ungar. Zeitschriftliches Organ für politische Interesse, Kunst, Eleganz, Literatur, Theater und Mode*. (Budapest.) 1842-ben alapítva Klein Herman által, ki e lapot politikai s vegyes tartalommal 1848 szept. utoljáiig szerkesztette. Főmunkatársai voltak dr. Saphir Zsigmond és Diósy. Nyomt. Beimel József, juliustól Eisenfels Rudolf. Megjelent hétfőt kivéve naponként 4-r. fél íven, „Wegweiser und Anzeigebblatt” melléklap szintén fél íven, juliustól az „Anzeigebblatt”-al egy íven divatkép és egyéb mellékletekkel. Ára fél évre helyben 5 frt 30 kr., naponként póstán küldve 7 frt 48 kr. p. p. 1848. jan. 1—szept. 29. = 227 szám, 3340 hasáb. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg a 105 és 162. szám.)

61. *Der Ungar. Allgemeine Zeitung für Politik und Bel-*

letristik. (Budapest.) Szerk. Zerffi Gusztáv, kiadta és nyomtatta Kozma Vazul. 1848 ban Bangya János és Klein Herman (ez nov. 8-ig) mint segédszerkesztők működtek e lap mellett, főmunkatársak voltak Einhorn (Horn Ede), Horarik és Rimay. Megjelent hetenként hatszor 4-r. egy íven egy vagy két melléklettel. Ára fél évre helyben 6 frt 30 kr., póstán hatszor küldve 8 frt. 1848. november hó folytán Budapesten 1016, vidékre 796 példány járt, ezenkívül tisztelet-és cserepéldány 153 küldetett szét 1848. okt. 1—decz. 31. = 73 szám, 684 lap. 1849. jan. 3—7. = 1—4 sz., május 4—jun. 26. = 82—125 szám. (A N. Múzeum könyvtárában az 1848. okt—decz. folyamából nincs meg a 36, 74 és 78. számok, az 1849. folyamból csak néhány szám van meg.)

62. Der ungarische Israelit. Wochenschrift zur Beförderung des politischen und religiösen Fortschrittes unter den ungarischen Israeliten. (Budapest.) Szerk. Einhorn J. (Horn Ede) rabbi-jelölt, kiadta Kilián György, nyomt. Kozma Vazul. Megjelent hetenként 4-r. egy és egy negyed, olykor másfél íven. Ára fél évre helyben 3 frt, póstán küldve 3 frt 41 kr. p. p. 1848. apr. 15—jun. 30. = 12 szám, 118 lap. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

63. Ungarn und Deutschland. (Bécs.) Politikai napilap, mely a magyar érdeket képviselte. 1848. jul. 5-től szerk. Töltényi M. Ára fél évre 8 frt p. p. Bécsben és Budapesten. Még azon évben megszűnt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

64. Unterhaltungen aus der Gegenwart. (Nagy-Szeben.) Krebs R. kiadásában jelent meg. 1848. máj. 8—okt. 11. = 20 füzet. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

65. Versammlung der Buda-Pester Fratschlerinnen. (Budapest.) Szerk. Bauer Ph. Nyomtatta Lukács és társa. Megjelent időhöz nem kötve 4-r. fél íven 1848. nov. hóban. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg a 3, 5. és a többi szám.)

66. Der Vierzehnte April. (Budapest) Politikai néplap. Alapította Hazai H. E. Kiadta és nyomtatta Lukács László. Horarik volt e lap főmunkatársa. Megjelent a „Márctius Tizenötödike“ alakjában vasárnapot kivéve mindennap 4-r. fél íven, jul. 1-től nagyobb alakban. Ára juniustól az év végeig helyben 5 frt, póstán küldve 6 frt, egy hóra helyben 1 frt p. p. Megszűnt az osztrákoknak Pestre

történt bevonulásakor. 1849. jun. 1—jul. 7. = 33 szám. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

67. *Der Volksfreund*. (Budapest.) Politikai hetilap. A magyar kormány által segélyezve 1848. június havától az év végeig járt hetenként egy szám 4-r. Szerk. Czigler. 1848. végén szétküldetett belőle a pesti postán 80 példány. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

68. *Volksfreund*. (Eszék.) 1848. másik felében Dornau Emil által szerkesztett politikai lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

69. *Die Volksstimme*. Ein Tagebuch für politische und sociale Interessen. (Budapest.) Szerk. Steiniz és Schindler. Kiadta Magyar M. Nyomtatta 1848. júliusban Eisenfels Rudolf, aug. hóban Kozma Vazul. Megjelent július hóban kétszer, aug. folytán naponként. (A N. Múzeum könyvtárában csak a július 26. és aug. 3. szám van meg.)

70. *Volkstribune*. (Budapest.) A „Pester Zeitung“ rendkívüli melléklapja; bizonytalan időben adatott ki ívrét fél éves számokban. (A N. Múzeum könyvtárában csak néhány száma van meg.)

71. *Völkerbund*. Sociales Blatt mit besonderem Hinblick auf Ungarn. (Bécs.) Magyar érdekeket képviselt. Szerk. Orosz József, kiadta és nyomtatta Schmid Ferencz. Megjelent hetenként háromszor kis ívrét egy íven. Ára fél évre helyben 6 frt, postán 7 frt. 1848. jun.—jul. (A N. Múzeum könyvtárában megvan a 12, 14. és 18. szám.)

72. *Der wahre Ungar*. Zeitschriftliches Organ für politische und sociale Interessen. (Budapest.) 1848. okt. 3-án Eisenfels Rudolf nyomdász és Saphir Zsigmond szerkesztő, mint kiadók indították meg. Megjelent hetenként hatszor 4-r. fél, háromnegyed és egész íven, a „Spiegel“ melléklappal. Ára fél évre helyben 5 frt, postán hatszor küldve 6 frt 40 kr. p. p. 1848. okt. 1—decz 31. = 77 szám, 548 lap. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg 21-ik és 75-ik szám.)

73. *Wegweiser und Anzeigebblatt im Gebiete der Industrie, des Handels, der Literatur, Kunst u. s. w.* (Budapest.) „Der Ungar“ melléklapja. Megjelent hetenként kétszer 4-r. fél íven. 1848. július 1-től szept. 29-ig az „Ungar“-hoz október 3—decz 31-ig „Der Wahre Ungar“-hoz csatoltatott egy negyed íven kü-

lön lapszámozás nélkül. 1848. január 1—június 28. = 53 szám
594 lap.

A fentebbi lapokról, rövid átnézetben, szakszerűleg beosztva
következő kimutatást adhatunk:

Politikai napilapok:

1. K. k. priv. Agramer Zeitung. (Zágráb.) 1848—49.
2. Allgemeine Pest-Ofner Zeitung. (Budapest.) 1849. júliusban.
3. Allgemeine Zeitung von und für Ungarn. (Pozsony.) 1849.
aug. 30—decz. 31. = 102 szám.
4. Freiheitsbote. (Szeged.) 1849. július.
5. Morgenröthe. (Budapest.) 1848. jan.—jul.
6. Die Opposition. (Budapest.) 1848. apr. 11—decz. 31. =
225 szám. 1849. máj. 1—jul. 8. = 226—284 számok.
7. Der Patriot. (Budapest.) 1848. jun. 1—aug. 31. = 76 sz.
8. Pester Courier. (Budapest.) 1849. febr. 6—apr. 20. =
63 szám.
9. Pester Zeitung. (Budapest.) 1848. jan. 2—decz. 31. =
573—867. szám. 1849. jan. 16—ápril 21. = 868—960 szám, ápril
25—decz. 30. = 961—1163 szám.
10. Pressburger Zeitung. (Pozsony.) 1848. jan. 3—jun. 30. =
79 szám, jul. 1—decz. 30. = 150 szám. 1849. jan. 3—decz. 31.
= 302 szám.
11. Der Spiegel. (Budapest.) 1848. jan. 1—szept. 30. = 79
szám, okt. 5—decz. 20. = 19 szám. 1849. jan. 20—apr. 22. =
78 szám.
12. Südslavische Zeitung. (Zágráb.) 1849-ben.
13. Der Ungar. Szerk. Klein. (Budapest.) 1848. jan. 1—szept.
29. = 227 szám.
14. Der Ungar. Szerk. Zrínyi. (Budapest.) 1848. okt. 1—decz.
28. = 77 szám. 1849. jan. 3—7. = 1—4 szám, máj. 4—jan. 26.
= 82—125 szám.
15. Ungarn und Deutschland. (Bécs.) 1848. jul. 5-től.
16. Der Vierzehnte April. (Budapest.) 1849. jun. 1—jul. 7.
= 33 szám.

17. Der Wahre Ungar. (Budapest.) 1848. okt. 3—decz. 31.
= 77 szám.

Politikai hetilapok.

1. Der emancipirte Satanas. (Magyar-Óvár.) 1848. jul.—aug.
= 12 szám.

2. Fünfkirchner Zeitung. (Pécs.) 1848. máj.—szept.

3. Die grosse Versammlung der Spatzen. (Budapest.) 1848.
máj.—okt. = 50 szám.

4. Hungaria. (Pozsony.) 1849. aug. 1—decz. 31. = 25 sz.

5. Das Junge Ungarn. (Budapest.) 1848. apr.—jun. = 16 sz.

6. Kronstädter Zeitung. (Brassó.) 1849. márcz. 26—decz. 31.
= 79 szám.

7. Lucifer. (Varasd.) 1848. május.

8. Neue politische Ofner-Pesther Zeitung. (Budapest.) 1848.
máj. 1—decz. 31. = 131 szám.

9. Der Patriot, (Arad.) 1848. jul.—decz.

10. Pressburger Deutsche Zeitung. (Pozsony.) 1848. jul. 1—aug.
30. = 27 szám.

11. Pressfreie Flugblätter. (Pécs.) 1848. april.

12. Semliner Blätter. (Zimony.) 1849. máj.—jun.

13. Der Serbe. (Karlovič.) 1848. jul. — decz.

14. Der Siebenbürger Bote. (Nagy-Szeben.) 1848. jan. 3 — decz.
29. = 141 szám.

15. Der Siebenbürgische Volksfreund. (N.-Szeben.) 1848—1849.

16. Siebenbürger Wochenblatt. (Brassó.) 1848. jan. 3—decz.
21 = 105 szám. 1849. jan. 1—márcz. 22. = 22 szám.

17. Telegraph. (Budapest.) 1848. jul. 2—szept. 29. = 50 sz.

18. Temeswarer Wochenblatt. (Temesvár.) 1848. jan. 1—decz.
30. = 53 szám. 1849. jan. 3—jun. 27. = 26 szám.

19. Volksfreund. (Budapest.) 1848. jun.—decz.

20. Volksfreund. (Eszék.) 1848.

21. Die Volksstimme. (Budapest.) 1848. jul.—aug.

22. Völkerbund. (Bécs.) 1848. jun.—jul.

Szépirodalmi lapok.

1. Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde. (Brassó.)
1848. jan. 3—nov. 26. = 46 szám.

2. Luna. (Zágráb.) 1848. jan.—1849. jun.
3. Pannonia. (Pozsony.) 1848. jan. 4—jun. 29. = 72 szám.
4. Der Schmetterling. (Budapest.) 1848. jan. 3—jun. 29. = 26. szám.

Egyházi és iskolai lapok.

1. Der evangelische Christ. (Budapest.) 1848. máj.—decz.
2. Der katholische Christ. (Budapest.) 1848. jul.—decz. 1849. jan.—apr. = 18 szám, okt. 4—decz. 27. = 13 szám.
3. Katholische Zeitung. (Zágráb.) 1849.

Szaklapok.

1. Pesther Handelszeitung. (Budapest.) 1848. jan. 8—jun. 24. = 23 szám.
2. Pesther k. k. priv. Kundschafts- und Auctionsblatt. (Budapest.) 1848—49.
3. Transsilvania. (Nagy-Szeben.) 1848. jan. 3—decz. 29. = 101 szám, 1849. jan.—decz.
4. Der ungarische Israelit. (Budapest.) 1848. apr. 15—jun. 30. = 12 szám.

Vegyes tartalmú lapok.

1. Anhang zum Temeswarer Wochenblatt. (Temesvár.) 1848. jan. 1—decz. 30. = 53 szám, 1849. jan. 6—apr. 7. = 14 szám.
2. Arader Kundschaftsblatt. (Arad.) 1848. jan. 1—decz. 30. = 53 szám, 1849. jan. 6—jun. 30. = 26 szám.
3. Beiblatt zum Temeswarer Wochenblatt. (Temesvár.) 1849. jan. 6—jun. 30. = 26 szám.
4. Blätter vom Baume der Erkenntniss. (Budapest.) 1848. novemb. 11.
5. Gemeinnützige Blätter. (Budapest.) 1848. máj. 1—decz.
6. Intelligenzblatt der Morgenröthe. (Budapest.) 1848. jan. — jul.
7. Kaschau-Eperjeser Kundschaftsblatt. (Kassa.) 1848—49-ben.
8. Oberungarische Illustrierte Zeitung (Kassa.) 1848. april 7—deczemb.
9. Satellit. (Brassó.) 1848. jan. 3—decz. 14. = 99 sz., 1849. jan. 3—nov. 3 = 53 szám.

10. Der Südungar. (Temesvár.) 1848. okt.
11. Temesvári Anzeiger. (Temesvár.) 1849. szept. 1—decz. 29. = 18 szám.
12. Volkstribune. (Budapest.) 1848—49-ben.
13. Wegweiser und Anzeigblatt. (Budapest.) 1848. jan. 1—jun. 28. = 53 szám.

Folyóiratok.

1. Briefe eines Magyaren. (Pozsony.) 1848. jul.—aug.
2. Constitution des Thierreichs. (Budapest.) 1848-ban.
3. Ein Jeder muss es wissen. (Budapest.) 1848-ban = 2 sz.
4. Eltern Zeitung. (Budapest.) 1848. aug.—decz. = 3 füzet.
5. Die erste Epistel des Ungarn an die Wiener. (Budapest.) 1848. nov. 26.
6. Der grosse Pfaffenzwicker. (Győr.) 1848. apr. 18, és 20. = 2 szám.
7. Közlöny des Teufels. (Budapest.) 1848. aug.—szeptemb. = 3 szám.
8. Stundenblumen der Gegenwart. (Brassó.) 1848-ban.
9. Unterhaltungen aus der Gegenwart. (Nagy-Szeben.) 1848 máj. 8—okt. 11. = 20 füzet.
10. Versammlung der Budapester Fratschlerinnen. (Budapest.) 1848. nov.

Tót nyelven.

1. Bohumil. Szerk. Pelikán Ferdinand, nyomtatta Spanraft Mihály Nagyszombatban. Megjelent kis 4-r. fél íven 1848-ban. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)
2. Katolícké Nowini pre obecni-lud. (Katholikus hírlap.) Szerk. és kiadó Klempa Simon; nyomt. Müller Adolf Pesten. Megjelent 4-r. egy íves heti számokban. Ára negyed évre helyben 30 kr., postán 40 kr. p. p. 1848. nov. 7—decz. 26. = 8 szám, 64 lap.
3. Orol Tatranski (Tátrai sas.) Megjelent mint a „Slovenskje Narodnje Novini“ melléklapja havonként három szám 4-r. Pozsonyban vegyes tartalommal 1845. aug.—1848. jun. 9. = 97 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

4. *Prjatelj ludu.* (Nép barátja.) Mácsai Lukács szerkesztése alatt jelent meg 4-r. fél íves számokban Budapesten. Ára fél évre 1 frt 30 kr. 1849-ben 2 frt, ekkor Szeberényi Lajos volt a főmunkatárs és Debreczenben nyomtatott a kolozsvári nyomda betűivel. 1848. végén szétküldetett belőle a pesti postán 534 példány. 1848. okt.—decz. 1849. apr.—máj. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

5. *Slovačke Novini.* (Tót újság.) Magyar kormánypárti politikai lap; szerkesztette Kosztelni András ügyvéd. Megjelent Pozsonyban hetenként kétszer egész rétből egy íven. Ára fél évre helyben 3 frt 50 kr. postán küldve 4 frt. p. p. 1848. jul.—decz. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

6. *Slovenskije Narodnje Novini.* (Nemzeti tót újság.) 1845. aug. 1-jével indult meg Stúr Lajos szerkesztésével Pozsonyban. Megjelent ezen a magyarok ellen gyűlöletet szító politikai lap hetenként kétszer ívnagyságában az „Orol Tatranski“ melléklappal. 1845 aug. 1. — 1848. jun. 9. = 292 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

7. *Slovenski Pozornik.* (Tót figyelő.) Politikai lap a „Zitva“ melléklappal. Megjelent Szakolczán Lichard Daniel szerkesztése mellett; a főlap kétszer hetenként. 1849. apr.—decz. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

8. *Trnavski Posel.* (Nagyszombati követ.) Magyar-kormányellenes politikai hetilap. Megjelent 1848–49-ben Nagyszombatban. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

9. *Zitva.* (Ceres.) a „Slovenski Pozornik“ melléklapja. Szakolczán jelent meg 1849. apr.—decz. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

Szerb nyelven:

1. *Napredák.* (Előre.) Politikai lap. Szerk. Medakovicz Karloviczon. Megjelent 1848. decz. elején, 1849. június közepén betiltatott. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

2. *Novy serbsky Ljetopis.* (Új szerb évkönyv.) Tudományos és vegyes tartalmú évkönyv. Szerk. Paulovicz Tivadar, kiadta a „Matica Szerbszka“ egyesület Pesten 1848- és 49-ben. Nyom. Budán a m. kir. egyetem betűivel. Ára az évi folyamnak, mely négy

10—15 íves füzetből áll 2 frt. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

3. Pozornik. (Figyelő.) A szerb vojvodinai kormány költségén és dr. Joannovics Sava névleges szerkesztése alatt Zimonyban jelent meg. 1849. júliustól az év végeig. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

4. Serbske Narodni Novine. (Szerb nemzeti usjság.) Politikai lap. Ezzel járt a „Serbsky Narodni List“. Szerk. és kiadó Paulovics Tódor. Nyomatott az egyetemi nyomdában. Megjelent 1840-től hetenként kétszer Budapesten ívnagyságban. Ára félévre 5 frt. 1848. október végén a szerkesztő eltűntével a lap is megszűnt. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

5. Serbsky Narodne List. (Szerb nemzeti hirlap.) A „Serbske Narodne Novine“ melléklapja, belletristikus tartalommal. Megjelent 1840-től 1848. október végeig Budapesten 4-rét egy íves heti számokban. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

6. Szerb néplap. Megjelent 1848. másik felében Budapesten. Szétküldetett a pesti póstán 275 példány. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

7. Vjesznik. Politikai hírlap. Megjelent 1848-ban Ujvidéken. A szenvedély őrjöngő vadságával szítogatta a nép haragját és gyűlöletét a magyar nemzet ellen, a miért is a királyi biztosok 1848 június hóban betiltották. 1849-ben újra megjelent Zimonyban. mígnem június közepén ott is betiltatott. (A Nemzeti Múzeum könyvtárában nincs meg.)

Román nyelven:

1. Amiculu Poporului. (Nép barátja.) Szerk. Pap Zsigmond, 1848. okt.—decz. Budapesten. Az év végén szétküldetett belőle a pesti póstán 596 példány. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

2. Foai pentra minte imine si literatura. A „Gazetta Transylvaniei“ melléklapja. Megjelent hetenként egyszer Brassóban 1848- és 49-ben tudományos tartalommal. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

3. Gazetta Transilvaniei. Politikai lap. 1838-ban indította meg Baricz György Brassóban. Megjelent 1848- és 49-ben

háromszor hetenként Gött János nyomdájában „Foia pentra minte imine si literatura“ czímű mellékklappal. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

4. Inventiatoriulu Poporului. Az „Organu Nationale“ melléklapja. Megjelent Balázsfalván 1848. májustól. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

5. Organu Nationale. Gazeta Bazericeska, politika e literaria. Szerk. Cipariu T. Megjelent Balázsfalván ívrét alaku egy íven 1848. május 1-től „Inventiatoriulu poporului“ mellékklappal. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

Horvát nyelven:

1. Danicza. (Hajnalcsillag.) A „Narodne Novine“ melléklapja, szépirodalmi tartalommal. Megjelent 1848–49-ben Zágrábban hetenként egyszer 4-rét egy íven. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

2. Narodne Novine. (Nemzeti Ujság.) 1836-ban keletkezett dr. Gaj Lajostól alapítva, ki mint szerkesztő folytatta ezen politikai magyarellenes lapot, különösen a panslavismus érdekében 1848–49-ben. Megjelent hetenként 3-szor ívrét egy íven. „Danica“ mellékklappal Zágrábban. Ára félévre 6 frt. p. p. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

3. Pucki Priatelj. (Nép barátja.) Szerk. kiadó Bujanovics Iván, nyomt. Kozma Vazul. Megjelent Budapesten hetenként egyszer 4-rét egy íven. Ára félévre 1 frt 40 kr. 1848. jun. 8—decz. 7. = 27 szám, 392 hasáb.

4. Slovenski Jug. Politikai lap. Megjelent Zágrábban 1848. oktobertől 1849. szeptember végeig. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

Franczia nyelven:

1. La Hongrie. Magyar érdekek közlönye. Szerkesztették Boldényi (Szabó Pál) és de Gérando Ágost 1848. július 29-től Párisban, járt augusztus hóban is mint hetilap 4-rétben. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg.)

2. La Hongrie en 1848. Havi folyóirat, politikai, történelmi és irodalmi tartalommal és a magyar érdekeknek szentelve. Szerkesztették Boldényi és de Gérando Ágost. Megjelent Párisban 8-réten október hó folytán 4 szám. (A N. Múzeum könyvtárában nincs meg)

1848- és 49-ben megjelent a magyar korona területén és külföldön magyar nyelven 14 városban 86 hírlap és folyóirat; német nyelven 16 bel- és egy külföldi városban 73; tót nyelven 4 városban 9; szerb nyelven 4 városban 7; román nyelven 3 városban 5; horvát nyelven 2 városban 4; francia nyelven Párisban 2; összesen megjelent 26 bel- és két külföldi városban 186 hírlap és folyóirat.

A magyar irodalom 1877-ben.

Harmadik közlemény.

Összeállítja: **Tipray Tivadar.**

(Ezen jegyzékbe mindazon nyomtatványok vétettek fel, melyek az 1877-iki évszámmal vannak jelevve. — Hol a nyomtatás helye nincs kitéve, Budapest értendő. — A nyomdász vagy a nyomdaintézet csak oly nyomtatványoknál van megnevezve, a melyeknek kiadója nem ismeretes. — Hogy ezen jegyzéket lehetőleg teljesen és pontosan lehessen összeállítani, felkéretnek a szerzők és kiadók, hogy kiadványaiknak egy példányát az ár megjelölése mellett, a Nemzeti Múzeum könyvtárához beküldeni szíveskedjenek.)

Acsády Ignác. Az osztrák császári cím és Magyarország 1804–7. — (Athenaeum. 8-r. 44 l.)

Adamovich Ádám. A tűzoltó. A tűzoltás s tűzoltó-intézménynek elméleti és gyakorlati ismertetése, tekintettel főleg hazai viszonyainkra. Kézikönyvvül közigazgatási hatóságok, községi elöljárók, egyletek s ügybuzgók részére. (Komárom. Szerző. 8-r. 128 l. ára 1 frt.)

Akadémia, A m. t., évkönyvei. XV. köt. 2., 4., 5 darab. (L. Mihalkovics Géza, Jendrassik Jenő, Lenhossék József.)

Anonymus. Magyar alkotmány és jogtörténet kérdések és feleletekben. (L. Jogi ismétlő könyvek gyűjteménye. V. Eggenberger. 8-r. 97 l. ára 80 kr.)

Bakó S., Frűwirth K., Gruber J. és Posch L. Ungarisches Lesebuch für Volksschulen mit deutscher Unterrichtssprache. II. Theil. Magyar Nyelvtan és olvasókönyv. Német tannyelvű népiskolák számára. 2. rész. III. évfolyam. (Franklin-társulat. 8-r. 79 l. ára fűzve 25 kr., kötve 30 kr.)

Bálint G. (Szentkatolnai): Párhuzam a magyar és mongol nyelv terén. Magyar mongol két nyelvet egyenlítő irat. (Szerző. 8-r. XXX, 62 l.)

Balogh Ferencz. Keresztén egyháztörténelem. III. füzet. (Debreczen. Csáthy Károly. 8-r. 155 l. ára 1 frt.)

Balogh Lajos (Vasadi). Hasznos olvasmányok. I. füzet. (Vértessaljai tanító-egylet. 8-r. 32 l. ára egy füzetnek 10 kr.)

Balogh Tihamér. A ronesoló toroklob. (Néhány felvilágosító szó a szülékhez.) (Lafite Emil k. 8-r. 32 l. ára 30 kr.)

- Barna Ferdinánd.** A Mordvaiak történelmi viszontagságai. (Érték. a Nyelv- és Széptudományok köréből. VI. köt. 8. szám. Akadémia. 8-r. 40 l. ára 20 kr.)
- Bartalus István.** Emlékbeszéd Mátray Gábor felett. (Érték. a Nyelv- és Széptudom. köréből. VI. köt. 7. szám. Akadémia. 8-r. 20 l. ára 10 kr.)
- Barth László.** Budapest főváros szegényügye. Kiadja a fővárosi szeretetházi egyesület. (Metzger Emil. 16-r. 206 l. ára 50 kr.)
- Bátorfi Lajos.** Adatok Zala megye történetéhez. III. kötet 5. füz. (Nagy-Kanizsa. Szerző 8-r. 257–320 l.)
- Békessy Gyula.** Görög, római és hún-magyar mondák. II. füzet. Római és hún-magyar mondák. (Lásd Olvasókönyv középiskolák alsó oszt. számára. Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 82 l. ára 40 kr.)
- Beleznay István.** Két évi folyam Mária beszédek s függelékül: egyéb ünnepeire. (Székesfehérvár. Ürge László. 8-r. VIII, 144 l. ára 1 frt.)
- Bereczki Máté.** Gyümölcsészeti vázlatok. (Arad. Réthy Lipót nyomdája. 8-r. 511 l.)
- Bimberg.** A lélektani tanulmány föltétlenül szükséges a művészetekkel foglalkozóknak. Bölcsészeti értekezés. Ford. Ferenczy József. (Kassa. Maurer Adolf 8-r. 34 l. ára 40 kr.)
- Buza Sándor.** Az élet titkai. (Eger. Ürge László. 16-r. 63 l. ára 25 kr.)
- Caballero után Szulik Józseftől.** Elbeszélések. (Magyar Könyvesház, 36. Aigner Lajos. 16-r. 48 l. ára 20 kr.)
- Calaudra Claudio:** Olaszország vizjogi törvényei. Fordította és előszóval ellátta György Endre. (A közmunka és közlekedési m. k. ministerium kiadmányai. 12. füzet. Ministerium. 8-r. 246 l.)
- Chernel Kálmán.** Kőszeg sz. kir. város jelene és múltja. I. rész: Jelenkor. (Tetty Nándor s társa. n. 8-r. VIII, 150 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Chyzer Kornél.** Az Erdő-Bényei fürdő ismertetése. Útmutatás orvosok és betegek számára. (Sárospatak. Steinfeld Béla nyomdája. 8-r. 26 l.)
- Cicero C. Tullius:** Laelius de amicitia. Magyarázta Heinrich Gusztáv. 2. javított kiadás. (Görög és latin remekírók gyűjteménye magyar jegyzetekkel, iskolai használatra. 13. sz. Lampel Robert. 8-r. 82 l.)
- Corvinák, A.** (Deutsch Mór. 8-r. 15 l.)
- Cox György.** Görög regék. Az eredeti angol második kiadás szerint magyarra fordította s bevezetéssel ellátta Komáromy Lajos. II. füzet. (Ifjúsági Íratok Tára. II. Szerk. Kármán Mór. Franklin-társ. 8-r. 119 l. ára 60 kr.)
- Csarnok, Szépirodalmi.** X. évfolyam 4–5–6. füzet. Szerkeszti Friebeisz Ferencz. (L. Montépin.)
- Csernysevsky N. G.** Mit tegyünk? Regény. Oroszból fordította Sasvári Ármin. Két kötet egyben. (Athenaeum. 8-r. 206, 150 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Czilchert Róbert és Földes Gyula.** A pozsonymegyei gazdasági egyesület évkönyve 187 $\frac{1}{4}$. és 187 $\frac{3}{4}$. év. Pozsony. Nirschy Ferencz nyomdája. 8-r. 76, 136 l.)
- Dalkönyvecske,** Nemzeti. VII. kiad. (Lampel. 8-r. VIII. 528 l.)
- Dallos Gyula.** Kis török tolmács vagyis török nyelvtani és társalgási vezérfonal. Magántanulásra s keleti utazók számára. (Lampel. 8-r. XII., 128 l. ára 80 kr.)
- Deák Farkas.** Nagyvárad elvesztése 1660-ban. (Értekezések a történelmi tudományok köréből. VII. köt. 1. szám. Akadémia. 8-r. 42 l. ára 20 kr.)

- Demeczky Mihály.** A lineár egyenletrendszerek és a lineár congruentiarendszerek megoldása. (Athenaeum. 8-r. 31 l.)
- Dobozi István.** Gödöllő és vidéke történelmi és régészeti muzeum-egyletének első évi jelentése. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 74 l. Két könyomatú táblával és több fametszvénynyel.)
- Duncker Miksa.** Az ókor története. A 3-ik kiadás alapján a m. t. akadémia megbízásából ford. Jónás János. III. köt. (Franklin-társ. 8-r. IV, 568 l. ára 4 frt.)
- Előadások,** Népszerű természettudományi, gyűjteménye. 5—6. füzet (L. Fodor József, Szabó József.)
- Emericzy Géza.** Útmutatás a Bánhegyi-Emericzy-féle népiskolai tankönyv használatához. (Franklin-társulat nyomdája 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Erdélyiné-Mikes Róza.** Nyáréji álmok. Irta: az »Öreg néni«. (N.-Váradi. Hügel Otto. k. 8-r. 187 l. ára 1 frt.)
- Értekezések** a mathemat. tudományok köréből. Szerk. Szabó József. V. köt. 4—8. szám. (L. Hunyady Jenő, Gruber Lajos, Martin Lajos, Konkoly Miklós)
- Értekezések** a nyelv- és széptudományok köréből. Szerk. Gyulai Pál. VI. kötet. 6—9 szám. (L. Szilágyi, Vaszary, Révész Imre, Bartalus, Barna.)
- Értekezések** a természettudományok köréből. Szerk. Szabó József. VIII. 2—5. szám. (L. Schwarzer, Schuch, Steiner, Lenhossék.)
- Értekezések** a történelmi tudományok köréből. Szerk. Fraknoi Vilmos VI. köt. 10. szám. VII. köt. 1. szám. (L. Szilágyi Sándor, Deák Farkas.)
- Farkas Gyula.** A Determinansok elmélete. Richard Baltzer »Theorie und Anwendung der Determinanten« című művének magyarázó megjegyzések kíséretében vázolt első szakasza. Bevezetőül Baltzer művébe. (Géneve. 1877. Tappanier és Studer nyomdája 8-r. 116 l.)
- Fayer László.** Igazságügyi törvények anyaggyűjteményével. I. 1877. évi V. t. cz. II. 1877. évi VIII. t. cz. Hivatalos források alapján. (Athenaeum. 8-r. 92 l.)
- Fekete Pál.** A karikás szőlőmivelés legajánlatosabb rendszere. A marosvásárhelyi 1871-ik évi gazdasági vándorgyűlés adományából az erdélyi gazdasági-egylet által 35 arannyal jutalmazott pályamunka. (Kolozsvártt. Szerző. 8-r. 42 l. 14 könyom. ábrával. ára 80 kr.)
- Felsmann József.** Német tan- és olvasókönyv felsőbb iskolák használatára. II. rész. Poetika. Tudományos Próza. Poetik. Wissenschaftliche Prosa. (Lampel. 8-r. 511 l. ára 2 frt.)
- Fodor József,** az egészséges házról és lakásról. Három előadás. 14 famet. ábrával. (Népszerű természettudományi előadások gyűjteménye. 5 Kilián Frigy. k. 8-r. 121 l. ára 75 kr.)
- Földhitelintézet,** Magyar. Kezelési utasítás a pénzügyi osztály részére. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 383 l.)
- Főrendiház Irományai.** (Az 1875. évi augusztus hó 28 ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. IV. köt. 401 l. czímlap, tartalom, tárgymut.)
- Főrendiház Jegyzőkönyve.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. I. köt. 201—272 l.)
- Főrendiház Naplója.** (Az 1875 évi augusztus hó 28 ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II-ik köt. 89—200 l.)

- Frankl Izidor.** A leleneczügy rendezéséről. (Zilahy Sámuel. 8-r. 44 l. ára 20 kr.)
- Freedley E. T.** Az üzletember kézikönyve. (Kolozsvár. Tettey Nándor s társa biz. 8-r. IV, 172 l. ára 3 frt.)
- Gáspár Ignác.** Első oktatás a földrajzban. A népiskolák középosztályai számára. IV. kiadás. (Tettey és társa. 8-r. 64 l. 23 fametsz. rajzzal. ára 36 kr.)
- Gózon Gyula.** Székfoglaló egyházi beszéd, melyet a kiliti-i ref. templomban . . . elmondott. (Székesfehérvár. Kókai Lajos. 8-r. 8 l. ára 10 kr.)
- Gruber Lajos.** 24 η Cassiopeiae kettős csillag mozgásáról. (Érték. a mathemat. tudom. köréből. V. köt. 6. sz. Akadémia. 8-r. 19 l. ára 10 kr.)
- Haan Lajos és Zsilinszky Mihály.** Békésmegyei oklevéltár, számos hazánk történetére vonatkozó adattal. (Tettey Nándor s társa. n. 8-r. VIII, 275 l. ára 2 frt 40 kr.)
- Háború.** Az orosz-török, ázsiai színtere. (»Ellenőr« szerkesztősége, ívrétű térkép.)
- Háború.** Az orosz-török, európai színtere. (»Ellenőr« szerkesztősége, nagy ívrétű térkép.)
- Hauke-Környei-Cherven.** Egyetemes földirati tankönyv középiskolák használatára. A legujabb politikai változások tekintetbe vételével a nmélt. vallás- s közoktatási m. kir. ministerium által 1875. évben kibocsátott középiskolai tantervhez alkalmazottan. III. köt. Afrika s Ázsia és a math. földrajz elemei. (III. oszt. számára). (Lampel R. n. 8-r. 112 l. ára 80 kr.)
- Heiling Károly.** Német nyelvtan. Középtanodák használatára. 2 rész. (Aigner Lajos. n. 8-r. 1—73 s 75 154 l. ára 60 s 70 kr.)
- Hermann Ottó.** Az olasz kendertermelésről és kezelésről. (Franklin-társ. nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Heron Caulfeild Denis.** A Jogtudomány alapelvei. Angolból fordította Hajduska Emil. Pulszky Ágost előszavával. (Eggenberger. 8-r. V, 118 l. ára 90 kr.)
- Hollán Adolf.** A pozsonyi m. kir. orsz. kórházban 1876. évben ápoltt összes betegnek táblás kimutatása (Pozsony. Angermayer Károly nyomdája. 8-r. 28 l.)
- Hollósy István.** A jövő költészetének reformjai. I. köt. májusi füzet (Sárospatak. Szerző. — 8-r. 65 l. Egy füzet ára 60 kr.)
- Horatius Quintus,** Flaccus epistolái. Ford. s az eredeti szöveg kíséretében jegyzetekkel ellátta Csalomjai. (B.-Gyarmath. Tettey Nándor s társa biz. 8-r. 133 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Hunyady Jenő.** A kúpszeleten fekvő hat pont feltételi egyenletének különböző alakjairól. (Folytatása a IV. kötetben ugyane cím alatt megjelent értekezésnek.) (Érték. a mathemat. tudományok köréből. V. köt. 4. sz. Akadémia. 8-r. 20 l. ára 10 kr.)
- Hunyady Jenő.** Apollonius feladata a gömbfelületen. (Érték. a mathemat. tud. köréből. V. köt. 5. sz. Akadémia. 8-r. 16 l. ára 10 kr.)
- Ihnátó György.** Czigány nyelvtan. (Losonc. Róth Simon gyorsajtója. 8-r. 104 l.)
- Iratok,** Ifjusági, Tára. Szerk. Kármán Mór. II. (L. Cox György.)
- Irók,** Jeles, Iskolai Tára. II. (L. Shakspeare.)
- Jablonszky János.** Az osztrák-magyar monarchia leírása. A középiskolák felső osztályai számára. (Franklin-társulat. 8-r. 174 l. ára 1 frt 20 kr.)

- Jelentés, Polgármesteri.** Kis-Kun-Halas rendezett tanácsu város belállapotáról, közigazgatási, közgazdasági viszonyairól és pénztári állásáról 1876-dik évben. (Keeskemét. Szilády Lajos nyomdája. 8-r. 36 l.)
- Jendrassik Jenő.** A m. k. tudomány-egyetem élettani intézetének leírása. (Akadémia évkönyvei. XV. köt. 4. db. Akadémia. 4-r. 47 l. 10 táblával, egy fametsz. ára 1 frt.)
- Jósika Miklós regényei.** Új, olesó kiadás. 56. 57. A nagyszebeni királybíró. 2 kötet. 2-dik kiadás. (Franklin-társ. 16-r. 158 s 195 l. ára 1 frt.)
- Jövedőnk a vám és bank szervezése szerint.** (Köcsi Sándor nyomdája. 8-r. 79 l.)
- Kalchbrenner Károly.** Magyarország hártagombáinak válogatott képei. Schuller István és saját észleletei és rajzai nyomán a m. t. Akadémia megbízásából. IV. Icones selectae etc. (Akadémia, 2-r. 51—65 l. XXXI—XL. tábla. ára 5 frt.)
- Kálmány Lajos.** Koszorúk az Alföld vad virágaiból. I. Pécskáról való. (Arad. Réthy Lipót nyomdája. 8-r. 250 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Kámory Sámuel.** Ó-testamentomi apokrifus könyvek. (Kókai Lajos. 8-r. II. 134 l. ára 1 frt.)
- Karner-Novák.** Az egyszerű és kettős könyvvitel tankönyve. Teljesen átdolgozta Novák Sándor. I. rész. (Franklin-társ. n. 8-r. VIII, 246 l. ára 1 frt 60 kr.)
- Kaszap Antal.** Földrajz a középiskolák használatára. Ázsia, Afrika és a csillagászati Földrajz elemei. (Franklin-társ. 8-r. 143 l. ára 80 kr.)
- Kátser Simeon.** Hall fürdőgyógyhelye Felső-Ausztriában. Iblany s búzeny-forrásai gyógyhatásának és a gyógyhely viszonyainak rövid vázlata. (Zilahy Sámuel. 8-r. IV, 35 l. ára 60 kr.)
- Kautz Gyula.** A politikai tudomány kézikönyve. 3-dik, ujolag átnézett és javított kiadás. (Franklin-társ. n. 8-r. XVI, 554 l. ára 4 frt 80 kr.)
- Kele Antal.** Kritikai munkálatok a Gabelsberger-Markovits és a Stolze-Fenyvessy magyar gyorsírási rendszerek felett. 8 gyorsírási (magyarázó) táblával. (Aigner Lajos. n. 8-r. VIII, 70, X. l. ára 1 frt.)
- Képviselőházi Irományok.** (Az 1875 évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. XII. kötet. 328—378. l., tartalom, XIII. kötet. 459 l. tartalom, XIV. kötet. 388 l. tartalom, XV. kötet. 557 l. tartalom, XVI. kötet. 1—200 l., XVII. kötet. 1—112 l.)
- Képviselőházi Jegyzőkönyv.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. II. kötet. 257—350 l.)
- Képviselőházi Napló.** (Az 1875. évi augusztus hó 28-ra hirdetett országgyűlés nyomtatványai. 4-r. X. kötet. 33—406 l. tartalom, név- és tárgymutató. XI. kötet. 1—64 l.)
- Kerpely Antal.** Magyarország vaskövei és vasterményei, különös tekintettel a vas legfőbb chemiai és physikai tulajdonságaira. (Magyar természettud. társulat. 4-r. 83 l. 11 fametszettel.)
- Kiállítás.** A magyarországi árvízkárosultak javára Budapesten gróf Károlyi Alajos palotájában 1876. évi májusban rendezett műipari és történelmi — kitételek tárgyainak lajstroma. Fényképezte és kiadta Klösz György. Katalog etc. (Klösz. 8-r. 25 l. XXIV fényképtábla ívrétben.)

- Kiss Áron.** A Szatmármegyében tartott négy első protestáns zsinat végzése. Magyar nyelvre fordította s történelmi bevezetéssel ellátta. (Franklin-társ. 8-r. 64 l.)
- Kodolányi Antal.** A gyümölcsfatenyésztés cserép- és faedényekben, és az így s a szabadföldben nevelt törpefák okszerű, vagyis növényélettani alapokon nyugvó metszése. (Falusi könyvtár 23. szám. Franklin-társulat. 8-r. 100 l. 27 fametszvényvel, ára 50 kr.)
- Kolozsvár környékének kőzetei és ásványai,** tekintettel ipari alkalmazhatóságukra. (Kolozsvár. Stein János nyomdája. 8-r. 27 l.)
- Konkoly Miklós.** A teljes holdfogyatkozás 1877. február 27-én és az 1877. (Borelli) I. számú üstökös színképének megfigyelése az ó-gyallai csillagdán. (Értekezések a mathemat. tudományok köréből. V. kötet. 8. sz. Akadémia. 8-r. 7 l. ára 10 kr.)
- Koroda Pál.** Költői elbeszélések. (Tettey Nándor s társa. 12-r. IV, 81 l. ára 1 frt.)
- Könyvek,** Jogi ismétlő-, gyűjteménye. V. (L. Anonymus.)
- Könyvek,** Ó-testamentomi apokrifus. (L. Kámory Sámuel.)
- Könyvesház,** Magyar. 36. 37. (L. Caballero, Sealsfield Károly.)
- Könyvtár,** Falusi. 23. sz. (L. Kodolányi.)
- Könyvtár,** Közhasznú családi. 19. sz. (L. Steiner János.)
- Könyvtár,** Olesó. 40. sz. (L. Lessing.)
- Könyvtára,** Magyar orvosi könyvkiadó társulat. XXX. köt. (L. Orth J.)
- Közmunkák,** Fővárosi, tanácsának hivatalos jelentése 1876-dik évi működéséről. (Hornyánszky Viktor nyomdája. 4-r. 48, 12 l.)
- Kriesch János.** A természetrajz vezérfonala. II. rész. Növénytan. 4-dik kiadás. Átdolg. Simkovits Lajos. (Nagel Bernát. n. 8-r. VII, 310 l. ára 1 frt 80 kr.)
- Kruesz Krizosztom.** Főpásztori szózat a keresztény hívekhez. (Komárom. Siegler Károly nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Kun Zoltán.** Értekezés a pneumaticus gyógykezelésről a légzőszervek bántalmainál. (Sárospatak. Pfeifer Nándor. n. 8-r. II, 66 l. ára 80 kr.)
- Kvassay Jenő.** Rétmívelés, különös tekintettel az alagesővezésre és öntözésre. 83 fametszetű ábrával. A földm., ipar- és keresked. minist. által jutalmazott pályamű. (Eggenberger n. 8-r. XI, 213 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Lázár Gyula.** Az ozmán uralom története Európában. I. kötet. A török nemzet őstörténelmétől egész I. Szelim haláláig (1520). (Franklin-társulat. 8-r. VIII, 334 l. ára 4 frt.)
- Lenhossék József.** Az emberi vese Malpighi-féle lobrai. (Érték. a természettud. köréből. VIII. köt. 5. sz. Akadémia. 12 l. 3 ábrával. ára 20 kr.)
- Lenhossék József.** Polymikroskop. (Akadémia évkönyvei. XV. köt. 5. db. Akadémia. 4-r. 21 l. 3 táblával. ára 40 kr.)
- Lessing G. E.** Laokoon, vagy a festészet és költészet határaitól. Futólagos fejtegetésekkel az ókori művészet történetének egyes pontjaihoz. Ford. és bevezette Braun Zsigmond. (Olesó könyvtár 40. sz. Franklin-társ. 16-r. 280 l. ára 50 kr.)
- Lewes György Henrik.** A philosophia története Thalestől Comteig. Az angol eredeti 4-dik javított és részben átdolgozott kiadás után a m. tud. akadémia megbízásából fordította Bánóczy József. II. kötet. (Akadémia. 8-r. IV, 654 l.)

- Lindner Gusztáv.** Az építkezési és tűzrendészeti valamint a tűzbiztosítási ügynek reformja Magyarországon. (Külön lenyomat a »Magyar Themis«-ből. Athenaeum 8-r 88 l.)
- Losoncy József.** A Mindenség létesülése; az állag, és élet keletkezése; az érzés és szellem, a lélek keletkezése és működése, a teremő-isteni vilerő-egyenlítésbe. 2. kiadás. (Debreczen. Szerző. 8-r. ára 50 kr.)
- Lukas József.** A hatodik nagyhatalom vagy: a modern sajtó. A magyar viszonyokra való tekintettel közli Tomor Ferenc. (»Hunyadi Mátyás«-intézet. 8-r. 175 l. ára 1 frt.)
- Lukács Gyula.** A török nemzet vendégei. A magyarországi török rokonszenvi tüntetések, s a konstantinápolyi út története. (Metzger Emil. 8 r. 111 l. ára 1 frt.)
- Macanlay.** Anglia története II. Jakab trónralépte óta. Fordította Zichy Antal. IV. köt. (Akadémia 8-r. 545 l.)
- Martin Lajos.** A változtatási hánylat alkalmazása a Propeller-fölület egyenletének lefejtésére. (Értek. a mathemat. tudom. köréből. V. köt. 7. sz. Akadémia. 8-r. 30 l. ára 20 kr.)
- Mezei Ernő.** Bolyongások az olasz ég alatt. (Zilahy Sámuel. 8-r. VII, 171 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Mezei Ernő.** Tisza Kálmán 1877-ben. (Rosenberg testv. k. 8-r. 59 l. ára 40 kr.)
- Miavecz László.** A földművelés-, ipar- és kereskedelmi m. kir. ministerium által az 1867—1876. években kiadott és 1876. év végén még érvényben állott m. kir. távirászati rendeletek gyűjteménye. A táviradai teendők egyes szakjai szerint csoportosítva tárgymutatóval és tartalom-jegyzékkel ellátva. (Hornvánszky. nyomdája. 4-r. 154 l. ára 3 frt.)
- Mihalkovics Géza.** Az agy fejlődése magasabb rangú gerincezesek és emberi ébrenyeken tett vizsgálatok nyomán. (Akadémia évkönyvei XV. köt. II. darab. Akadémia. 4-r. V, 224 l. 65 ábrával 7 köny. táblán. ára 3 frt.)
- Mill János Stuart.** A deductiv és inductiv logika rendszere, mint a megismerés elveinek és a tudományos kutatás módszerének előadása. Az eredeti 7-ik kiadása után a m. t. akadémia megbízásából ford. Szász Béla. II. köt. (Franklin. társ. 8-r. IV, 496 l. ára 3 frt.)
- Mindszenty Gedeon és Zsasskovszky Endre.** Hymnus a Pápáért. IX. Pius ő szentsége 50 éves püspöksége emlékeül. 1877. június 3. (Eger. Érsek-lyceumi nyomda. 4-r. 8 l.)
- Ministerium.** A közmunka- és közlekedési m. kir., kiadmányai. XII. füzet. (L. Calandra Claudio.)
- Molitor Vilmos.** Égető kérdések. Magyarítá a kalocsai növendékpapság »Sz. Ágoston-egylete. (Kalocsa. Malatin és Holmeyer nyomdája. 8-r. 173 l.)
- Moller Ede.** Magyar Kalliope. Széptani fejtegetés (Szigeti veszedelem. Zalán futása. A kiovi csata.) (Sopron. Aigner Lajos. 16-r. II. 252 l. ára 2 frt.)
- Montépin Xavér.** A házasságtörés drámái. Legujabb társadalmi regény, 32 eredeti párisi képpel. Franceziából ford. Mártonffy Frigyes. 1—8 füz. (Mehner Vilmos. n. 8-r. 1—320 l. egyes füzet ára 25 kr.)

- Montépin Xavér.** A vörös boszorkány. Regény. Ford. Berényi. II—III. kötet. (Szépirodalmi Csarnok. X. évf. 4—6. füzet. Szerkeszti Friebeisz Ferencz. 8-r. 65—190., 1—112. Egy füzet ára 30 kr.)
- Montépin Xavér.** Páris tragédiái. Regény. Ford. Mártonffy Fr. VII—XIV. kötet. (Pfeifer Nándor. 8-r. ára 6 frt.)
- Muzeum,** Kis Nemzeti, 38. szám. (L. Verne Gyula.)
- Nagy Alajos.** Ifjúságunk elszilajulása. Külön lenyomat a »Népiskolá«-ból. (Eger. Ersek-lyceumi könyvnyomda. 8-r. 68 l. ára 30 kr.)
- Ney Ferencz.** Gyakorlati német nyelvtan Ollendorf H. G. tanmódszere alapján, mely szerint német nyelven olvasni, írni és beszélni a legrövidebb idő alatt alaposan megtanulhatni. Tanodai s magánhasználatra. I. rész. 14-ik kiadás. (Lampel R. 8-r. II, 262, VII l. ára 1 frt.)
- Nordheim Gyula.** A német nyelv sajátossága. A magyar nyelv sajátságokra vonatkozó jegyzetekkel. Rövid tan- és kézi könyv iskolai és magánhasználatra. (Lafite Emil. 8-r. VI, 208 l. ára 1 frt 30 kr.)
- Nőiparegylet,** Az országos, évkönyve az 1876-ik évről. (Kocsi Sándor nyomdaja. 8-r. 45 l.)
- Oklevéltár,** Békésmegyei. (L. Haan Lajos és Zsilinszky Mihály.)
- Olvasókönyv** középiskolák alsó osztályai számára. II. füzet. (L. Békési)
- Ónody Bertalan.** Khiva gazdasági növényeiről és a velök hazánkban megkezdett honosítási kísérletekről. (Kilián Frigyes. 8-r. 15 l. ára 25 kr.)
- Pachtler G. M.** A humanitás bálványa, vagy a szabadkőművesség positiv része. Német eredetiből ford. K. R. és a pécsi növ. papság Szt. Pál társulata. 2 köt. (Tetty Nándor s társa. n. 8-r. IV, 430 s 471 l. ára 3 frt.)
- Pachtler G. M.** A szabadkőművesség titkos hareza trón s oltár ellen. (Német eredetiből fordította K. R. (Tetty Nándor s társa. N. 8-r. IV, 340 lap ára 1 frt 20 kr.)
- Pálffy József.** A keresztény anyaszentegyház rövid története. Kisebb kiadás. evang. népiskolák számára. 3. kiadás. (Kókai Lajos. 8-r. 87 l. ára 36 kr.)
- Périn Károly.** A keresztény társadalom törvényei. Magyarítá a budapesti közp. növendékpapság magyar egyházirodalmi iskolája. 8-r. VIII. 620 l. ára 3 frt
- Pius,** IV. római pápa ő szentségének élete. Ő szentsége folyó évi június 3-iki 50 éves püspöki jubilaumának emlékére (IX. Pius pápa jól talált arezképével). (Ürge László. k. 8-r. 56 l. ára 30 kr.)
- Plósz Sándor.** A magyar váltójog kézikönyve. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. V, 333 l. ára 2 frt 80 kr.)
- Propper N. János.** Magyar szokások és erkölcsök a XVII. században. (Debreczen. Szerző. 8-r. 94 l.)
- Rác Miklós.** Egyházi beszéd az év első napján. (Debreczen. Városi nyomda. 8-r. 15 l. ára 15 kr.)
- Rápoly Károly.** A kezdet titkai. Kedélyes költői rajz 3 szakaszban. (Brassó. Aigner Lajos biz. 12-r. 7, 112 l. ára 50 kr.)
- Remekírók,** Görög és latin, gyűjteménye. 13. (L. Cicero.)

- Rendeletek tára.** Magyarországi. XI. folyam. 1877. Hiv. kiadás. 1. füzet. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 80 l. ára 50 kr.)
- Révész Imre.** Adalékok a m. t. Akadémia történetéhez. (Értek. a Nyelv- és Széptudományok köréből. VI. köt. 6. szám.)
- Ribáry Ferencz.** A legújabb kor története. Bevezetésül: a XVIII. század bölcseleti irodalmának ismertetése. (Athenaeum. 8-r. 312 l. ára 1 frt 70 kr.)
- Roder Adolf.** Levélszerinti oktatás a német nyelv öntanulására. Toussaint-Langenscheidt tanmódszere alapján. 31—40 levél. (Grimm Gusztáv. n. 8-r. 481—743 l. ára 20 kr. Az összes levél együtt 6 frt.)
- Roller J.** Rajzfüzetek a népiskolai szabadkézi rajz gyakorlásához. 4 füzet. (Tettye Nándor s társa. 4-r. 16 l. ára 12 kr.)
- Ugyanaz. 4 füzet. Leányiskolák számára. (Tettye Nándor s társa. 4-r. 16 l. 12 kr.)
- Rudnyánszky Gyula.** Fanny dalai. (Tettye Nándor s társa. 16-r. 64 l. ára 1 frt.)
- Sand Gyula.** Césarine. Regény. Francziából ford. Rózsaági Antal. 2 köt. (Kassa, Maurer Adolf. k. 8-r. 228 és 262 l. ára 2 frt 50 kr.)
- Sándorffy Lajos.** Színházi Búcsüemlény. (Maros-Vásárhelyt. Imreh Sándor nyomdája. 8-r. 8 l.)
- Schiefner Ede.** Szent beszéd T. Dinya János nagyváradai l. sz. áldozár Endrődön 1877-ik év február hó 11-ikén tartott első szent miséje alkalmával. Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 15 l.)
- Schuch József.** Adatok a járulékos gyökerek fejlődéséhez. (Értek. a Természettudományok köréből. VIII. köt. 3. szám. Akadémia. 8-r. 10 l. ára 10 kr.)
- Schwarzer Viktor.** A hortobágyi keserűvíz elemzése. (Értek. a Természettudományok köréből. VIII. köt. 2. szám. Akadémia. 8-r. 12 l. ára 10 kr.)
- Sealsfield Károly.** Egy túlvilági adósság. Elbeszélés. Ford. és életrajzi essayvel ellátta Csukási József. (Magyar Könyvesház. 37. Aigner Lajos. 16-r. 55 l. ára 20 kr.)
- Sebetie Rajmond.** Oktatás a kardvívásban. Iskolai s magán képzésre. A m. k. honvédelmi minisztérium által csapatiskolák számára elfogadott tankönyv. (Debreczen. Szerző. 8-r. II. 69 l.)
- Séda Ernő.** Az öngyilkosság, fejtegetve vallási, bölcseleti, jogi, történeti, lélektani, erkölcsi és társadalmi szempontokból. A bp. m. k. tudom.-egyetem által a Horváthféle jutalommal koszorúzott pályamű. (»Hunyady Mátyás«-intézet. 8-r. XI. 490 l.)
- Steiner Antal.** Vizsgálatok a Fulminátok (durrsavvegyek) vegyalkata felett. (Értek. a Természettudom. köréből. VIII. köt. 4. sz. Akadémia. 8-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Steiner János.** Tanácsok a gyermek természetszerű testi nevelésére. Ford K. Beniczky Irma. (Közhasznú Családi Könyvtár. 19. Franklin-társ. 8-r. 112 l. ára 40 kr.)
- Szabályrendelet** a jog- és államtudomány. egyetemi karoknál tartandó tudorsági szigorlatokról s a tanulmányi és vizsgálati rendszer újjászervezése tárgyában. (Kolozsvár. 8-r. Stein János nyomdája. 8-r. 17 l.)
- Szabályzat,** Gyakorlati, a magyar kir. Honvéd lovasság számára II. rész. Hivatalos kiadás. (Légrády testvérek. 8-r. VIII. 96 l.)

- Szabó József.** Az ivóvíz kérdése Budapesten. Három előadás. (Népszerű természettud. előadások gyűjteménye. 6. Kilián Frigy. k. 8-r. 88 l. ára 50 kr.)
- Számitó,** A mindenkor kész, vagyis kisegítő kézikönyv vásárlók és eladók számára. VI. javított kiadás. Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Szántó József.** Függelék az 1877. évi »Jogász Naptárhoz«, mely az abban 1876. évi szeptember 20-tól, 1877. évi mártius 15-ig történt változásokat tünteti ki. (Hornvánszky nyomdája. 8-r. 47 l.)
- Szentiványi Kálmán.** Egyesült Maros-Tordavármegye 1876-ki állapotáról s tett közigazgatási intézkedésekről évi jelentés. (Maros-Vásárhelytt. Imreh Sándor nyomdája. 8-r. 51 l.)
- Szilágyi István.** Adalékok a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez (Értekezések a Nyelv- és Széptudományok köréből. VI. köt. 6 sz. Akadémia. 8-r. 100 l. ára 60 kr.)
- Szilágyi Sándor.** Carillo Alfonz diplomacziái működése (1594—1598.) (Értek. a történelmi tudományok köréből. VI. köt. 10. szám. Akadémia. 8-r. 60 l. ára 30 kr.)
- Szirontai Artur.** (Tóth). Sátánszirt. Regény. (Kókai Lajos. k. 8-r. IV, 458 lap ára 1 frt.)
- Szoliner József.** A légzőszervek és szív betegségeinek metriapneumatikus gyógy módja s annak története. A pneumatometria (légző erő-mérés), spirometria (légző képesség-mérés) és thoroca (mell-mérés) függelékével gyakorló orvosok s jelöltek számára. Egy fametszvényvel. (Rautmann Frigyes. n. 8-r. 52 l. ára 1 frt 40 kr.)
- Szombathy Ignác.** Magyar történelmi időrend vezérfonala. II. rész. 1270—1526. (Győrött. Czéh Sándor nyomdája. 8-r. 34 l. ára 20 kr.)
- Sztehlo András.** Evangéliomi-keresztyén Vallástan polgáriskolák, algymnasiumok, reálanodák és a confirmatioi oktatás számára. 4. kiadás. (Grill Károly. 8-r. 47 l.)
- Táncsics Mihály** művei. XI. kötet. (Majoros István. 8-r. 120, 94 l. ára 1 frt 50 kr.)
- Tanko János.** Világtörténelem. Amerika fölfedezésétől a forradalmak koráig. Reáliskolai tanulók használatára. Weber György művei nyomán. III. rész: Ujkor. A VI. oszt. számára. (Lampel R. n. 8-r. II, 134 l. ára 80 kr.)
- Tár,** Magyar történelmi. A történelmi kútfők ismeretének előmozdítására kiadja a m. t. Akadémia történelmi bizottsága. XXII—XXIII—XXIV. kötet. (Akadémia. 8-r. 287, 258, 300 l.)
- Télfi Iván.** Eranos. (Értek. a Nyelv- és Széptudományok köréből. VI. köt. 9. sz. Akadémia. 8-r. 34 l. ára 20 kr.)
- Teleki Domokos** gróf. A székely határőrség története. A szerző hátrahagyott kéziratából közzé tette Szabó Károly (Franklin-társulat nyomdája. 8-r. 226 l. ára 2 frt.)
- Tési Mihály.** Emlékö. A két esonka honvéd. Az 1877-ik év május 21-én tartandó budai honvéd sírok látogatása alkalmára. (Bartalits Imre nyomdája. 8-r. 8 l.)
- Thackeray W. M.** Pendennis története, jó és balszerencséje, barátjai és legnagyobb ellensége. Fordította Fáy Béla. Négy kötet. (Légrády testvérek nyomdája. 8-r. 258, 302, 335, 280 l.)
- Tisza-szabályozó-társulat,** A felső-szabolesi, 1876. év november hó 30-án Kis-

- Várdában tartott közgyűlésének jegyzőkönyve. (Buschmann F. nyomdája. 8-r. 29 l.)
- Todd Alpheus.** A parlamenti kormányrendszer Angliában, s annak eredete, kifejlődése és gyakorlati alkalmazása. A m. t. Akadémia megbízásából ford. Dapsy László. II. köt. (Akadémia. 8-r. 617 l.)
- Tóth Kálmán.** Irka-firkák. Elbeszélések, emlékjegyzetek, novellák, jellemvázlatok s több efélék. (Aigner Lajos. k. 8-r. IV, 159 l. ára 1 frt 50 kr.)
- (Törvények).** az 1877. évi törvények gyűjteménye. Hiv. kiadás. I. füzet. I—X. (Zilahy Sámuel. n. 8-r. 16 l. ára 20 kr.)
- Ugyanaz. Zsebkiadás. (Zilahy Sámuel. 16-r. 32 l. ára 20 kr.)
- Váltótörvény.** a magyar, és a váltoeljárás az ezekre vonatkozó törvényekkel és rendeletekkel kiegészítve. Betűrendes tárgymutatóval. (Eggenberger k. 8-r. 40 s 121 l. ára 90 kr.)
- Uzoni Sándor.** A birtokról annak védelme szempontjából ausztriai jog szerint. (Eggenberger. 8-r. 66 l. ára 40 kr.)
- Vaszary Kolozs.** Adalékok a m. t. Akadémia történetéhez. (Értek. a Nyelv- és Széptudom. köréből. VI. köt. 6. szám.)
- Verne Gyula.** Híres utazók és híres utazások története a legrégibb kortól kezdve. Ford. Vértesi Arnold. (Kis Nemzeti Múzeum. 38. szám. Franklin-társulat. 8-r. 240 l. ára 50 kr.)
- Wagner Vilmos.** Építési illetékkiszabás, átszámítási és segédtáblák a méter-mértékre alkalmazva, a m. k. pénzügyminisztérium főfelügyelete alatt álló hivatalok számára. I. rész. Építési illetékkiszabás és átszámítási táblák a méter-mértékre alkalmazva. 11 ábrával. Kiadja a m. k. pénzügyminisztérium. (Grill Károly. 8-r. IV, IV, 257 l. ára 2 frt 60 kr.)
- Wekerle László.** Az észjog vezérelvei. Értekezés a »principium essendi, fiendi et cognoscendi« nyomán. (Aigner Lajos. n. 8-r. 79 l. ára 1 frt.)
- Wenzel Tivadar.** A magyar magán jog rövid áttekintése. (Pfeifer 8-r. XI. 204 l.)
- Witt Fülöp.** A légnyomás két népszerű előadásban. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp nyomdája. 8-r. 44 l. ára 30 kr.)
- Witt Fülöp.** A villamosság két népszerű előadásban. (Nagy-Kanizsa. Fischel Fülöp nyomdája. 8-r. 44 l. ára 40 kr.)
- Zachar Gyula.** A francia kettős könyvvitel alkalmazása hitelintézeteinkben. (Első magyar egyesületi könyvnyomda. 8-r. 175 l.)
- Zalay Pál.** Halottkémi kalaúz. Gyakorlati útmutatás a hivatalos szabályrendelet alkalmazására és megértésére; a szabályrendelet hivatalos szövegével. Orvosok és halottképek használatára. (Eggenberger. 8-r. 125 l. Két fametszetű ábrával, ára 80 kr.)
- Zlinszky Imre.** A magyar telekkönyvi rendtartás mai érvényében. Egenlő tekintettel az elmélet és gyakorlat igényeire s különös figyelemmel a felsőbb bíróságok határozataira. 2. ujjonnan átdolgozott kiad. (Pfeifer Nándor. n. 8-r. VIII. 327 l. ára 3 frt.)
- Zsilinszky Mihály.** Az egyetemes történelem főbb eseményei életirati vázlatokban. I. rész: Ó-kor. 4-ik jav. kiad. (Kilián Frigyes. 8 r. VIII, 144 l. ára 60 kr.)

Hazai nem-magyar irodalom.

- Bachsitz Moriz.** Der Kurort Szklno in topographischer, geologischer, historischer, phisikalisch-chemischer Hinsicht und seine physiologischen und therapeutischen Wirkungen. (Wodianer nyomdája. 8-r. 27 l.)
- Balogh Tihamér.** Die Behandlungs-Methoden der Diphtheritis. (Lafite és Elsner. 8-r. 85 l.)
- Böhm Hermann.** Treffer und Fehlschüsse aus einer ungezogenen Stahlfeder nach lebenden Zielscheiben. Humoristische Vorlesung. (Wodianer nyomdája. 8-r. 29 l.)
- Corvina.** (Deutsch Mór. 8-r. 17 l.)
- Entgegnung** auf die Brochüre: ist das »Du« im österreichischen Officiers-Corps zeitgemäss? (Grill Károly. 8-r. 31 l.)
- Fraknói Wilhelm.** Skizze der Culturzustände Ungarns. (Separat-Abdruck aus dem I. Hefte der »Literarische Berichte aus Ungarn.« Franklin-társ. 8-r. 49 l.)
- Gáspár Ignatz.** Erster Unterricht in der Erdbeschreibung für die Volksschulen Ungarns. (Tetty és társa. 8-r. 90 l. 23 fametszvényvel. ára 40 kr.)
- Krebs Gotthold.** Militärische Beredsamkeit. Eine Sammlung kriegsgeschichtlicher Beispiele. (Grill Károly. 8-r. 59 l.)
- Landesgesetze** des Jahres 1877. I. Heft. I—IX. (Ráth Mór. 8-r. 18 l. ára 20 kr.)
- Licht und Schatten.** Schauspiel in fünf Acten. (Laufer Vilmos. 8-r. 160 l.)
- Lindner Gustav.** Zur Reform des Bau-, Feuerpolizei- und Versicherungswesens in Ungarn. (Pfeifer F. 8-r. 47 l.)
- Nordheim Julius.** Das Eigenthümliche der deutschen Sprache. Kurzgefasstes Lehr- und Handbuch für Schule und Haus. (Lafite és Elsner. 8-r. 190 l. ára 1 frt 20 kr.)
- Rechnungsfaulenzer,** Untrüglicher. Unentbehrliches Hilfsbuch für Käufer und Verkäufer. 6-te Auflage. (Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Regulirung,** Die, einiger ung. Municipien. (Ráth Mór. 8-r. 31 l. ára 40 kr.)
- Sváby Coloman.** Das Eisenbad Bösing. Aus Anlass des hundertjährigen Jubiläums am 27. Mai 1877. (Pozsony. Angermayer Károly. 8-r. 8 l.)
- Szohner J.** Gemeinnützige Mittheilung über die pneumatische Behandlung als einer der verlässlichsten Heilmethoden der verschiedenen Brust- und Herzkrankheiten, mit Hinweisung auf die vielartigen bis nun unbeachtet gebliebenen vorzüglichen Eigenschaften der Quellen des Curortes Gleichenberg in Steiermark. (Kornis Alajos nyomdája. 8-r. 20 l.)
- Wucher-Gesetze.** (Ráth Mór. 8-r. 8 l. ára 20 kr.)
- Curtii Rufi,** Quinti, orationes electae. Edidit Stephanus Bodor. (Rimaszombat. Rábely Miklós betűivel. 8-r. 32 l.)
- Findura** Stephanus e Söreg. Vade, referque pios Elegia candida sensus sincero vatis pectore progenitis venerabili Capitulo Rosnaviensi. (Rimaszombat. Rábely Miklós betűivel. 4-r. 8 l.)
- Knižnica,** Grossova, pre slow mládež. Swäzok 2—7. (L. Viridion.)
- Sasinek, Franko V.** Dejiny kráľovstva Uherského. Diel II. Sošit 3. (Turócz-Szt.-Márton. Nyomda-részvény-társaság. n. 8-r. 241—408 s I—VI l. ára 1 frt.)

- Schillinger Fr.** Pomoćené (ratovacie) zachádzanie pri zdanlive mrtvých. Toth Emerich, Prisluhovanie pomoci pri krvotokach. (Selmecz, Ioerges J. 8-r. 15 l. ára 10 kr.)
- Toth Emerich.** Prisluhovanie pomoci pri krvotokach. (L. Schillinger Fr.)
- Uputnik,** Najpravedniji računarski Neobhodno pomoćná knjiga za kupce i prodavaoce. 6. naklad. (Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Viridion A. E. T.** Prstenkár. Návod ku shotoweniu prstenow a obrúčok z konskej srsti. (Grossová knižnica. Swázok III. Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 16 l. ára 5 kr.)
- Viridion A. E. T.** Stepársky Kalendárik pre začiatočnikov w owocinárstwe. (Grossová knižnica. Swázok IV. a V. Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 31 l. ára 10 kr.)
- Viridion A. E. T.** Umelkár, čili : Weselý zábawník z kunsstowného umenia. (Grossová knižnica pre slow. mládež. Swázok II. Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 16 l. ára 5 kr.)
- Viridion A. E. T.** Wlk spekulánt. Rozpráwka o jednom wlčkowi z tatranských hôr. (Grossová knižnica. Swázok 6-7. Szakoleza. Skarniel József nyomdája. 8-r. 28 l. ára 10 kr.)
- Biblioteka za ženski svet,** sveska II. III. IV. (Turgenjev J., grof Tolstoj Lav Nikolajewiç, Sandić A.)
- Biblioteka zna narod.** Knjiga prva. (L. Njeguš Petar Petrović.)
- Gotov raesunsijsja,** ili knjiga raesuna za prodavaoce i kupeze. Pridodato razlog nowích Mera. (Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Janković Mil.** Kratak nauk madjarskop jezika pro Samarjaiju. I. Cetorto pofravljeno i ummoženo izdanje. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 8-r. IV. s 99 l. ára 36 kr.)
- Njeguš Petar Petrović :** »Gorski vijenac«, istorijski dogodjaj pri svršetku XVII. vijeka (Biblioteka za narod. Knjiga prva. Ujvidék. Popovics M. testvérek. 16-r. XII, 124 l. füzve ára 50 kr.)
- Novaković Stojan.** Srpske narodne zaponetke IV. izdanje zadužbine Cupićeve. (Pancsova. Jovanovics testvérek. 8-r. XXXIII. s 283 l. ára 1 ft.)
- Popović Panta,** Barjaktar Bojana, pripovetka iz hercegovačkog ustanka 1875. (Ujvidék. Popovits M. testvérek. 16-r. 30 l. ára 10 kr.)
- Sandić A. :** »Draga« (Kárla) pripovetka iz českog života seoskog. Napisala Božena Njemeova. (Biblioteka za ženski svet, sveska IV. Ujvidék. Popovics M. testvérek. 8-r. XVI, 68 l. füzve ára 40 kr.)
- Tolstoj Lav Nicolajewiç (grof).** »Sreća u braku.« S' ruskoga preveo Sava Petrović. (Biblioteka za ženski svet, sveska III. Ujvidék. Popovits M. testvérek. 8-r. VIII, 144 l. ára 60 kr.)
- Turgenjev Ivan Sergijejić :** »Faust«, s' ruskoga preveo A Hacíč. (Biblioteka za ženski svet, sveska II Ujvidék. Popovits M. testvérek. k. 8-r. XII, 72 l. füzve ára 30 kr.)
- Filipović Ivan,** hrvatski i njemački rječnik, II. dio »hrvatsko-njemački« sv. 24. (Zágráb. Hartmáñ Lipót. 1841-1920 l. ára 35 kr.)

- Kosovo.** srpske narodne pjesme o boju na Kosovu. Pokušaj da se sastave u cjelinu kao spjev. Treće izdanje. (Zágráb. Hartmán Lipót. 8-r. 80 l. ára 30 kr.)
- Kukuljević Sakeinski Ivan.** Hrvati za nasljednoga rata. Preštampano iz XXXVIII. knjige »Rada Jugoslavenske akademije znanosti umjetnosti.« (Zágráb. Tisak Dioničke tiskare. 8-r. 100 l.)
- Magdić Mile.** Topografija i poviest grada Senja. (Zeng. Luster 8-r. 160 l. Zeng város fényképével. ára 80 kr.)
- Záhalnič.** Opravdivý rátajúci. Nezhádžajúca pomáhačá kniha pre kupecu a predavačou. 6. náklad. (Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Cipariu Tim.** Despre limb' a romana. Suplementu la Sintactica. (Nagyszeben. Filtseh S. nyomdája. 8-r. 59 l.)
- Formulariu** infalibile de calculare. Ne-aperatu de lipsa pentru cumperatori si vendiatori. Ed. a VI. (Eggenberger. 8-r. 120 l.)
- Velceanu Mihailu.** Educatiunea de scóla si acasa. (Sibiu. Krafft W. nyomdája. 8 r. 91 l.)
- Bugistre-Belleysan.** Les intrigues moscovites en Turquie. La vérité sur les massacres de Bulgarie. II. édition. (Franklin-társulat. 8-r. XV. 332 l. ára 5 frank.)
- Mažuranić Giovanni,** Morte di Ismail Cenić-Aga. Poema. Arad. in metri italiani dal P. E. Bolla. (Fiume. Rospini Xaver. 8-r. LXI, 63 l. ára 1 frt 20 kr.)

Vegyes közlemények.

A M. N. Múzeum könyvtára az 1877-ik év első felében gyarapodott:

1. Vásárlás útján 1628 nyomtatványnyal, 458 oklevéllel és 7 kötet kézirattal. Ezekért kiadott 1997 frt 67 kr.

2. Ajándékok útján 1026 nyomtatványnyal, 569 oklevéllel és 7 kötet kézirattal.

3. Kötetes példányokból: 1891 nyomtatványnyal.

Bekötöttetett 590 kötet és 3006 apró nyomtatvány.

Az olvasók száma 11813 volt, kik 21727 nyomtatványt, 2567 oklevelet és 380 kéziratot használtak.

Szegedi Pál, XVI. századbeli olasz költő. A N. Múzeum könyvtára közelebb antiquáriusi úton több ritka XVI—XVIII. századbeli hazánkat érdeklő olasz nyomtatványnak jött birtokába. Különösen figyelemreméltó egy négy 8-adrétű levélből álló kis füzet, melynek czíme a következő: „Capitolo in lode de cocchi molto ingegnioso, con un sonetto per il contrario, cosa degua di essere veduta et letta. Novamente posta in luce. In Fiorenza. Et ristampata in Bologna

per Alessandro Benacci. 1572. Con licentia de i Superiori.“ („Egy fejezet a kocsí dicséretéről, egy sonettel, mely az ellenkezőt tartalmazza.“) A füzet élén ajánlólevél áll: „All' Illustrissima et Eccellen-sissima Signora la S. Leonora Cibba Marchesa di Cittone dignissima nolto mia Patrona honoratissima.“ Aláírva „Di V. S. Illustrissima humilissimo servitore *Paolo Zeguedi di Pest Ungaro*.“ Az ajánlólevélben elbeszéli, hogy ezen, a kocsit magasztaló vers véletlenül jutott kezébe, és barátai több év óta sürgetik, hogy azt bocsássa közre. Midőn ezt teszi, a marchesának ajánlja hálája jeléül, melyet szegénysége miatt (perche is sono povero) másként nem bizonyíthat be. Úgy látszik a levelet Florenzben írta, mert e városról így ír „questa santo magnifica et honorata citta di Firenze.“

Hogy a versnek Szegedi a szerzője, kétségtelen. Gyakran előforduló eset az, hogy a szerző úgy tüntette fel művét, mintha arra véletlenül akadt, és ő csak kiadója volna. Egyébkint a vers Magyarországról is említést tesz:

„Non posso dire a quel che 'l Cocchio e buono
Ne come in Ungheria e in Fiandra s' usa
Prestarli in poste con d' argento il suono.“

A verset, mely a kocsit magasztalja, sonett követi, mely a kocsí használatának káros következményeit adja elő.

Szerzője kétségkívül ugyanaz a személy azzal a Szegedi Pállal ki 1578. a wittenbergi magyar tanulók seniora volt és a következő évben sárospataki tanár lett.¹⁾ Irodalmi munkásságáról eddig semmit sem tudunk. Aligha nem az egyetlen magyar író, ki olasz verseket írt.

Idari Péter „Historia Alexandri magni“ című magyar verses munkájából, mely Debreczenben 1582-ben jelent meg, és a melyből ekkorig csak két példányt ismertünk — az egyik Nagy István könyvtárával külföldre vándorolt, a másikat a bécsi Theresianum könyvtára bírja — a múzeumi könyvtár egy tisztán és épen fenntartott példányt szerzett Butsch augsburgi antiquáriustól. Ára 60 német mark volt.

Héber Corvinák. Hochmuth Ábrahám rabbi a „Veszprém“ május 22-iki számában felhívja a tudományos körök figyelmét Fürst

¹⁾ Sárospataki füzetek. 1864. 411. l.

Gyula „Geschichte des Karäerthums“ című munkájára (Lipcese 1861—5.). Ebben Ahron ben Ellija tudós férfiúnak munkáit ismeretvéen, midőn (II. 276 l.) a „Szefer ha-Miczvoth“ című munkáról (Parancsok könyve) szól, megjegyzi, hogy annak egy kézírati példánya megvan a jénai egyetem könyvtárában, hová „a budai zsákmányból került“; 287 4-edrétű pergamen lap. Továbbá ezen munkának az állatok megöléséről szóló második szakasza mint kézírát megvan a lipcei városi könyvtárban, mely 1470-ben Konstantinápolyban Josef ben Száádja által egy Michael ben Baruh nevezetű ifjú számára készíttetett, 28 lapot foglal magában s mint függelék egy másik Ecz-Chájjim nevezetű nagyobb munkához van csatolva. Emez (Ecz-Chájjim) mint amaz a zsákmánydarabokhoz tartoznak, melyek Budának, Leopold serege által 1686-ban történt bevétele alkalmával raboltattak el. — 273. lapon az Ecz-Chájjimnek Leyden, München, Bécs, Lipcese és Velenceze könyvtáraiban meglevő kézíratairól szólván, azt mondja: „Ezen munkának tudományos kiadása (Lipcsében 1841. 8) a lipcei azaz a budai és a müncheni kézíratok után készíttettek el.“

Ezekből láthatni, — mondja Hochmuth — hogy Ahron ben Ellija Káraíta tudós munkái közül a Corvina-féle könyvgyűjteményben voltak: 1. Ecz-Chájjim (Lipcese), 2. Gán-Éden, vagy Szefer ha-Miczvoth (Jéna), 3. ennek egy szakasza (Lipcese).

A nm. vallás- és közoktatási ministerium felhívására a következő könyvtárak ismertetései érkeztek be.

A losonczyi könyvtárak *Concilia Milostól.*

A győri püspöki nagyobb seminárium könyvtára *Kisfaludy Bélától.*

A nyitrai székesegyház könyvtára.

A ugocsamegyei népkönyvtár *Doby Antaltól.*

A győri kir. jogakadémia könyvtára *dr. Kautz Gusztávtól.*

A pécsi püsp. joglyceum könyvtára *dr. Daempff Sándortól.*

A nagy-körösi ref. lyceum könyvtára *Mészöly Gáspártól.*

A nagy-körösi reform. tanító-képezde könyvtára *Losonczy Lászlótól.*

A pozsonyi evang. lyceum könyvtára *Harmath Károlytól.*

A késmárki evang. lyceum könyvtára *Palcsó Istvántól.*

A rozsnói evang. gymnásium könyvtára *Kramarcsik Károlytól.*

Az *igloi* evang. főgymnásium könyvtára *Pákh Károlytól*.

A *nyíregyházai* evang. gymnásium könyvtára.

A *miskolczi* evang. algymnásium könyvtára *Szántó Jánostól*.

A *sajó-gömöri* evang. algymnásium könyvtára *Oravecz Mihálytól*.

A *gömöri* evang. esperesség *rozsnyói* könyvtára *Krausz Lajostól*.

A *gömöri* evang. esperesség *kövvi* könyvtára *Bradofka Károlytól*.

A *gömöri* evang. esperesség *csetneki* könyvtára.

A *csurgói* helv. hitv. gymnásium könyvtára *Zöld Ferencztől*.

Az *eperjesi* evang. collégium könyvtárai *Rosenberg Mór*, *Hazslinszky Frigyes* és *Flórián Jakabtól*.

A *selmeczi* ev. lyceum könyvtára *Timkó Jánostól*.

A *nagy-váradi* kir. jogakadémia könyvtára *dr. Bozoky Alajostól*.

A *pápai* ref. collégium könyvtára *Rózsa Istvántól*.

A *nagy-szebeni* kir. jogakadémia könyvtára *dr. Sentz Alajostól*.

A *kishonti* evang. esperesség *rimaszombati* könyvtára *Glauf Páltól*.

A *kishonti* evang. esperesség *cserencsényi* könyvtára *Krno Andrástól*.

A *pannonhegyi* főapátság könyvtára *Kuncze Leótol*.

A *soproni* ev. lyceum könyvtára *Müllner Mátyástól*.

A *kolozsvári* ref. főtanoda könyvtára *Szabó Sámueltol*.

A *háromszéki* Cserei-Múzeum könyvtára *Vasady Gyulától*.

A *bodoki* gróf Berényi-féle könyvtár *Deák Farkastól*.

A *nagy-enyedi* ref. collegium könyvtára *Bód Pétertől*.

A *székely-udvarhelyi* reform. collégium könyvtára *Szakács Mózeztől*.

A *sepsi-szent-györgyi* ref. tanoda könyvtára *Fülöp Gézátol*.

A *zilahi* ref. gymnásium könyvtára *Török Istvántól*.

A M. N. MÚZEUM KÖNYVTÁRA

keresi megvásárlás végett a következő műveket:

1) »Magyar Orvosok és Természetvizsgálók nagygyűlésének munkálatai«-ból az 1., 4., 12., 15., 16. kötetek.

2) »Budapesti Szemle.« Szerkeszti Csengery Antal. I., III. füzet 1857. évfolyamából, XI. füzet az 1858. évfolyamból.

3) Sárospataki Füzetek.

1857. évf. 2. féléve.

1857/8. évf. II., VI—X. füzetek.

1859. vagy 3. évf. IV., VI., VII., VIII., IX., X. füzetek.

1864. vagy 8. évf. II. füzet.

1866. vagy 10. évf. IX., X. füzetek.

1869. vagy 13. évf. VI., VII., VIII., IX., X. füzetek.

4) Színházi Zsebkönyv. 1841., 1848., 1851., 1852., 1865. évf.

18. századbeli magyar irodalom.

1) Molnár J.: Az Anyaszentegyháznak története. 4-dik kötete. N.-Szombat és Kolozsvár. 1788.

2) Bod: Az Isten vitézkedő Anyaszentegyházának világi kezdetétől fogva — rövid Historiája. Bazel 1760, újra 1777.

3) Orosz: Első Lajos m. király krónikája. Kassa. 1731.

4) Baranyi: A geographiai tudományak első kezdete. Hála. 1749, újra Pest 1787.

5) Dálnoki: Veres Gerzson feljegyzései versekben. 1704—1722.

6) Borsai Nagy Pál: Meglett dolgok rövid leírása a magyaroknak Scythiából kijötte óta. 1736-ig.

7) Miskolczi: Chirurgicali utitárs. Győr. 1724.

8) Maróti: Harmonikus Zsoltár: avagy az éneklés mesterségéről. Debr. 1756.

9) Kénosi Tözsér: De typographiis unitariorum in Transylvania etc. 1753.

10) Naláczai: Euphemia. Pozs. 1783.

11) P. Zoymus: Keresztyén tanító beszédek. 5. k. Pozs. 1749.

12) Tasnádi: Hitnek fundamentomi 51. pred. 2. kötet. Kassa. 1794.

19. századbeli magyar irodalom.

13) Tóth Fer.: Lelki pásztori (gondviselés) theol. Kom. és Győr. 1802—10. 2—3. kötet.

14) Sárvári: Philosophusi Ethika. 2. Nagy-Várad. 1802.

15) Szemere Pál: Poetai Zsengék. 1806.

16) Horváth János: Ékesszólás a koporsónál. Veszprém. 1816.

17) Tanárky Ján. Plutarchusnak némely görög és római nagy emberek élete. Pest. 1807—9. 3-dik kötet.

18) Kolmár J. Ker. katedrai Tanítások. Pest. 1830. 2 kötet.

19) Ugyanaz: Ker. katedrai tanítások. Szarvas. 1854. 2 kötet.

20) Diószegi S.: Erkölcsi tanítások predikációkban. Debreczen. 1808. 2-dik kötet.